

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Daniel Hain

Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí

Rigorózní práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Mgr. Daniel Hain, LL.M.

Obsah

Úvod	4
1. Vymezení pojmů	9
1.1 Právní odpovědnost	9
1.2 Životní prostředí	12
1.2.1 Pojem „příroda“	16
1.2.2 Soukromoprávní pojetí životního prostředí	19
1.3 Ztráta	23
1.3.1 Vznik ztráty	25
1.4 Ekologická újma	27
1.4.1 Vývoj pojmu	28
1.4.2 Pojem „ekologická újma“ v právním řádu České republiky	30
2. Soukromoprávní odpovědnost za ztráty na životním prostředí	37
2.1 Náhrada škody podle NOZ	38
2.1.1 Obecná úprava náhrady škody podle NOZ	39
2.1.2 Zvláštní ustanovení o odpovědnosti za škodu podle NOZ	44
2.2 Povinnost prevence škod a životní prostředí	50
2.3 Ochrana životního prostředí v rámci ochrany hospodářské soutěže	54
2.4 Soukromoprávní odpovědnost ve vztahu k lesu	56
2.5 Soukromoprávní odpovědnost ve vztahu k vodám	59
2.6 Soukromoprávní odpovědnost ve vztahu k půdě	62
3. Veřejnoprávní odpovědnost za ztráty na životním prostředí	64
3.1 Odpovědnost za ekologickou újmu	65
3.1.1 Financování nápravy ekologické újmy	71
3.2 Veřejnoprávní odpovědnost ve vztahu k vodám	75
3.3 Veřejnoprávní odpovědnost ve vztahu k lesu	79
3.4 Veřejnoprávní odpovědnost ve vztahu k půdě	82
4. Způsob uplatňování odpovědnosti	84
4.1 Uplatňování soukromoprávní odpovědnosti	84
4.2 Uplatňování odpovědnosti za ekologickou újmu	88
4.2.1 Uplatňování odpovědnosti za ekologickou újmu v ČR a ve vybraných státech EU	100
4.3 Uplatňování veřejnoprávní odpovědnosti podle složkových zákonů	102
Závěr	109
Seznam použitých zdrojů	116
Shrnutí / Abstract	121
Klíčová slova / Key words	125

Úvod

Právo životního prostředí je oblast práva, jejíž význam za poslední desetiletí významně vzrostl, a která v tomto období prodělala dynamický vývoj. Vzhledem k tomuto vývoji a předmětu regulace není překvapivé, že se právo životního prostředí mnohdy prolíná s jinými právními obory, jakými jsou zejména mezinárodní právo, evropské právo, ústavní právo, občanské právo, správní právo ale i například právo trestní. Určité specifikum oboru práva životního prostředí je i skutečnost, že jevy vyskytující se v životním prostředí nejsou limitovány státními hranicemi, a proto má na rozdíl od ostatních právních oborů regulace v oboru práva životního prostředí každého státu přímý nebo nepřímý vliv i na životní prostředí ostatních států. Z tohoto specifika vyplývá i skutečnost, že životní prostředí v určité geograficky přirozeně vymezené oblasti může podléhat právní regulaci různých států. Je již dále pouze na nich, zda a v jaké míře budou v tvorbě právních předpisů spolupracovat. O tématu předkládané rigorózní práce lze tedy říci, že se pohybuje na pomyslné hranici několika právních oborů a že se k němu vztahují přímo či nepřímo předpisy mezinárodních organizací, mezistátní smlouvy i právní předpisy z různých právních oblastí jednotlivých států. Vzhledem k tomu, že se předkládaná rigorózní práce zabývá právní odpovědností za ztráty na životním prostředí v právním řádu České republiky, je dle mého názoru třeba tuto oblast zkoumat především z pohledu řečeného právního řádu. Je-li to vhodné, provádím v rigorózní práci srovnání s odpovídající právní úpravou v zahraničí.

Zvolené téma rigorózní práce je široké, a proto je třeba hned v úvodu vymežit, z jakých hledisek bude zpracovááno a jaké oblasti právní úpravy se budu věnovat. V předkládané

rigorózní práci se zabývám právní úpravou odpovědnosti za ztráty na životním prostředí z hlediska jejich odčinění. Práce je tedy zaměřena na právní úpravu odpovědnosti zejména z hlediska její reparační a preventivní funkce.

V rigorózní práci jsem se nezabýval odpovědností v rámci její sankční funkce a tedy právními normami trestního práva nebo správního trestání, neboť rigorózní práce je zaměřena na možnosti odčinění ztrát, nikoli sankce za jejich způsobení, jejímž účelem je zejména potrestání.

Předkládaná rigorózní práce by měla přispět k orientaci v obsáhlé problematice odpovědnosti za ztráty na životním prostředí a poukázat na možnosti jejich odčinění, a to především z hlediska otázek i) kdo může odpovědnost uplatňovat a na jakém subjektu, ii) na jakém základě a v jaké situaci a iii) jaká je forma odčinění způsobené ztráty. Zejména jsem se v této souvislosti soustředil na pojem „ekologická újma“.

Vzhledem k tomu, že daného tématu rigorózní práce se dotýká řada právních předpisů, nebylo z hlediska rozsahu možné zabývat se všemi, které by bylo možné v souvislosti se zpracovávaným tématem uvést. Z tohoto důvodu jsem se v rigorózní práci zaměřil jen na některé složky životního prostředí, které jsem využil jako určité „reprezentanty“ k tomu, aby bylo možné popsat způsob regulace v dané oblasti. Zabýval jsem se normami týkajícími se ztrát a jejich odčinění, nikoli úpravou ochrany dané složky životního prostředí jako celku nebo právními normami ukládajícími specifické povinnosti vztahující se ke konkrétním činnostem souvisejícím s danou složkou životního prostředí.

Obdobně není v rigorózní práci obsaženo rozsáhlejší rozpracování ústavněprávního rozměru tématu, a to vzhledem k jejímu rozsahu a zaměření. Na vhodných místech rigorózní práce je však uvedeno, z jakých ústavněprávních základů se

v daných případech vychází, neboť uvedení a zdůvodnění těchto vazeb považuji za nezbytné.

K danému tématu práce by bylo možné uvést i právní předpisy týkající se zapojení sdružení a spolků, jejichž činnost se zaměřuje na ochranu životního prostředí. Vzhledem k tomu, že mým záměrem je zabývat se tématem především z hlediska samotného odčinění způsobených ztrát, rozhodl jsem se z důvodu ucelenosti zpracování tématu se uvedeným v rigorózní práci širěji nezabývat.

Ohledně uplatňování odpovědnosti nebylo mým záměrem pojmout celou šíři problematiky uplatňování odpovědnosti a procesních aspektů, nýbrž poukázat na rozdíly ve způsobu uplatňování odpovědnosti podle toho, zda se jedná o soukromoprávní nebo veřejnoprávní oblast, jaký právní předpis je aplikován a kdo je subjektem, který je legitimován k uplatňování odpovědnosti.

Z hlediska struktury rigorózní práce jsem se na základě výše uvedeného rozhodl nejprve zabývat relevantními pojmy a vymezením tématu. Pro dané téma významný pojem „odpovědnost“ je bylo třeba vymežit a uvést, jaký druh odpovědnosti bude předmětem rigorózní práce. Obdobně bylo třeba se v úvodní kapitole práce zabývat podrobněji pojmem „ekologická újma“, kterému v práci věnuji zvýšenou pozornost, nebo „životní prostředí“, jenž je při definování podstaty tématu zásadní.

Po provedení vymezení tématu a důležitých pojmů jsem se zabýval otázkou právní úpravy odpovědnosti odděleně v soukromém a veřejném právu. Toto rozdělení jsem zvolil z důvodu přehlednosti kapitol, neboť relevantní právní normy jsou obsaženy v různých právních předpisech, a právě rozdělení na soukromoprávní a veřejnoprávní linii představuje podle mého

názoru vhodné hledisko k uspořádání těchto norem do tematicky ucelených celků s dobrou možností orientace.

Jedním z aspektů, které jsem při volbě tohoto rozdělení zohlednil, byla i skutečnost, že soukromé právo prodělalo v právním řádu České republiky změny v souvislosti s jeho reformou, a proto jsem považoval za vhodné poukázat na změny, které tato reforma v souvislosti s předmětným tématem přinesla.

V závěrečné kapitole navazuji na výše uvedené a věnuji se právní úpravě uplatňování právní odpovědnosti za ztráty na životním prostředí a poukazuji na odlišnosti mezi soukromoprávní a veřejnoprávní linií.

Při zpracovávání tématu rigorózní práce jsem vycházel zejména z právních předpisů a odborné literatury. Na vhodných místech zmiňuji nejen aktuální znění právních předpisů, ale i jejich podobu před provedením změn relevantních z pohledu tématu práce. Ohledně jednotlivých oblastí zpracovávaného tématu nebo v otázkách praxe v předmětné oblasti jsem se vícekrát obrátil na Českou inspekci životního prostředí. Spolupráci s ní, ať již formou konzultace nebo žádosti o informace, jsem považoval za velmi vhodnou z důvodu možnosti využít její praktické poznatky a analyzovat je v rámci právních předpisů, kterými se v rigorózní práci zabývám. Poznatky České inspekce životního prostředí ohledně aplikace právních předpisů v dané oblasti považuji za cenný zdroj informací a v rigorózní práci se je snažím vhodně využít.

Pojem „ekologické újmy“, na který jsem se zvláště zaměřil, a způsob, jakým je tento pojem v teorii vykládán, nebylo možné při zpracovávání tématu podložit prameny, jakými jsou např. vydaná rozhodnutí příslušných orgánů veřejné správy týkající se ekologické újmy, neboť tento pojem není v praxi aplikován. V rigorózní práci se uvedené skutečnosti věnuji a uvádím, jaké

jsou možné příčiny, a to i s ohledem na existenci tohoto pojmu v ostatních zemích Evropské unie.

Jelikož se oblast regulace jednotlivých právních předpisů v určitých případech překrývá nebo naopak doplňuje, je pro dobrou orientaci v problematice nezbytné se s touto skutečností vypořádat jak v rovině teorie, tak i v rovině praxe. Záměrem rigorózní práce je na základě výše uvedeného poukázat na povahu právního rámce zpracovávaného tématu, který je roztržěn do množství předpisů, a provést přehledné rozčlenění v soukromoprávní i veřejnoprávní linii.

1. Vymezení pojmů

Předkládaná rigorózní práce se zabývá tématem právní odpovědnosti za ztráty na životním prostředí. Vzhledem k tomu, že toto téma souvisí s řadou právních institutů a pojmů, které se týkají nejen práva životního prostředí, je třeba nejprve tyto pojmy pro účely rigorózní práce vymežit. Při definování klíčových pojmů pro dané téma je vhodné vycházet ze širšího pohledu na zkoumané pojmy a zohlednit nejen jejich právní úpravu, nýbrž i jejich význam v rámci jiných oborů. Kromě klíčových pojmů „právní odpovědnost“, „ztráta“ a „životní prostředí“ je třeba vymežit i další pojmy, které jsou s tématem rigorózní práce spojeny. Dále je nezbytné se vypořádat s otázkou, zda se po nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „NOZ“) význam uvedených pojmů změnil či nikoliv. Předmětné pojmy je třeba zkoumat ve vzájemné souvislosti a zabývat se vztahy mezi nimi.

1.1 Právní odpovědnost

Prvním z pojmů významných z hlediska předkládané práce je pojem „právní odpovědnost“. Tento pojem se prolíná všemi právními obory. V širším významu lze rozeznávat odpovědnost na více úrovních, a to odpovědnost politickou, morální, ústavní nebo právní¹. Pro účely rigorózní práce je třeba se zaměřit na odpovědnost právní. Definice samotného pojmu „právní odpovědnost“ je předmětem zkoumání právní vědy, která definuje právní odpovědnost jako zvláštní formu právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti

¹ GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str. 178.

ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy² nebo jako míru rozšíření práv a povinností subjektu v důsledku porušení primární právní povinnosti³. S ohledem na uvedené definice lze říci, že v otázce vymezení tohoto pojmu panuje relativní shoda, ačkoli výklad a teoretické vymezení pojmu je předmětem neustálého vývoje⁴. Právní odpovědnost je jednou ze základních forem realizace práva a může být, na rozdíl od jiných výše uvedených forem odpovědnosti, založena pouze právními normami, vytvářejícími určitý systém vztahů a vazeb v horizontální a vertikální linii⁵.

S pojmem „právní odpovědnost“ úzce souvisí pojem „delikt“. Právním deliktem je porušení nebo nesplnění právní povinnosti⁶. Je třeba rozlišovat objektivní stránku deliktu, objekt deliktu, subjekt deliktu a subjektivní stránku deliktu⁷. Přístup k vymezení jednotlivých prvků deliktu je z hlediska právní vědy jednotný. Pojem „objektivní stránka deliktu“ zahrnuje jednání, které způsobí určitý následek, se kterým je spojený vznik právní odpovědnosti. Objektivní stránkou deliktu je existence takového jednání a následku a příčinné souvislosti mezi nimi, neboť určitý subjekt může být činěn odpovědným pouze v případě, že jeho jednání následek přímo vyvolalo⁸. Objektem deliktu se rozumí určitý konkrétní právem chráněný zájem, který byl jednáním porušen. V případě předkládané rigorózní práce je tedy objektem deliktu zejména životní prostředí a majetek a jeho

² GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str. 179.

³ KNAPPOVÁ M., ŠVESTKA J., DVOŘÁK J. *Občanské právo hmotné I*, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI, a.s., Praha 2005, str. 268.

⁴ PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 8.

⁵ GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str. 178.

⁶ GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str. 182.

⁷ GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str. 197.

⁸ GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str. 197.

ochrana. Za subjekt deliktu lze považovat toho, kdo se dopustí porušení právní povinnosti a kterému současně právo přiznává způsobilost k protiprávnímu jednání. Čtvrtým prvkem právní odpovědnosti je tzv. subjektivní stránka deliktu. Tu lze chápat jako určitý psychický vztah odpovědného subjektu k vlastnímu jednání a jeho následku⁹.

Smysl existence a zkoumání právní odpovědnosti jsou především funkce, které plní, neboť právní odpovědnost lze považovat za prostředek reparační, satisfakční, preventivní a represivní¹⁰. Rovněž lze tento právní institut teoreticky rozdělit podle různých hledisek. V rámci zkoumání právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí lze uvést zejména rozdělení právní odpovědnosti na odpovědnost soukromoprávní a veřejnoprávní a na odpovědnost subjektivní a objektivní. Podstatou rozdělení na soukromoprávní a veřejnoprávní odpovědnost je skutečnost, zda porušením primární právní povinnosti dochází ke vzniku právního vztahu mezi poškozeným a delikventem¹¹. Pokud porušením primární právní povinnosti vznikne vztah mezi delikventem vůči subjektu, kterým není poškozený, jedná se o odpovědnost veřejnoprávní¹². V opačném případě lze hovořit o odpovědnosti soukromoprávní. V případě dělení na odpovědnost objektivní a subjektivní je hodnotícím kritériem zavinění. Pokud je právní normou předpokládáno zaviněné porušení právní povinnosti, jedná se o právní odpovědnost subjektivní, zatímco právní odpovědnost objektivní (někdy také nazývanou odpovědností za následek) lze definovat

⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2*, 5. vydání, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha 2009, str. 413.

¹⁰ KNAPPOVÁ M., ŠVESTKA J., DVOŘÁK J. *Občanské právo hmotné 1*, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI, a.s., Praha 2005, str. 269.

¹¹ GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str.182.

¹² GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str.186.

jako odpovědnost vznikající bez ohledu na zavinění¹³. V rámci objektivní odpovědnosti lze dále rozlišovat objektivní odpovědnost absolutní a objektivní odpovědnost s možností liberace¹⁴. Liberace je prostředek zmírňující přílišnou tvrdost objektivní odpovědnosti. Za liberační důvody lze zpravidla považovat prokázání skutečnosti, že by škodlivý následek nastal i přes vynaložení veškerého úsilí k zabránění jeho vzniku. V případě objektivní odpovědnosti absolutní se k liberačním důvodům nepřihlíží a odpovědný subjekt nese odpovědnost bez ohledu na okolnosti daného případu.

1.2 Životní prostředí

Dalším klíčovým pojmem, jehož význam je pro účely rigorózní práce třeba vymezit, je „životní prostředí“. Na rozdíl od výše uvedeného pojmu „právní odpovědnost“ se v tomto případě jedná o pojem, kterým se různé vědecké obory (právní i neprávní) pokouší definovat něco fakticky existujícího a nalézt co nejpřiléhavější vymezení pojmu odpovídající jejich disciplíně.

V souvislosti s šíří tohoto definovaného jevu a jeho různým pojetím lze uvést, že pro účely přírodních věd je možné životní prostředí chápat jako „*soubor organických a anorganických faktorů, které působí na organismy, lidstvo nebo přírodní společenství a ovlivňují jejich přežití a vývoj. Anorganické faktory obsahuje složky jako sluneční záření, půda, vzduch, voda, klima a znečištění. Organismy reagují na změny v jejich*

¹³ KNAPPOVÁ M., ŠVESTKA J., DVOŘÁK J. *Občanské právo hmotné 1*, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI, a.s., Praha 2005, str. 270.

¹⁴ GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007, str. 201.

životním prostředí adaptací vývoje a chování”¹⁵. Naproti tomu jedním z vymezení životního prostředí v lékařství je tvrzení, že se jedná o „*soubor vlivů obklopující organismus nebo skupinu organismů, zvláště pak kombinace externích vlivů ovlivňující a působící na růst, vývoj a přežití organismů.*”¹⁶ Z uvedeného lze dojít k závěru, že životní prostředí je v různých oborech vymezeno s ohledem na specifika daného konkrétního oboru.

Pro účely rigorózní práce je však relevantní právní vymezení tohoto pojmu. V právním řádu České republiky je pojem „životní prostředí” zakotven již v Listině základních práv a svobod¹⁷, která je podle čl. 112 odst. 1 Ústavy České republiky součástí ústavního pořádku České republiky. Z hlediska tématu rigorózní práce jsou významné zejména čl. 11 a čl. 35 Listiny základních práv a svobod. Uvedený čl. 35 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví, že každý má právo na příznivé životní prostředí, avšak nedefinuje, co je obsahem tohoto pojmu a jak je toto právo chráněno. Podobně jako i v jiných případech¹⁸ je tedy třeba, aby práva a svobody vyplývající z Listiny základních práv a svobod byly blíže specifikovány v právních předpisech nižší právní síly. Obdobně je tomu i v případě čl. 35 odst. 2, ve kterém je zakotveno právo na úplné a včasné informace o stavu životního prostředí¹⁹.

Ustanovení čl. 35 odst. 3 Listiny základních práv a svobod stanoví, že „*Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani*

¹⁵ Přeloženo z anglického originálu *The American Heritage Science Dictionary*, Houghton Mifflin, 2002. K dispozici např. zde: <http://dictionary.reference.com/browse/environment>.

¹⁶ Přeloženo z anglického originálu *The American Heritage Science Dictionary*, Houghton Mifflin, 2002. K dispozici např. zde: <http://dictionary.reference.com/browse/environment>.

¹⁷ Pojem byl ještě před vydáním Listiny základních práv a svobod použit již v nařízení vlády č. 28/1949 Sb., o zdravotních referátech krajských národních výborů, a zákoně č. 125/1965 Sb., o ochraně volně žijících živočichů, avšak z hlediska rigorózní práce a definice pojmu „životní prostředí” nejsou tyto předpisy významné.

¹⁸ Viz ustanovení čl. 41 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

¹⁹ Toto ustanovení Listiny základních práv a svobod bylo provedeno zákonem č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí.

poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.”

Toto ustanovení lze dát vzhledem k jeho obsahu do souvislosti s čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že vlastnictví zavazuje²⁰ a že jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Ani v těchto ustanoveních, ve kterých je pojem použit, však není definován.

Pojem „životní prostředí” je definován v ustanovení § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí (dále jen „zákon o životním prostředí”). Toto ustanovení stanoví, že *„Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie”*. Z této definice vyplývá, že výčet složek životního prostředí je pouze demonstrativní a nelze tedy dojít k závěru, že se životní prostředí skládá pouze z uvedených složek.

Zákon o životním prostředí však není jediným předpisem, ve kterém byl pojem „životní prostředí” vymezen. V této souvislosti lze upozornit na zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů, který v ustanovení § 2 odst. 2 písm. o) stanovil, že pro účely tohoto zákona je *„životním prostředím voda, vzduch, půda, volně žijící druhy živočichů, planě rostoucí druhy rostlin a vzájemné vztahy mezi nimi, jakož i jejich vztahy s ostatními živými organismy”*. Jak je ze znění tohoto ustanovení patrné, zákonodárce zvolil při definování zkoumaného pojmu jiný způsob výčtu složek životního prostředí, neboť v daném případě

²⁰ Ustanovení § 1012 NOZ stanoví, že *„Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.”*

lze dojít k závěru, že se jedná o výčet taxativní. Tento rozpor ve vymezení pojmu v právním řádu byl odstraněn novelou tohoto zákona č. 245/2011 Sb., přijatou v souvislosti s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1109/2009. Tato novela, kterou bylo zrušeno mimo jiné i ustanovení § 2 odst. 2 písm. o), nabyla účinnosti dne 1. 9. 2011. Pro účely rigorózní práce tak lze vycházet z výše uvedené definice obsažené v zákoně o životním prostředí. Toto poměrně široké vymezení pojmu „životní prostředí“ umožňuje flexibilní výklad a zohlednění okolností jednotlivých případů.

V souvislosti s citovaným ustanovením § 2 zákona o životním prostředí je třeba dodat, že definice pojmu „životní prostředí“ v právním řádu České republiky se obsahově výrazně neliší od chápání tohoto pojmu na mezinárodní úrovni. V této souvislosti lze uvést např. definici přijatou na konferenci UNESCO v Paříži v roce 1966 (*„životní prostředí je ta část světa, se kterou je živý organismus ve stálé interakci, to znamená, kterou používá, mění a které se musí přizpůsobovat“*²¹), vymezení pojmu v Tbiliské deklaraci z roku 1977 (*„životní prostředí je systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou, anebo mohou být s uvažovaným organismem ve stálé interakci“*²²) nebo definici uvedenou v Úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené činnostmi nebezpečnými pro životní prostředí z roku 1993 (dále jen „Úmluva o nebezpečných činnostech“)²³, kde tento pojem dle ustanovení čl. 1 bod 10 zahrnuje přírodní zdroje²⁴ jako voda, vzduch, půda, zvířata, rostliny a vzájemné

²¹ Dostupné např. zde:

<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114048e.pdf>.

²² Dostupné např. zde: <http://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>.

²³ Dostupné např. zde:

<http://conventions.coe.int/Treaty/ger/Treaties/Html/150.htm>.

²⁴ V anglické verzi „resources“, v německé verzi „Ressourcen“.

působení těchto faktorů, dále pak věci, které jsou součástí kulturního dědictví a dále charakteristické znaky krajiny.

K pojmu „životní prostředí“ podle ustanovení § 2 zákona o životním prostředí je dále vhodné doplnit, že jednotlivými složkami životního prostředí a jejich právním režimem se zabývají tzv. složkové zákony. Rovněž je ještě třeba vymezit vztah pojmu „životní prostředí“ a pojmu „příroda“, který je v zákoně o životním prostředí použit, aniž by byl definován nebo označen za složku životního prostředí. Obdobně jako pojem „životní prostředí“ se jedná o pojem, který je používán v právních i neprávních vědeckých oborech i širokou veřejností v různých významech. Bez vymezení tohoto pojmu a jeho vztahu k pojmu „životní prostředí“ by z uvedeného důvodu mohlo dojít k nejasnostem ohledně obsahu tohoto pojmu a jeho systematického zařazení.

1.2.1 Pojem „příroda“

Vedle pojmu „životní prostředí“ obsahuje výše uvedený čl. 11 odst. 3, čl. 14 odst. 3²⁵ a čl. 35 odst. 3 Listiny základních práv a svobod také pojem „příroda“²⁶. Tento pojem však v právním řádu České republiky není přímo definován ani v ústavním pořádku, ani v právních normách nižší právní síly. Přesto se jedná o pojem, jehož blízkost k pojmu „životní prostředí“ je zřejmá a jehož vztah k tomuto pojmu je třeba vymezit. Jeho význam je nezbytné dovozovat z právních předpisů, které tento pojem obsahují a zohlednit přitom i význam, který mu přiřkládají ostatní neprávní obory.

²⁵ Toto ustanovení se týká svobody pohybu a pobytu. Ustanovení čl. 14 odst. 3 Listiny základních práv a svobod stanoví, že „Tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody.“

²⁶ Srovnej s ustanovením § 2 zákona o životním prostředí, kde pojem „příroda“ uveden není.

Podle Dudenova lexikonu pojmů lze přírodu v obecném smyslu chápat jako vše, co existuje nebo se vyvíjí na organickém nebo anorganickém základě bez přispění člověka²⁷. Lze se setkat i s obdobnou definicí přírody jako „*vše, co existuje na Zemi bez zásahu resp. přičinění člověka*”²⁸. Vedle uvedených neprávních definic pojmu vycházejících převážně ze snahy o obecné vymezení existující skutečnosti lze rovněž poukázat na názory, které pojem „příroda” chápou spíše abstraktně jako určitý princip, kterým člověk poměřuje realitu²⁹.

Z hlediska zaměření rigorózní práce je však třeba pojem zkoumat v rámci právního řádu České republiky a uvedené definice jsou tak spíše určitým pomocným výkladovým kritériem. Při zkoumání pojmu je vhodné zohlednit ustanovení § 7 odst. 1 zákona o životním prostředí, ve kterém jsou přírodní zdroje definovány jako „*ty části živé nebo neživé přírody, které člověk využívá nebo může využívat k uspokojování svých potřeb.*” Ačkoli tato definice zkoumaný pojem nevymezuje, lze na jejím základě dojít k závěru, že příroda má živou a neživou složku.

Podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „zákon o ochraně přírody”) je ochranou přírody a krajiny „*dále vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.*” V tomto ustanovení není pojem „příroda” definován přímo, avšak *de facto* se jedná o jeho nepřímou definici pomocí

²⁷ Přeloženo z německého originálu Dudenova lexikonu pojmů, dostupný např. zde: <http://www.duden.de/rechtschreibung/Natur>.

²⁸ Přeloženo z německého originálu <http://de.thefreedictionary.com/Natur>.

²⁹ ZEMÁNEK J. *Divočina - příroda, duše, jazyk*, KANT 2004.

výčtu³⁰, přičemž pojem „krajina“ je třeba vykládat ve smyslu v ustanovení § 3 odst. 1 písm. m) zákona o ochraně přírody³¹.

Zákon o ochraně přírody s pojmem „příroda“ pracuje, avšak nedefinuje ho. Zákon o ochraně přírody obsahuje v ustanovení § 3 odst. 1 písm. h) definici, která stanoví, že pro účely tohoto zákona „*zvláště chráněná část přírody je velmi významná nebo jedinečná část živé či neživé přírody; může jí být část krajiny, geologický útvar, strom, živočich, rostlina a nerost, vyhlášený ke zvláštní ochraně státním orgánem podle části třetí nebo páté tohoto zákona.*“ Pojem „zvláště chráněná část přírody“ je ovšem vymezen za pomoci pojmu „příroda“, který definován není. Tuto skutečnost lze hodnotit jako určitý nedostatek v rámci úvodních ustanovení zákona zabývajících se terminologií. Na základě citované definice však lze dojít pomocí argumentu *a minori ad maius* k závěru, že pod pojem „příroda“ lze zahrnout krajinu, geologické útvary, stromy, živočichy, rostliny nebo nerosty a že příroda má živou a neživou část.

Po srovnání provedeného vymezení pojmu „příroda“ na základě ustanovení § 3 odst. 1 písm. h) a § 2 odst. 1 zákona o ochraně přírody a ustanovení § 7 odst. 1 zákona o životním prostředí s definicí pojmu „životní prostředí“ v ustanovení § 2 zákona o životním prostředí je patrný jejich obsahový průnik a jejich těsné sepjetí³². Lze proto dojít k závěru, že příroda je určitou živou a neživou složkou životního prostředí³³.

³⁰ PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 16.

³¹ Ustanovení § 3 odst. 1 písm. m) zákona o ochraně přírody definuje krajinu jako „*část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.*“

³² PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 16.

³³ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2010, str. 338.

1.2.2 Soukromoprávní pojetí životního prostředí

Výše uvedené vymezení pojmu „životního prostředí“ lze považovat za veřejnoprávní. Z hlediska soukromého práva je třeba upozornit na jistá specifika chápání tohoto pojmu, která významně ovlivňují právní odpovědnost za ztráty na něm. Tato specifika vyplývají především z právní povahy určitých složek životního prostředí. Ne všechny složky životního prostředí mohou být totiž předmětem vlastnického práva. Jak uvádí např. ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (dále jen „vodní zákon“), povrchové a podzemní vody³⁴ nejsou předmětem vlastnictví a nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku, na němž nebo pod nímž se vyskytují. Nemohou tedy mít žádného vlastníka, který by v případě jejich poškození činil kroky k odčinění. Vzhledem k tomu, že se v případě nevlastnitelných složek životního prostředí nejedná o ničí majetek, není naplněna jedna ze základních podmínek uplatňování náhrady škody v soukromém právu. Ochrana takovýchto složek životního prostředí byla proto podle koncepce NOZ i zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „SOZ“) přenechána především právu veřejnému.

Životní prostředí je z hlediska NOZ pojmáno jako soubor věcí v právním smyslu³⁵, které jsou chráněny samostatně³⁶ a NOZ neobsahuje žádné zvláštní ustanovení týkající se náhrady škody na životním prostředí jako takovém. Složky životního prostředí, které nemohou být předmětem vlastnictví, nejsou

³⁴ Povrchové a podzemní vody jsou složkami životního prostředí ve smyslu ustanovení § 2 zákona o životním prostředí.

³⁵ BEDNÁŘ, V., BEZOUŠKA, P., DÁVID, O., FIALA, J., HANDLAR, J., HOCHMANN, V., HURDÍK, J., KINDL, M., KINDL, T., KOVÁŘ, O., KOZÁK, L., LAŠÁK, J., LAVICKÝ, P., MATEJKA, J., PSUTKA, J., RONOVSÁ, K., SELUCKÁ, M., ŠÍMA, A., ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Občanský zákoník: Komentář*, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha 2009.

³⁶ PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 29.

z důvodu absence vlastníka³⁷ chráněny soukromým právem³⁸ tak jako složky vlastnitelné³⁹.

Z hlediska NOZ by ohledně složek životního prostředí, které nejsou vlastnitelné, přicházela v úvahu aplikace ustanovení § 497 NOZ, které stanoví, že „*Na ovladatelné přírodní síly, se kterými se obchoduje, se použijí přiměřeně ustanovení o věcech hmotných.*” Např. výše uvedené povrchové a podzemní vody by bylo sice možné považovat za přírodní síly, které jsou ovladatelné, avšak z hlediska uvedené definice není splněna podmínka obchodovatelnosti tedy schopnosti být předmětem obchodování⁴⁰. Z tohoto důvodu není v daném případě možné tyto složky životního prostředí považovat za věci hmotné⁴¹ resp. kvazihmotné⁴² a jelikož nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku, na němž nebo pod nímž se vyskytují, nelze je považovat ani za věci nemovitě. Na tomto místě je vhodné srovnat povrchové a podzemní vody např. s lesem, neboť v jeho případě je z pohledu soukromého práva jeho vlastníkem ten, kdo je vlastníkem předmětného pozemku, jehož součástí je podle ustanovení § 507 NOZ⁴³ a § 1067 NOZ⁴⁴ i rostlinstvo na

³⁷ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013, str. 19.

³⁸ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2010, str. 81.

³⁹ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 871.

⁴⁰ LAVICKÝ, P., a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014, str. 1761.

⁴¹ Ustanovení § 496 NOZ stanoví, že „*Hmotná věc je ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu.*”

⁴² LAVICKÝ, P., a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014, str. 1761.

⁴³ Ustanovení § 507 NOZ stanoví, že „*Součástí pozemku je rostlinstvo na něm vzešlé.*”

⁴⁴ Ustanovení § 1067 NOZ stanoví, že „*Strom náleží tomu, z jehož pozemku vyrůstá kmen. Vyrůstá-li kmen na hranici pozemků různých vlastníků, je strom společný.*”

něm vzešlé resp. kmen stromu. Z pohledu NOZ se tedy jedná o vlastníka pozemku⁴⁵.

S ohledem na skutečnost, že některé⁴⁶ složky životního prostředí nejsou vlastnitelné, je vhodné poukázat na význam pojmů „vlastnictví“ a „vlastnické právo“. Základní právní úprava vlastnictví vychází z Listiny základních práv a svobod ve výše uvedeném článku 11. Samotný pojem „vlastnictví“ je definován v ustanovení § 1011 NOZ jako vše, co někomu patří, všechny jeho věci hmotné i nehmotné. Od tohoto pojmu je třeba oddělit pojem „vlastnické právo“. „Vlastnictví“ ve smyslu uvedené definice lze považovat za předmět vlastnického práva⁴⁷. Na rozdíl od pojmu „vlastnictví“ není „vlastnické právo“ v NOZ definováno. Tato skutečnost vyplývá především z obtížnosti vymezení tohoto pojmu pomocí obecné definice. Za všeobecně přijímanou, avšak i tak částečně kritizovanou, definici lze považovat tvrzení, že se jedná o „*Právo ovládat věc, tj. zejména ji držet, užívat, požívat, nakládat s ní, a to svou mocí, tj. mocí nezávislou na současné existenci moci kohokoli jiného k téže věci.*“⁴⁸

Z pohledu soukromého práva může být ve vlastnictví ve smyslu ustanovení § 1011 NOZ pouze taková složka životního prostředí resp. soubor věcí tuto složku tvořící, která může být předmětem vlastnického práva⁴⁹. Vlastníkem je ten, kdo má k takové složce životního prostředí resp. souboru věcí tuto složku tvořící, vlastnické právo, které je oprávněn postupem

⁴⁵ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 4.

⁴⁶ O vzduší, voda, volně žijící živočichové, jeskyně. Vše při zohlednění podmínek stanovených v právním řádu.

⁴⁷ SPÁČIL, J., a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976 – 1474). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2013, str.137.

⁴⁸ SPÁČIL, J., a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976 – 1474). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2013, str.135.

⁴⁹ Srovnej např. s ustanovením § 3 odst. 1 vodního zákona.

podle NOZ proti ostatním chránit. Vzhledem k elasticitě⁵⁰ vlastnického práva však může být rozsah oprávnění vlastníka různý. V této souvislosti je třeba upozornit na veřejnoprávní předpisy, kterými na základě článku 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod lze výkon vlastnického práva v zájmu ochrany životního prostředí omezit.

Ačkoli nevlastnitelné složky životního prostředí nemohou být chráněny svým vlastníkem, nejsou ze soukromoprávního pojetí životního prostředí zcela vyloučeny. V této souvislosti je třeba poukázat na ustanovení § 81 odst. 2 NOZ, které stanoví, že „*Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*” Právo žít v příznivém životním prostředí je zařazeno mezi nezadatelná přirozená práva a je upraveno v části NOZ (ustanovení § 81 a násl. NOZ), která se zabývá osobností člověka a její ochranou. Lze však dojít k závěru, že vnější prostředí, ve kterém člověk žije, součástí jeho osobnosti netvoří⁵¹. Z hlediska osobnostních práv nelze toto právo chápat „*v širších souvislostech ochrany přírody a krajiny, jež má veřejnoprávní povahu.*”⁵² Životní prostředí může však na osobnost člověka působit ve smyslu zásahu do jeho integrity chráněné ustanovením § 91 NOZ a násl.. Z tohoto důvodu je povinností každého zdržet se zasahování do životního prostředí tak, aby nedocházelo k poškozování zdraví jiného v důsledku zhoršené kvality životního prostředí⁵³.

⁵⁰ SPÁČIL, J., a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976 – 1474). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2013, str.137.

⁵¹ LAVICKÝ, P., a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014, str. 445.

⁵² LAVICKÝ, P., a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014, str. 445.

⁵³ LAVICKÝ, P., a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014, str. 548.

Pojem „životní prostředí“ není v ustanovení § 81 odst. 2 NOZ definován. V dané situaci se nabízí dva možné výklady tohoto pojmu. První možností je vyložit pojem „životní prostředí“ v čistě soukromoprávním smyslu jako soubor věcí. V tomto pojetí by ovšem poškození nevlastnitelných složek životního prostředí (např. vypuštění jedu do povrchové vody) nebylo daným ustanovením z hlediska pojmu „životního prostředí“ kryto, což nelze považovat za žádoucí⁵⁴. Z tohoto důvodu je třeba upřednostnit význam předmětného pojmu daný ustanovením § 2 zákona o životním prostředí, neboť i poškození nevlastnitelných složek lze považovat za zásah do práva člověka žít v příznivém životním prostředí. Do práva podle ustanovení § 81 odst. 2 NOZ lze rovněž zařadit i práva na příznivé prostředí pracovní⁵⁵.

Ačkoli NOZ životní prostředí chrání především jako soubor věcí, lze z ustanovení § 81 odst. 2 dovodit, že v něm užitý pojem „životní prostředí“ resp. právo na jeho příznivý stav tento rámec překračuje. Zkoumaný pojem je tudíž třeba v souvislosti s NOZ vykládat podle okolností konkrétního případu a rozlišovat poškození složky životního prostředí jako věci a jako porušení osobnostního práva.

1.3 Ztráta

Pojem „ztráta“ není v právním řádu definován a pokud je používán, pak vždy záleží na výkladu konkrétního právního předpisu při zohlednění okolností daného případu. Předmětný pojem je užit např. ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s

⁵⁴ Z hlediska veřejného práva by ovšem bylo možné uvažovat o právní odpovědnosti na základě hned několik předpisů např. zákon o ekologické újmě, zákon o ochraně přírody, trestní zákoník.

⁵⁵ LAVICKÝ, P., a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014, str. 548.

prevencí a nápravou škod na životním prostředí (dále jen „směrnice o odpovědnosti za ŽP“), která je pro zpracovávané téma jedním z významných pramenů práva. Tato směrnice pojem uvádí v souvislosti s biologickou rozmanitostí, hospodářstvím a přírodními zdroji, avšak nedefinuje ho. Podobně je tomu i v zákoně o životním prostředí a v zákoně č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o ekologické újmě“), které s pojmem pracují, ale neposkytují jeho definici. „Ztráta“ je zároveň pojmem běžně užívaným i v jiných oborech, např. v ekonomii⁵⁶, a jeho význam se proto v různých oborech může lišit.

Z uvedeného je patrné, že ztrátou je myšleno určité zhoršení stavu nebo úbytek množství nebo kvality. Je vždy otázkou výkladu a okolností konkrétního případu, jak extenzivně nebo naopak restriktivně je pojem vykládán a co lze pod tento pojem podřadit.

Určitá část tohoto úbytku je subsumovatelná pod pojem „újma“ resp. „škoda“. Jak vyplývá ze znění ustanovení § 2894 NOZ, je pojem „újma“ širší než pojem „škoda“ a představuje tedy v systematice NOZ nadřazený pojem. Újma může být dle uvedeného ustanovení nemajetková nebo na jmění. Pro újmu na jmění⁵⁷ pak ustanovení § 2894 NOZ zavedlo termín „škoda“. „Škodou“ je tedy obecně určitá přesně číselně kvantifikovatelná ekonomická ztráta⁵⁸. Vzhledem k tomu, že pod tento pojem nelze podřadit poškození složek životního prostředí, které

⁵⁶ Např. ŽÁK, M. a kol. *Velká ekonomická encyklopedie*, 2. rozšířené vydání, Linde Praha a.s., Příbram 2002, str. 877 definuje ztrátu jako „*Základní účetní kategorii znamenající v operační rovině skutečnost, že přiřaditelné náklady příslušného období byly vyšší než výnosy tohoto období*“.

⁵⁷ Tento pojem je nutno vyložit ve smyslu ustanovení § 495 NOZ, které definuje jmění osoby jako souhrn jejího majetku a jejích dluhů, přičemž majetkem se podle tohoto ustanovení rozumí souhrn všeho, co osobě patří.

⁵⁸ DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma – nový pojem našeho právního řádu*, Právní Praxe, 1994.

nejdou předmětem vlastnického práva, lze dojít k závěru, že pojem „škoda“ je užší než pojem „ztráta“.

Upozornění na omezení možnosti aplikace pojmu „škoda“ v oblasti práva životního prostředí je z hlediska této rigorózní práce důležité především z toho důvodu, že se lze setkat se situacemi, kdy jedna ze složek definice pojmu „škoda“ není naplněna, a to pojem „jmění“. Některé složky životního prostředí⁵⁹ nejsou předmětem vlastnického práva a nemohou tedy být součástí jmění žádné osoby. Jelikož pojem „škoda“ plně nekryje pojem „ztráta“, byl vedle pojmu „škoda“ zaveden pojem nový, a to „ekologická újma“, který se vypořádává s pojmem „ztráta“ z jiného hlediska⁶⁰. Z hlediska práva životního prostředí je tedy třeba pojem „ztráta“ vždy zkoumat z hlediska, zda se jedná o ztrátu ekonomickou (škodu) nebo o ztrátu ekologickou.

1.3.1 Vznik ztráty

Z hlediska vzniku odpovědnosti za ztráty na životním prostředí je vhodné se zabývat se i tím, jak právní řád upravuje právní skutečnosti, které ztrátu způsobí.

Z pohledu NOZ může být ztráta resp. škoda způsobena obecně takovou právní skutečností⁶¹, kterou je negativně zasaženo jmění jiného. V případě, že je např. jednáním určité osoby zasaženo její vlastní jmění, jsou sice znaky pojmu „škoda“ naplněny, neboť došlo k újmě na jmění, avšak možnost náhrady škody podle NOZ není dána, protože jednající ji nemá po kom požadovat⁶².

Právními skutečnostmi, v jejichž důsledku ztráta na životním prostředí vznikne, se podrobněji zabývají předpisy

⁵⁹ Ve smyslu výše citovaného ustanovení § 2 zákona o životním prostředí.

⁶⁰ Viz kapitola 1.4 rigorózní práce.

⁶¹ Ve smyslu ustanovení § 545 a násl. a § 600 a násl. NOZ.

⁶² Poškození nebo zničení vlastní věci lze chápat jako výkon vlastnického práva.

veřejného práva. V této souvislosti je vhodné poukázat na ustanovení § 8 odst. 1 zákona o životním prostředí, které stanoví, že *„Znečišťování životního prostředí je vnášení takových fyzikálních, chemických nebo biologických činitelů do životního prostředí v důsledku lidské činnosti, které jsou svou podstatou nebo množstvím cizorodé pro dané prostředí.“* Pojem „životní prostředí“, který je použit v této definici, je třeba vyložit ve smyslu definice uvedené v ustanovení § 2 téhož předpisu. Z uvedené definice pojmu „znečišťování životního prostředí“ je zřejmé, že jedním z jeho znaků je, že uvedené činitele jsou do životního prostředí vnášeny v důsledku lidské činnosti. S pojmem „znečišťování životního prostředí“ souvisí pojem „poškození životního prostředí“, který je vymezen v ustanovení § 8 odst. 2 zákona o životním prostředí jako zhoršování stavu životního prostředí znečišťováním nebo jinou lidskou činností nad míru stanovenou zvláštními předpisy. Jelikož pojem „znečišťování životního prostředí“, který je v definici použit, může dle zákonné definice být naplněn pouze v důsledku lidské činnosti, lze dojít k závěru, že „poškození životního prostředí“ lze způsobit také pouze lidskou činností, neboť toto tvoří jeden z definičních znaků pojmu. Aby bylo možné v konkrétním případě rozhodnout, zda k poškození životního prostředí resp. jeho složky skutečně došlo, je třeba vždy zkoumat zvláštní předpisy, na které definice odkazuje a které obsahují povolenou míru změny stavu životního prostředí, neboť pouze dojde-li k překročení této míry, lze hovořit o poškození životního prostředí.

Výkladem uvedených definic lze dojít k závěru, že dojde-li k přírodní katastrofě, která nesouvisí s lidskou činností (např. sopečná erupce), avšak v důsledku které dojde k faktickému zničení fauny a flory na určitém území, nejedná se o poškození životního prostředí ve smyslu ustanovení § 8 odst. 2 zákona o

životním prostředí⁶³. Tento závěr lze vysvětlit tím, že zákon o životním prostředí byl inspirován především snahou o ochranu životního prostředí před člověkem samotným a jeho činností a nikoli před procesy, který se dějí přirozeně, ačkoli nemusí mít pro životní prostředí vždy nutně pozitivní následky. V této souvislosti je vhodné poukázat i na důvodovou zprávu k zákonu o životním prostředí, ve které je mimo jiné uvedeno, že *„Příroda se pro nás stává svébytnou hodnotou, kterou musíme důsledně chránit nejen z úzce účelového důvodu, totiž abychom zajistili vlastní přežití, ale i pro ni samotnou. Kořistnický vztah k prostředí je třeba změnit ve vztah ochránce a dobrého hospodáře.“*

1.4 Ekologická újma

Právní pojem „ekologická újma“ je ve srovnání s pojmem „škoda“ nebo „nemajetková újma“ ve smyslu SOZ a NOZ pojmem výrazně novějším. Jeho vznik je spojen především s rozvojem technologické úrovně lidstva a se způsobem, kterým lidstvo ve 20. století začalo uspokojovat své potřeby. Z hlediska životního prostředí a lidského zdraví znamenají společenské změny a vědecké objevy i jisté ohrožení. Toto lze konstatovat s ohledem na následky např. havárie v italském městě Seveso v roce 1976, havárie v basilejské továrně Sandoz v roce 1986 nebo protržení odkalovací nádrže ve španělském dole Aznalcollar v roce 1998⁶⁴. Následky těchto událostí způsobily značné škody nejen na majetku třetích osob, ale především na životním prostředí v rámci jeho celkového významu a fungování. Při likvidaci následků vyvstala otázka, jak právně

⁶³ Přirozené přírodní jevy nelze logicky právně regulovat. Lze ovšem regulovat chování člověka v případě předcházení a průběhu přírodní katastrofy (např. § 63 a násl. vodního zákona).

⁶⁴ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 31.

postihovat ztráty na životním prostředí⁶⁵, které jsou závažné především z pohledu fungování ekosystémů a zachování rovnováhy v přírodě a představují tak celospolečenskou ztrátu, nikoli pouze škodu na majetku konkrétního subjektu⁶⁶.

1.4.1 Vývoj pojmu

Skutečnosti, že celospolečenská ztráta je složitě postižitelná, si ve 20. století začaly být vědomy i státy a mezinárodní organizace. Potřebu spolupráce v této oblasti lze rovněž spatřovat v tom, že následky se projevují bez ohledu na státní hranice a na jejich likvidaci se podílí širší spektrum subjektů mezinárodního i soukromého práva.

V roce 1969⁶⁷ došlo k uzavření mezinárodní úmluvy o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené ropným znečištěním⁶⁸ (dále jen „CLC“), kterou lze považovat za vhodný příklad počátku vývoje obsahu pojmu „ekologická újma“. Tato úmluva se zabývá odpovědností vlastníků lodí⁶⁹ za škody způsobené únikem ropy z lodí využívaných k obchodním účelům. Jakkoli lze tuto úmluvu považovat za významnou z hlediska likvidace škod⁷⁰, které představují pro životní prostředí značnou hrozbu, je třeba poukázat na poměrně úzce vymezenou oblast její účinnosti a na použitou terminologii.

⁶⁵ Ať už způsobené havárií nebo např. způsobem využívání složek životního prostředí v rámci podnikání.

⁶⁶ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 188.

⁶⁷ Tato úmluva byla upravena protokoly z roku 1976, 1984, 1992 a 2000, byla ratifikována celkem 133 státy a v souvislosti s ní byla přijata Úmluva o zřízení Mezinárodního fondu pro náhradu škod způsobených ropným znečištěním a Úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené znečištěním ropnými palivy, které CLC vhodně doplnily a rozšířily oblast působnosti zavedených mechanismů.

⁶⁸ *International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage*.

⁶⁹ Ustanovení čl. 3 bod 1 CLC.

⁷⁰ Za škodu dle čl. I bodu 6 je považováno ztráta nebo škoda způsobená vně lodí znečištěním převážnou ropou, která z lodí unikla. Náklady na preventivní opatření a odstranění škody jsou pod tímto pojmem zahrnuty.

Vztahuje se totiž pouze na lodě, které ropu převáží jako náklad⁷¹ (škoda způsobená palivem unikajícím z poškozené lodě, která není z technického pohledu tankerem, není tedy v CLC upravena).

Významným posunem v řešení otázky odpovědnosti za poškození životního prostředí a způsobení celospolečenské ztráty byla dlouho očekávaná mezinárodní konference v Riu⁷², které se zúčastnili zástupci 172 států a jiných subjektů mezinárodního práva⁷³. V roce 1992 byla přijata Deklarace o životním prostředí a vývoji, která se otázkou ztrát na životním prostředí zabývala. Účastníci konference se zavázali k dodržování stanovených principů, které mají za cíl zabezpečit, že životnímu prostředí bude jako neoddělitelné součásti planety poskytnuta náležitá ochrana.

Z hlediska právní odpovědnosti za ztráty na životním prostředí je zásadní princip 13 této deklarace⁷⁴. V daném případě lze dojít k závěru, že pojem „ekologická škoda“⁷⁵ použitý v tomto principu je třeba vyložit ve smyslu principu 7, 14 a 15⁷⁶ jako ztrátu na životním prostředí, která není pouze materiální škodou⁷⁷. Lze hovořit o posunu ve směřování

⁷¹ Úplné znění CLC k dispozici např. zde:

[Http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Civil-Liability-for-Oil-Pollution-Damage-\(CLC\).aspx](http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Civil-Liability-for-Oil-Pollution-Damage-(CLC).aspx).

⁷² I důvodová zpráva k zákonu o životním prostředí, která vznikla před závěrem konference v Riu, odkazuje na program připravované konference v Riu s jistým očekáváním.

⁷³ [Http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html](http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html).

⁷⁴ Princip 13 Deklarace o životním prostředí a vývoji zní: „*Státy musejí vytvořit vlastní právní systém týkající se závazků a náhrad poskytovaných obětem znečištění nebo jiných ekologických škod. Státy musejí také urychleně a rozhodnějším způsobem spolupracovat na dalším rozvíjení mezinárodního práva týkajícího se závazků a náhrad za negativní účinky ekologických škod, způsobených oblastem mimo jurisdikci těchto států aktivitami provozovanými v rámci jejich vlastní jurisdikce nebo kontroly.*”

⁷⁵ Pojem „*environmental damage*” byl v českém překladu Deklarace z Ria přeložen jako „ekologická škoda” viz [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFL5ZKH1/\\$FILE/Method-MA21_06-priloha1-deklaraceUR_0503.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFL5ZKH1/$FILE/Method-MA21_06-priloha1-deklaraceUR_0503.pdf).

⁷⁶ Tyto principy používají výraz „*environmental degradation*”.

⁷⁷ [Http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S1414-753X2013000300005&script=sci_arttext&tlng=en](http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S1414-753X2013000300005&script=sci_arttext&tlng=en).

mezinárodního práva, neboť na rozdíl od CLC se deklarace z Ria zabývá již i nepřipustnými nebo nevratnými změnami v životním prostředí a ztrátou přirozených schopností⁷⁸. Ačkoli je deklarace z Ria tzv. soft law a její plnění není vynutitelné, lze vzhledem k množství států, které se konference zúčastnily a k závažnosti tématu dospět k názoru, že se tato úmluva výrazně promítla do přístupu států k problematice škod na životním prostředí.

Na základě výše uvedené Deklarace z Ria a zejména jejího principu 13 byl v roce 1993 v Luganu přijat text Úmluvy o nebezpečných činnostech, která však dosud nevstoupila v platnost⁷⁹. Cílem této úmluvy bylo zajistit adekvátní kompenzaci za škody způsobené uvedeným způsobem a poskytnout vhodné nástroje prevence a reparace⁸⁰. Škoda již není omezena pouze na snížení hodnoty majetku třetí osoby, nýbrž jí lze spatřovat také v poškození životního prostředí jako takového⁸¹.

1.4.2 Pojem „ekologická újma“ v právním řádu České republiky

I z důvodu zjevně omezené použitelnosti klasického institutu náhrady škody⁸² při odčiňování ztrát na životním

⁷⁸ <http://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>.

⁷⁹ DAMOHORSKÝ, M. *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*, Karolinum, Praha, 1999, str. 33.

⁸⁰ Tato skutečnost je výslovně zmíněna v preambuli Úmluvy o nebezpečných činnostech.

⁸¹ Text úmluvy k dispozici např. zde:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007c079>.

⁸² V dané souvislosti lze ještě upozornit na zákon České národní rady č. 65/1986 Sb. novelizující zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, přijatý před zákonem o životním prostředí. Tento předpis obsahoval zmocnění, aby Ministerstvo kultury upravilo obecně závazným právním předpisem způsob společenského ohodnocování vybraných, zvláště chráněných částí přírody. Ačkoli tato novelizace umožňovala zohlednění i jiných než majetkových ztrát, obecný pojem odpovídající pojmu „ekologická újma“ neobsahovala.

prostředí⁸³ byl dne 5. 12. 1991 přijat zákon o životním prostředí. Ustanovení § 10 zákona o životním prostředí stanoví, že „*Ekologická újma je ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením⁸⁴ jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti.*” Ekologická újma zahrnuje ztrátu nebo oslabení funkcí ekosystémů. Tyto funkce lze teoreticky rozdělit o dvou skupin na funkce produkční a mimoprodukční⁸⁵. Za funkce produkční lze považovat např. úrodnost půdy, prostorové využití prostředí nebo likvidaci negativních externalit. Tyto funkce představují určitý přínos pro vlastníka či jinou osobu a jejich hodnota je určitým způsobem vyčíslitelná v penězích⁸⁶. Do druhé skupiny lze zařadit např. estetický a kulturní význam životního prostředí nebo jeho význam při léčebných procedurách a sportovních akcích. Funkce zařazené do druhé skupiny jsou významné především ve vztahu člověka a životního prostředí a vztahu životního prostředí jako takového vůči jednotlivým jeho složkám⁸⁷.

Již ze samotné definice je zřetelné, že zákonodárce měl v úmyslu odlišit klasický pojem „škody” od této kategorie. Ekologická újma je pojata jako imateriální ztráta na životním prostředí a na rozdíl od škody představuje ztrátu pro celou společnost, nikoli jen pouze pro vlastníka dané věci⁸⁸. Ekologická újma může tedy vzniknout jak na vlastnitelné složce životního prostředí, tak i na složce životního prostředí, která není předmětem vlastnického práva. Ztráty na složkách

⁸³ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2010, str. 86.

⁸⁴ Srovnej s ustanovením § 8 odst. 2 zákona o životním prostředí.

⁸⁵ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 188.

⁸⁶ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 22.

⁸⁷ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 188.

⁸⁸ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 188.

životního prostředí, které nejsou předmětem vlastnického práva, jsou tak na základě zákona o životním prostředí již na rozdíl od úpravy v NOZ resp. SOZ zahrnuty do právní úpravy. Tento krok lze z hlediska efektivního dosažení nápravy za způsobené ztráty hodnotit pozitivně především s ohledem na skutečnost, že soukromoprávní institut náhrady škody byl doplněn o veřejnoprávní institut umožňující dosažení nápravy bez ohledu na to, zda se jedná o vlastnitelnou nebo nevlastnitelnou složku životního prostředí.

Stejně tak lze dojít k závěru, že ekologická újma může podle této definice obecně vzniknout jak z oprávněné, tak i z protiprávní činnosti⁸⁹. Ekologická újma nemusí být nutně protiprávním stavem, avšak vždy stavem závadovým tj. společensky nežádoucím⁹⁰. Pojem „ekologická újma“ v podobě, v jaké je definován v ustanovení § 10 zákona o životním prostředí, tedy nemusí být nezbytně spojen s protiprávním jednáním⁹¹. Ve smyslu ustanovení § 10 zákona o životním prostředí se jedná o velmi obecné vymezení pojmu, na základě jehož lze dojít k závěru, že takto pojatá ekologická újma může vznikat i v rámci limitů stanovených právními předpisy. V takovém případě by ji nebylo možné považovat za výsledek určitého protiprávního jednání. Pokud však dojde k ekologické újmě překročením limitů stanovených právními předpisy (tedy poškozováním), vzniká dle ustanovení § 27 zákona o životním prostředí odpovědnost za ekologickou újmu⁹².

⁸⁹ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 22.

⁹⁰ DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma – nový pojem našeho právního řádu*, Právní Praxe, 1994.

⁹¹ Srovnej s ustanovením § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí, ve kterém jsou stanoveny podmínky pro vznik právní odpovědnosti za ekologickou újmu.

⁹² PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 35.

Odpovědnost za ekologickou újmu resp. samotné vymezení pojmu „ekologická újma“ se po přijetí zákona o životním prostředí dále vyvíjelo a bylo významně ovlivněno členstvím České republiky v Evropské unii. Za základní rámec pro aktivity Evropské unie v této oblasti lze považovat ustanovení čl. 191 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“), které stanoví, že *„Politika Unie v oblasti životního prostředí je zaměřena na vysokou úroveň ochrany, přičemž přihlíží k rozdílné situaci v jednotlivých regionech Unie. Je založena na zásadách obezřetnosti a prevence, odvracení ohrožení životního prostředí především u zdroje a na zásadě „znečišťovatel platí“.“* V této souvislosti obsahují harmonizační opatření odpovídající požadavkům ochrany životního prostředí popřípadě ochrannou doložku, na základě které jsou členské státy zmocněny přijmout z mimoekonomických důvodů ochrany životního prostředí dočasná opatření podléhající kontrolnímu procesu Unie.“ Toto ustanovení je vhodné vykládat v kontextu ustanovení čl. 191 odst. 4 SFEU, které stanoví, že *„V rámci svých pravomocí spolupracují Unie a členské státy se třetími zeměmi a s příslušnými mezinárodními organizacemi. Podrobnosti spolupráce Unie mohou být předmětem dohod mezi Unií a dotyčnými třetími stranami. Předchozím pododstavcem není dotčena pravomoc členských států jednat v mezinárodních orgánech a uzavírat mezinárodní smlouvy.*

Na základě uvedených pravomocí byla po rozsáhlých diskusích dne 21. 4. 2004 přijata směrnice o odpovědnosti za ŽP. V souvislosti s implementací směrnice o odpovědnosti za ŽP do právního řádu České republiky byl dne 22. 4. 2008 přijat zákon o ekologické újmě. V tomto zákoně byl rovněž definován pojem „ekologická újma“, a to rozdílně od výše uvedené definice obsažené v zákoně o životním prostředí⁹³.

⁹³ Více k rozdílům v pojetí uvedených zákonů v kapitole 3.1 rigorózní práce.

Pojem „ekologická újma” je definován v ustanovení § 2 písm. a) zákona o ekologické újmě jako „*nepříznivá měřitelná změna přírodního zdroje⁹⁴ nebo měřitelné zhoršení jeho funkce⁹⁵, která se může projevit přímo nebo nepřímo; jedná se o změnu na 1. chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin⁹⁶ nebo přírodních stanovištích⁹⁷, která má závažné nepříznivé účinky na dosahování nebo udržování příznivého stavu ochrany⁹⁸ takových druhů nebo stanovišť, s výjimkou nepříznivých účinků vyplývajících z jednání provozovatele⁹⁹, k němuž byl oprávněn podle § 5b, 45i a 56 zákona o ochraně přírody a krajiny...2. podzemních nebo povrchových vodách včetně přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod), která má závažný nepříznivý účinek na ekologický, chemický nebo množstevní stav vody nebo na její ekologický potenciál, s výjimkou nepříznivých účinků v případech stanovených podle § 23a odst. 4 a 7 vodního zákona nebo 3. půdě znečištěním, jež představuje závažné riziko nepříznivého vlivu na lidské zdraví v důsledku přímého nebo nepřímého zavedení látek, přípravků, organismů nebo mikroorganismů na zemský povrch nebo pod něj.*”

Po srovnání citované definice s definicí „škod na životním prostředí” obsaženou v ustanovení článku 2 odst. 1 směrnice o odpovědnosti za ŽP lze konstatovat, že český zákonodárce převzal uvedenou definici bez velkých úprava či změn. Tato definice představuje i v zákoně o ekologické újmě určitý souhrn pojmů, které jsou zavedeny tímto nebo i jinými zákony¹⁰⁰ a je proto nutné, aby při práci s pojmem „ekologická újma” ve

⁹⁴ Ve smyslu ustanovení § 2 písm. l) zákona o ekologické újmě.

⁹⁵ Ve smyslu ustanovení § 2 písm. m) zákona o ekologické újmě.

⁹⁶ Ve smyslu ustanovení § 2 písm. b) zákona o ekologické újmě.

⁹⁷ Ve smyslu ustanovení § 2 písm. c) zákona o ekologické újmě.

⁹⁸ Ve smyslu ustanovení § 2 písm. d) a e) v souvislosti s písm. f) a g) zákona o ekologické újmě.

⁹⁹ Ve smyslu ustanovení § 2 písm. i) zákona o ekologické újmě.

¹⁰⁰ Např. definice povrchových a podzemních vod obsažená v ustanovení § 2 odst. 1 a 2 vodního zákona.

smyslu tohoto zákona byly nejprve vymezeny dílčí pojmy, které pak společně citovanou definicí tvoří. Na rozdíl od směrnice o odpovědnosti za ŽP je v předmětném zákoně použit pojem „újma“ a nikoli „škoda“. V daném případě lze dojít k závěru, že použití jiného pojmu, než jaký je obsažen v oficiální české verzi směrnice o odpovědnosti za ŽP, nepředstavuje rozpor s touto směrnicí, neboť definice použitého výrazu „újma“ odpovídá ustanovení článku 2 odst. 1 směrnice o odpovědnosti za ŽP. Z hlediska přehlednosti terminologie ve vazbě na ostatní právní předpisy v právním řádu České republiky lze navíc použití jiného pojmu, který však také významově odpovídá překladu např. oficiální anglické a německé verzi směrnice, hodnotit pozitivně.

S ohledem na výše uvedené je z hlediska způsobu implementace směrnice o odpovědnosti za ŽP a chápání významu pojmů „škoda“ a „újma“ zajímavé, že na Slovensku, kde rovněž platí zákon o životním prostředí, byla zvolena jiná terminologie. Podle ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 359/2007 Z. z., o prevencii a náprave environmentálních škód, odpovídá českému pojmu „ekologická újma“ pojem „environmentální škoda“. Ačkoli se definice obou pojmů shodují, je patrné, že použití pojmu „škoda“ naznačuje jiný teoretický přístup k rozdílům mezi pojmy „škoda“ a „újma“, které ve slovenském právním řádu existují.

Rovněž ustanovení § 1 odst. 2 a 3 zákona o ekologické újmě odpovídá článku 3 směrnice o odpovědnosti za ŽP. Místo pojmu „pracovní činnosti“ obsaženého v české verzi předmětné směrnice je v zákoně o ekologické újmě užit pojem „provozní činnosti“¹⁰¹, avšak tato skutečnost je podobně jako použití

¹⁰¹ Dle důvodové zprávy k ustanovení § 2 písm. h) zákona o ekologické újmě pod tento pojem spadají bez rozdílu soukromoprávní i veřejnoprávní subjekty bez ohledu na jejich ziskový nebo neziskový charakter. Vždy se však musí jednat o výkon nějaké profese, nikoli o činnost pouze zájmovou.

pojmu „újmá“ odůvodnitelná snahou o přehlednost právní úpravy a správné porozumění. Obsah tohoto pojmu byl zachován¹⁰². Podle ustanovení § 1 odst. 2 zákona o ekologické újmě se tento zákon vztahuje na ekologickou újmu nebo bezprostřední hrozbu jejího vzniku, jsou-li způsobeny provozní činnostmi uvedenou v příloze č. 1 nebo provozní činnostmi neuvedenou v příloze č. 1, za předpokladů stanovených v ustanovení § 5 odst. 2 zákona o ekologické újmě¹⁰³. Výjimky z působnosti tohoto zákona uvedené v ustanovení § 1 odst. 3 se shodují s výjimkami uvedenými ve směrnici o odpovědnosti za ŽP (např. ozbrojený konflikt nebo činnosti, jejichž jediným účelem je ochrana života, zdraví nebo majetku osob před živelnými událostmi).

Pojem „ekologická újma“ podle zákona o ekologické újmě je z hlediska svého obsahu a okruhu povinných subjektů pojmem užším než pojem „ekologická újma“ ve smyslu zákona o životním prostředí¹⁰⁴. Rozsah složek životního prostředí, jejichž poškození lze postihovat na základě zákona o ekologické újmě, je na rozdíl od zákona o životním prostředí omezen¹⁰⁵.

¹⁰² Srovnej ustanovení § 2 písm. h) zákona o ekologické újmě s ustanovením článku 2 odst. 7 směrnice o odpovědnosti za ŽP.

¹⁰³ Toto ustanovení obsahuje předpoklady vzniku povinnosti k provádění preventivních opatření nebo nápravných opatření a k povinnosti nést s tím související náklady.

¹⁰⁴ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 29.

¹⁰⁵ BAHÝLOVÁ, L. *K odpovědnosti za ekologickou újmu ve smyslu zákona č. 167/2008 Sb.*, Časopis pro právní vědu a praxi, 2010, roč. 18, č. 3, str. 277 – 282.

2. Soukromoprávní odpovědnost za ztráty na životním prostředí

Vznik nebo hrozbu vzniku ztrát na životním prostředí spojuje řada právních předpisů se vznikem právní odpovědnosti. V této souvislosti je třeba rozlišovat, o jaký druh právní odpovědnosti se jedná a na základě jakého právního předpisu právní odpovědnost v konkrétním případě vzniká.

K popsání rozdílu mezi škodou v soukromoprávním pojetí a ekologickou újmou podle zákona o ekologické újmě¹⁰⁶ a zachycení úlohy soukromého práva co do odpovědnosti lze využít úryvek z důvodové zprávy k zákonu o ekologické újmě: *„Tímto svým vymezením se ekologická újma odlišuje od klasického soukromoprávního chápání a pojmání škody jakožto materiální ztráty na věci, protože újmou je i ztráta imateriální povahy. Takové typy ekologické újmy odpovídající zejména poškození mimoprodukčních funkcí životního prostředí (např. oslabení retenční funkce pozemku, ztráta druhové pestrosti nebo nevhodná změna druhové skladby) však nelze prokazovat jako poškození věci a jejich náhradu tedy občanský zákoník nepřiznává.“*

Pro soukromoprávní odpovědnost je společným znakem vznik nebo hrozba vzniku újmy resp. škody. V případě, že škoda nastane nebo vznikne nebezpečí jejího vzniku, má vlastník dané věci, která je složkou životního prostředí, možnost postupovat podle norem soukromého práva v závislosti na okolnostech daného případu.

¹⁰⁶ Tedy veřejnoprávní kategorií.

2.1 Náhrada škody podle NOZ

Dnem 1. 1. 2014 nabyl účinnosti NOZ. Ohledně náhrady majetkové újmy (podle terminologie NOZ tedy škody) se NOZ podle důvodové zprávy¹⁰⁷ nechal inspirovat Principy evropského deliktního práva z roku 2005 a úpravou této problematiky v německém BGB a québeckém CCQ. Právní úprava institutu náhrady škody podle NOZ se má „*zcela rozejít s pojetím institutu náhrady škody v duchu primitivního materialismu, podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková.*“¹⁰⁸ Z citované důvodové zprávy vyplývá, že NOZ má mimo jiné přispět ke zjednodušení náhrady způsobené nemajetkové újmy¹⁰⁹.

Vzhledem k tomu, že důvodová zpráva k NOZ se nezmiňuje o životním prostředí nebo o odpovědnosti za ztráty na něm způsobené¹¹⁰, lze dojít k názoru, že při práci na nové právní úpravě nebylo úmyslem zabývat se životním prostředím mimo rámec obecných ustanovení¹¹¹. V případě, že dojde k poškození věci, která je složkou životního prostředí, a která může být předmětem vlastnického práva, představuje NOZ základní právní předpis, podle kterého může vlastník postupovat. NOZ obsahuje jak obecné normy týkající se náhrady škody, tak rozlišuje zvláštní případy odpovědnosti za škodu. V NOZ jsou rovněž v ustanoveních § 2905 a § 2906 upraveny okolnosti vylučující protiprávnost¹¹².

¹⁰⁷ K dispozici např. zde:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹⁰⁸ Viz důvodová zpráva k ustanovení § 2894 - 2899 NOZ.

¹⁰⁹ Ačkoli z pohledu škody za životní prostředí toto nepředstavuje zásadní skutečnost.

¹¹⁰ Pouze v bodě 6 na str. 25 důvodové zprávy se konstatuje, že tento zákon nemá dopad na životní prostředí.

¹¹¹ Srovnej s kapitolou 1.2.2 rigorózní práce.

¹¹² Více o okolnostech vylučujících protiprávnost např. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014.

2.1.1 Obecná úprava náhrady škody podle NOZ

V části čtvrté, hlavě III, dílu I NOZ je upravena náhrada majetkové a nemajetkové újmy. Pro majetkovou újmu byl ustanovením § 2894 odst. 1 NOZ zaveden pojem škoda. Ve srovnání s obecnou úpravou podle SOZ došlo tedy k výslovnému terminologickému oddělení škody a nemajetkové újmy¹¹³. Nemajetkovou újmou ve smyslu NOZ se rozumí jakákoli újma, která pro poškozeného neznamena přímou ztrátu na jmění (např. zdraví, čest apod.)¹¹⁴. Tato terminologie se odklonila od dosavadní terminologie podle SOZ, neboť dle dřívější úpravy se i v případě poškození zdraví jednalo o „škodu“¹¹⁵. Pro účely posuzování odpovědnosti za ztráty na životním prostředí však tato změna v terminologii není příliš významná.

Obecně je v NOZ úprava náhrady škody upravena zvlášť pro případy porušení zákona a pro porušení smluvní povinnosti. Pro případy porušení zákona, které lze z hlediska náhrady škody na životním prostředí posoudit jako významnější z těchto dvou případů, stanoví ustanovení § 2910 NOZ, že *„Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.“* Z pohledu subjektu deliktu lze toto ustanovení vyložit

¹¹³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 863.

¹¹⁴ Viz výklad pojmu „nemajetková újma“ Ministerstvem spravedlnosti v materiálech souvisejících s přijetím NOZ dostupných např. zde: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/nemajetkova-ujma/>.

¹¹⁵ Např. ustanovení § 444 odst. 1 SOZ stanoví, že *„Při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a tížení jeho společenského uplatnění.“*

obdobně jako jemu odpovídající ustanovení § 420 odst. 1 SOZ¹¹⁶. Lze proto dojít k závěru, že subjektem deliktu může být jakýkoli deliktně způsobilý subjekt práva¹¹⁷. Objektem deliktu je vzhledem k formulaci tohoto ustanovení jakýkoli¹¹⁸ zájem chráněný zákonem. Vzhledem k tomu, že NOZ nijak nedefinuje pojem „životní prostředí“ a životní prostředí je podle NOZ třeba chápat jako soubor věcí v právním smyslu, které jsou chráněny samostatně, je třeba dojít k závěru, že z pohledu NOZ není pro účely náhrady škody rozdíl mezi vznikem škody na věci, která je složkou životního prostředí, a vznikem škody na jiné věci. Objektem deliktu jsou v obou případech věci resp. právo vlastníka na ochranu jeho vlastnictví.

Vzhledem k tomu, že životní prostředí lze považovat za soubor věcí, je vhodné poukázat na definici věci v ustanovení § 489 NOZ, jako „*vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.*“ Konkrétní věc může být považována za složku životního prostředí. Ze soukromoprávního hlediska je však chráněna věc resp. vlastnické právo k věci a nikoli složka životního prostředí jako taková. Vztah mezi věcí a složkou životního prostředí může být navíc proměnlivý. Jako příklad lze uvést ekosystém definovaný v ustanovení § 3 zákona o životním prostředí¹¹⁹, který je dle ustanovení § 2 téhož předpisu složkou životního prostředí, avšak je tvořen jednotlivými věcmi, které samy o sobě složkami životního prostředí nejsou a až jimi vytvořený celek lze subsumovat pod definici ekosystému.

¹¹⁶ Místo pojmu „každý“ je v NOZ použit pojem „škůdce“, avšak tato změna nemá vliv na obsah tohoto ustanovení.

¹¹⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014)*. Komentář, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1541.

¹¹⁸ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 862.

¹¹⁹ Ustanovení § 3 zákona o životním prostředí stanoví, že „*Ekosystém je funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.*“

Dalším aspektem, kterým je třeba se zabývat v souvislosti s odpovědností podle NOZ, je objektivní stránka deliktu. Z hlediska objektivní stránky deliktu je třeba, aby byla mezi jednáním škůdce ve smyslu ustanovení § 2910 NOZ a škodlivým následkem tzv. příčinná souvislost. Příčinná souvislost je objektivním předpokladem a je třeba od ní odlišit subjektivní stránku deliktu, neboť existence a míra zavinění se předmětem zkoumání stává až ve chvíli, kdy je zjištěna příčinná souvislost¹²⁰. Subjektivní stránkou deliktu se obecně zabývá ustanovení § 2911 NOZ, které stejně jako ustanovení § 420 odst. 3 SOZ zakotvuje vyvratitelnou domněnku nedbalosti¹²¹. Při zkoumání zavinění je obecně rozeznáván prvek rozumu a vůle. Prvek rozumu spočívá ve vědomosti určitých skutečností a zahrnuje jak smyslové vnímání, tak i představy, k nimž dotyčný subjekt došel svým úsudkem. Naproti tomu prvek vůle vyjadřuje chtění nebo smíření se s určitou skutečností¹²². Podle toho, jak jsou oba prvky zastoupeny, lze od sebe odlišovat zavinění nedbalostní a úmyslné. Zavinění úmyslné obsahuje jak prvek vůle, tak prvek vědění, zatímco zavinění nedbalostní pouze prvek vědění¹²³.

Pojmy „zavinění“ a „protiprávnost“ je třeba důsledně odlišovat. Zatímco podle ustanovení § 2911 NOZ je u porušení zákonné povinnosti presumováno zavinění ve formě nedbalosti, protiprávnost je nutno dovodit ze znění ustanovení § 2910 NOZ ze spojení „poruší povinnost stanovenou zákonem“¹²⁴.

¹²⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1550.

¹²¹ Kromě případů objektivní odpovědnosti, jak stanoví ustanovení § 2895 NOZ.

¹²² HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1557.

¹²³ Více o formách nedbalosti a úmyslu např. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014.

¹²⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 929.

Protiprávnost tedy vyplývá z jednání určitého subjektu, kterým byla porušena zákonná povinnost.

Dle ustanovení § 2911 NOZ je to tedy škůdce, kdo je zatížen důkazním břemenem spočívajícím v tom, že škodu nezavinil¹²⁵. Presumovaná nedbalost je dále doplněna ustanovením § 2912 NOZ, které zohledňuje osobu škůdce a značí, že koncepce NOZ vychází z tzv. subjektivního pojetí zavinění¹²⁶. Z hlediska nedbalosti je podle NOZ výslovně nutné posoudit jednání škůdce vzhledem k osobě průměrných vlastností v soukromém styku, přičemž měřítko pozornosti průměrného člověka se v čase proměňuje a závisí na obecné zkušenosti¹²⁷. V případě porušení absolutních práv se zavinění škůdce porovnává s obecným standardem péče¹²⁸, zatímco v případě jiného zájmu chráněného zákonem se zavinění škůdce musí vztahovat k porušení dané ochranné normy¹²⁹. Je-li škůdce považován za osobu se zvláštními znalostmi týkajícími se jakéhokoli oboru, je jeho jednání posouzeno s ohledem na skutečnost, zda předmětné zvláštní znalosti v daném případě uplatnil.

Porušení smluvní povinnosti je upraveno v ustanovení § 2913 odst. 1 NOZ. Tato ustanovení stanoví, že „*Poruší-li strana povinnost ze smlouvy, nahradí škodu z toho vzniklou druhé straně nebo i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit*“. Zvláště druhou část tohoto ustanovení lze považovat za významnou, neboť rozšiřuje

¹²⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1562.

¹²⁶ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1563.

¹²⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1564.

¹²⁸ Tzv. obecný standard péče lze definovat jako průměrné požadavky na podobné příslušníky srovnatelné skupiny viz ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 951.

¹²⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 936.

povinnost nahradit vzniklou škodu i na osoby, se kterými škůdce není ve smluvním vztahu. Vymezení těchto osob je širší než podle ustanovení § 1767 NOZ, který upravuje smlouvu ve prospěch třetí osoby. Lze tedy dojít k závěru¹³⁰, že např. pokud dodavatel obchodní společnosti zabývající se údržbou zeleně ve vlastnictví obce poruší povinnosti vyplývající ze smlouvy mezi ním a správcovskou společností a vznikne-li v příčinné souvislosti s tímto porušením škoda na zeleni, představuje toto ustanovení NOZ zásadní prostředek při úpravě právních vztahů týkajících se náhrady škody. Na rozdíl od ustanovení § 2910 NOZ se dle ustanovení § 2913 odst. 1 NOZ nevyžaduje zavinění škůdce¹³¹. Na základě uvedené normy rovněž nelze dojít k závěru, že každé porušení smluvní povinnosti zakládá povinnost nahradit z toho vzniklou škodu¹³².

Z hlediska vlastníka věci, která je složkou životního prostředí, a která byla poškozena, je dále významné ustanovení § 2914 NOZ¹³³. Z hlediska škody na životním prostředí je existence tohoto ustanovení významná zvláště v případech, kdy k poškození došlo pochybením zaměstnance nebo jiné pověřené osoby a vlastník zvažuje, proti kterému subjektu uplatnit náhradu škody. Z pohledu praxe je toto ustanovení pro poškozeného výhodné i z hlediska možnosti poskytnutí adekvátní náhrady škody. Při uplatňování náhrady škody např. od obchodní společnosti provádějící práce, při kterých došlo

¹³⁰ Při splnění zásad, ke kterým došel Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 29.7.2008 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 1417/2006.

¹³¹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1566.

¹³² Srovnej s ustanovením § 1925 NOZ, které stanoví, že „Právo z vadného plnění nevyklučuje právo na náhradu škody; čeho však lze dosáhnout uplatněním práva z vadného plnění, toho se nelze domáhat z jiného právního důvodu.“

¹³³ Ustanovení § 2914 NOZ stanoví, že „Kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody.“

k poškození složky životního prostředí, má poškozený přirozeně větší šanci dosáhnout náhrady škody, než kdyby náhradu škody uplatňoval po zaměstnanci, který manipulovat v rámci plnění pracovních úkolů s používanými látkami, které poškození způsobily.

V porovnání s úpravou náhrady škody podle SOZ zavedl NOZ určitou novinku v podobě ustanovení § 2904. Toto ustanovení se týká odpovědnosti za újmu resp. škodu vzniklou náhodou¹³⁴ a odpovídá zásadě vyjádřené v ustanovení § 2910 NOZ, když postihuje toho, kdo porušil předepsané pravidlo chování. Tuto normu lze aplikovat, např. pokud škůdce poškodí zařízení, které v případě poklesu vlhkosti půdy automaticky začne zavlažovat půdu, v důsledku čehož při nastalém suchu dojde ke škodě. Zavinění ve formě nedbalosti se na základě ustanovení § 2911 NOZ presumuje.

2.1.2 Zvláštní ustanovení o odpovědnosti za škodu podle NOZ

Kromě obecné úpravy náhrady škody obsahuje NOZ také zvláštní ustanovení týkající se určitých speciálních případů, které mají povahu *lex specialis*.

Z hlediska tématu rigorózní práce je zejména významné poukázat na skutečnost, že obdobně jako v SOZ (ustanovení § 420a a § 432) je v ustanovení § 2924 a § 2925 NOZ upravena odpovědnost za škodu z provozní činnosti a odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným. Tyto dva druhy právní odpovědnosti spolu úzce souvisí a představují již tradiční institut právního řádu¹³⁵. Oproti dřívější úpravě je patrná

¹³⁴ Ustanovení § 2904 NOZ stanoví, že „Újmu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že poruší příkaz nebo poškodí zařízení, které má nahodilé újmě zabránit.“

¹³⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 1005.

snaha o přesnější vymezení těchto pojmů, neboť dosavadní právní praxe ukázala, že vymezení v SOZ je do jisté míry zmatečné¹³⁶.

Ustanovení § 2924 NOZ stanoví, že „Kdo provozuje závod nebo jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti, nahradí škodu vzniklou z provozu, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věci při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí. Povinnosti se zprostí, prokáže-li, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.” Ve srovnání s ustanovením § 420a SOZ tedy došlo k určitému zúžení aplikace tohoto druhu právní odpovědnosti, neboť byl nově zaveden požadavek výdělečnosti provozní činnosti¹³⁷. Pod pojmem „provozní činnost” lze rozumět samostatné využití technologických postupů¹³⁸. Do rámce provozu patří i činnosti, které bezprostředně, objektivně a fakticky předcházejí či navazují na činnost hlavní¹³⁹. Takovými technologickými postupy týkajícími se životního prostředí můžou být např. zemědělství nebo provoz vodního díla¹⁴⁰. Provozní činností může být životní prostředí poškozeno buď přímo činností samou, nebo nepřímo následky této činnosti. Za přímé poškození lze považovat např. poškození půdy chemikáliemi při zemědělské činnosti. Příkladem nepřímého poškození je kouř vycházející z továrny, který poškozuje sousední les¹⁴¹.

V souvislosti s nepřímým poškozením je nezbytné zmínit ustanovení § 1013 odst. 2 NOZ, které se zabývá náhradou škody

¹³⁶ Viz Důvodová zpráva k NOZ, § 2924 - § 2926.

¹³⁷ Za výdělek je třeba považovat i např. příjem z veřejného rozpočtu viz HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1601.

¹³⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 1006.

¹³⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1601.

¹⁴⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 1661/2012.

¹⁴¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 769/2006.

způsobenou tzv. privilegovanými imisemi¹⁴². Účelem privilegovaných imisí je ochrana průmyslového resp. živnostenského podnikání před negatorními žalobami, přičemž za privilegované imise lze považovat jen ty imise, které jsou pro daný provoz typické (např. imise z požáru vzniklého v úředně povoleném zařízení není možné považovat za privilegované imise)¹⁴³. Rozhodnutí, zda se v daném případě jedná o privilegované imise má význam zejména pro postup vlastníka (např. pozemku, na kterém se nachází les), který se domnívá, že mu daným provozem vznikla škoda.

Oproti předchozí právní úpravě došlo v ustanovení § 2924 NOZ k rozšíření možnosti škůdce, aby se zprostil povinnosti hradit újmu. Slovní spojení „*veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat*“ lze vnímat jako určitý příklon k povinnosti ukládané na základě zavinení¹⁴⁴. V daném ustanovení je měřítko péče přísnější (nestačí péče standardní, nýbrž veškerá). Uvedený „rozumný požadavek“ není spojen pouze s dodržováním právních předpisů a smluvních ujednání. Lze pod něj podřadit vše, co lze s ohledem na povahu provozu považovat za racionální¹⁴⁵.

Na rozdíl od odpovědnosti za škodu z provozní činnosti nebyla v případě odpovědnosti za škodu způsobené zvlášť nebezpečným provozem upravené v ustanovení § 2925 NOZ zavedena podmínka jeho výtěžnosti. Stejně jako v ustanovení § 432 jsou i v NOZ pro zvlášť nebezpečné provozy stanoveny přísnější podmínky ohledně odpovědnosti za škodu, neboť

¹⁴² Pojem „imise“ lze definovat jako pronikání účinků činnosti konané na jedné nemovitosti na nemovitost druhou viz SPÁČIL, J., a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976 – 1474). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2013, str. 148.

¹⁴³ SPÁČIL, J., a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976 – 1474). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2013, str. 156 - 157.

¹⁴⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1603.

¹⁴⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1603.

takovýto provoz představuje vyšší potencialitu vzniku škody¹⁴⁶. Obecně je pojem „zvlášť nebezpečný provoz“¹⁴⁷ vykládán jako provoz např. v elektrárnách, plynárnách, hutích nebo dolech. Rovněž jde o provozy pracující s látkami nebezpečnými lidskému zdraví¹⁴⁸ (jedy, plyny nebo radioaktivní látky) nebo výbušninami. Kromě toho ustanovení § 2925 odst. 3 NOZ stanovilo vyvratitelnou právní domněnku zvlášť nebezpečného provozu tak, že „*Má se za to, že provoz je zvláště nebezpečný, pokud se provozuje továrním způsobem nebo pokud se při něm výbušná nebo podobně nebezpečná látka používá nebo se s ní nakládá.*” Povinnost k náhradě škody vzniká bez ohledu na zavinění a této povinnosti se lze zprostit prokázáním, že újmu způsobila vyšší moc (která nemá původ v provozu), vlastní jednání poškozeného nebo neodvratitelné jednání třetí osoby¹⁴⁹.

Dalším speciálním případem relevantním z hlediska tématu rigorózní práce se zabývá ustanovení § 2926 NOZ, který stanoví, že „*Kdo, byť oprávněně provádí nebo zajišťuje práce, jimiž se jinému působí škoda na nemovité věci, nebo jimiž se držba nemovité věci znemožní nebo podstatně ztíží, nahradí škodu z toho vzniklou.*” Škoda na nemovité věci může mít podobu např. poškození půdy únikem chemických látek. Podstatné je, že může být poškozena samotná nemovitá věc, tak

¹⁴⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 1010.

¹⁴⁷ Ustanovení § 2925 odst. 1 NOZ stanoví, že „*Kdo provozuje závod nebo jiné zařízení zvláště nebezpečné, nahradí škodu způsobenou zdrojem zvýšeného nebezpečí; provoz je zvlášť nebezpečný, nelze-li předem rozumně vyloučit možnost vzniku závažné škody ani při vynaložení řádné péče. Jinak se povinnosti zproští, prokáže-li, že škodu způsobila zvnějšku vyšší moc nebo že ji způsobilo vlastní jednání poškozeného nebo neodvratitelné jednání třetí osoby; ujednejí-li se další důvody zproštění, nepřihlíží se k tomu.*”

¹⁴⁸ BEDNÁŘ, V., BEZOUŠKA, P., DÁVID, O., FIALA, J., HANDLAR, J., HOCHMANN, V., HURDÍK, J., KINDL, M., KINDL, T., KOVÁŘ, O., KOZÁK, L., LAŠÁK, J., LAVICKÝ, P., MATEJKA, J., PSUTKA, J., RONOVSÁ, K., SELUCKÁ, M., ŠÍMA, A., ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Občanský zákoník: Komentář*, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha 2009.

¹⁴⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1607.

i její součást (např. porosty)¹⁵⁰. Provádění či zajištění prací nemusí mít charakter provozní činnosti ve smyslu ustanovení § 2924 NOZ. Ustanovení § 2926 NOZ lze tedy aplikovat i na případy, kdy škoda vznikla jednorázovou nebo neziskovou činností. Stejně tak se nerozlišuje, je-li činnost škůdce oprávněná¹⁵¹. Ačkoli v citovaném ustanovení není explicitně stanoveno, že se v daném případě jedná o objektivní odpovědnost, lze i s ohledem na dříve platné ustanovení § 420a odst. 2 písm. c) SOZ dojít závěru, že i právní úprava v NOZ zakotvuje povinnost škůdce nahradit škodu bez ohledu na jeho zavinění¹⁵².

S výkonem určité činnosti, při které je způsobena škoda, souvisí i ustanovení § 2936 NOZ, které stanoví, že „*Kdo je povinen někomu něco plnit a použije při tom vadnou věc, nahradí škodu způsobenou vadou věci. To platí i v případě poskytnutí zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb.*” Toto ustanovení lze aplikovat např. v situaci, kdy vlastník pozemku uzavře smlouvu, na základě které se smluvní partner zaváže starat se o les na pozemku vlastníka, avšak k realizaci své smluvní povinnosti použije vadný přístroj a les v důsledku této vady poškozen. Vadná věc (ať už přístroj nebo technologické zařízení) nemusí být ve vlastnictví povinné osoby, škůdce je však odpovědný za to, že ji používá k realizaci svého závazku¹⁵³. Podobně jako v případě škody na nemovitosti není v tomto ustanovení uvedeno, že se jedná o odpovědnost objektivní, avšak tuto skutečnost lze

¹⁵⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1610.

¹⁵¹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1610.

¹⁵² HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1610.

¹⁵³ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1635.

dovodit¹⁵⁴. Lze dojít k závěru, že dojde-li při plnění smluvního závazku k vzniku škody vadou použité věci, aplikuje se toto ustanovení spíše než ustanovení § 2913 NOZ.

Dalším ze zvláštních ustanovení o náhradě škody souvisejícím se vznikem škody na složce životního prostředí je § 2950 NOZ, které stanoví, že „*Kdo se hlásí jako příslušník určitého stavu nebo povolání k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník¹⁵⁵, nahradí škodu, způsobí-li ji neúplnou nebo nesprávnou informací nebo škodlivou radou danou za odměnu v záležitosti svého vědění nebo dovednosti. Jinak se hradí jen škoda, kterou někdo informací nebo radou způsobil vědomě.*” Tato právní norma rozlišuje, zda radu¹⁵⁶ či informaci¹⁵⁷ poskytl odborník nebo jiná osoba. V případě odborníka se zavinění nezohledňuje, zatímco u rady či informace od jiné osoby je třeba, aby si byla vědoma skutečnosti, že poskytnutá rada či informace povede k vzniku škody¹⁵⁸. Oba případy se také liší tím, že aby na danou situaci dopadalo citované ustanovení, je třeba, aby odborník radu či informaci poskytuje za odměnu. Z hlediska práva životního prostředí lze toto ustanovení aplikovat na situaci, kdy např. zahrádkář poradí sousedovi použití určitého prostředku k ošetření zahrady, přičemž ví, že použitím daného prostředku dojde k poškození půdy (tedy pozemku).

¹⁵⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1635.

¹⁵⁵ Srovnej s ustanovením § 5 odst. 1 NOZ.

¹⁵⁶ Radou lze rozumět zvláštní informaci, který má druhému ulehčit rozhodování, jak dosáhnout určitého účelu. Viz HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1677.

¹⁵⁷ Informací lze rozumět určité sdělení, obsah zprávy. Viz HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1677.

¹⁵⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1676 – 1878.

2.2 Povinnost prevence škod a životní prostředí

Povinnost generální prevence je zakotvena v ustanovení § 2900 NOZ, které stanoví, že „*Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.*” V porovnání s předchozí právní úpravou obsaženou v SOZ došlo k rozšíření hypotézy¹⁵⁹ této normy tak, že povinnost k předcházení vzniku újmy je vázána na okolnosti případu a zvyklosti soukromého života, přičemž závisí na soudu, jak při zvážení konkrétního případu toto vyloží. Ve výkladu tohoto ustanovení má provedená změna za následek, že ustanovení § 2900 NOZ již není „*bezbřehou normou chování, ale vymezením základní zásady pro jednání právních subjektů.*”¹⁶⁰ Účelem ustanovení § 2900 NOZ není vytvářet nové ochranné normy, ale aplikovat již existující ochranné normy ve smyslu principu *neminem laedere*. Dané ustanovení se vztahuje pouze na aktivní konání subjektu a nikoli na situace, kdy je pasivní a nekoná¹⁶¹.

Ohledně způsobené újmy uvedené v citovaném ustanovení došlo k zásadní změně. V ustanovení § 2900 NOZ¹⁶² již není obsažena „*příroda a životní prostředí*” a uvedený výčet lze spíše

¹⁵⁹ BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Aleš Čeněk, Plzeň 2012, str. 444.

¹⁶⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 891.

¹⁶¹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1514.

¹⁶² V SOZ byl princip generální prevence upraven v ustanovení § 415, který ve znění účinném ke dni 31. 21. 2013 stanovil, že „*Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.*” Jednalo se však již o SOZ ve výrazně pozměněném znění v porovnání se zněním, v jakém byl přijat dne 26. 2. 1964. Ustanovení § 415 SOZ původně stanovilo, že „*Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku ani k neoprávněnému majetkovému prospěchu na úkor společnosti nebo jednotlivce.*” Princip generální prevence ve vztahu ke škodám na životním prostředí a přírodě byl do SOZ zaveden až zákonem č. 509/1991 Sb., kterým byl SOZ novelizován.

chápat jako taxativní. Na základě jazykového výkladu tohoto ustanovení by bylo možné dojít k závěru, že obecná povinnost prevence podle NOZ ve vztahu k poškození životního prostředí je slabší než tomu bývalo za účinnosti SOZ. Tento způsob interpretace právní normy¹⁶³ je však třeba doplnit i jinými způsoby výkladu a posoudit ho v souvislostech vyplývajících z NOZ.

Ustanovení § 2900 NOZ doslova stanoví, že povinnost prevence se mimo jiné vztahuje na objekty vlastnictví. Vzhledem k tomu, že některé složky životního prostředí mohou být objektem vlastnictví¹⁶⁴, lze dojít k závěru, že jsou tímto ustanovením také chráněny¹⁶⁵. Shodným prvkem ustanovení § 415 SOZ a ustanovení § 2900 NOZ je právě ochrana vlastnictví. Za teoretický rozdíl v pojetí mezi uvedenými ustanoveními by bylo možné považovat skutečnost, že ochrana „životního prostředí“ a tedy jeho složek je zaměřena na složky životního prostředí jako celek, zatímco dle ustanovení § 2900 NOZ jsou předmětem ochrany konkrétní věci, jejichž soubor konkrétní složku životního prostředí tvoří.

Složitější situace nastává v případě složek životního prostředí, které ve vlastnictví být nemohou a nelze je tedy podřadit pod žádný z pojmů vyjmenovaných v ustanovení § 2900 NOZ. Z hlediska občanskoprávních nástrojů však ani SOZ neposkytoval nástroj, jak dosáhnout náhrady škody na složce životního prostředí, která není předmětem vlastnického práva. S přihlédnutím k této skutečnosti lze dojít k názoru, že nabytím účinnosti NOZ nebyla oblast uplatňování odpovědnosti v porovnání s SOZ změněna.

¹⁶³ Důvodová zpráva k NOZ se k vypuštění pojmů „příroda a životní prostředí“ nevyjadřuje.

¹⁶⁴ Resp. jednotlivé věci tvořící složku životního prostředí.

¹⁶⁵ JANČÁROVÁ, I. *Právo životního prostředí: obecná část*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno 2016, str. 668.

Teoreticky by bylo možné dovozovat povinnost prevence ohledně poškození nevlastnitelných složek životního prostředí z ustanovení § 81 odst. 2 NOZ, neboť poškozením takové složky by mohlo dojít k újmě na životě nebo zdraví, což jsou hodnoty, na které se již ustanovení § 2900 NOZ výslovně vztahuje. I v této situaci by se ovšem spíše jednalo o prevenci újmy na životě a zdraví, neboť teprve jejich poškozením by došlo k porušení uvedené právní normy. Pouhým poškozením nevlastnitelné složky životního prostředí by naopak k porušení této normy nedošlo.

S prevencí vzniku škody rovněž úzce souvisí tzv. zakročovací¹⁶⁶ povinnost vyplývající z ustanovení § 2901 NOZ, které stanoví, že „*Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, má povinnost zakročit na ochranu jiného každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.*” První případem, kterým se tato norma zabývá, je vytvoření nebezpečné situace nebo kontrola nad ní. Pod tento případ lze zařadit např. zahrádkáře, který pálí listí a nemá oheň dostatečně pod kontrolou, což způsobí rozšiřování ohně¹⁶⁷. Dalším případem uvedeným v ustanovení § 2901 NOZ je poměr mezi osobami, přičemž tento poměr je nutno vykládat široce nikoli jen jako poměr právní, nýbrž i jako poměr vycházející z osobních vztahů a faktického stavu¹⁶⁸. Posledním případem obsaženým v předmětném ustanovení je situace, ve které je

¹⁶⁶ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 896.

¹⁶⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1517.

¹⁶⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1518.

hrozící škoda a náklady na zásah v hrubém nepoměru. V oblasti práva životního prostředí lze jako příklad použít například situaci, kdy si kolemjdoucí všimne, že na okraji lesa plápolá nikým nehlídaný oheň a oheň buď sám uhasí, nebo o tom včas informuje vlastníka pozemku nebo hasiče.

NOZ dále obsahuje v ustanovení § 2903 odst. 2 NOZ¹⁶⁹ zvláštní prevenční normu¹⁷⁰, která spočívá v možnosti obrátit se na soud v případě vážného ohrožení¹⁷¹. Na rozdíl od výše uvedených prevenčních norem se v tomto případě nejedná o povinnost, nýbrž o oprávnění. Stejně jako v případě ustanovení § 417 odst. 2 SOZ lze dojít k závěru, že toto ustanovení nepředstavuje z hlediska ztrát na složkách životního prostředí, které nejsou předmětem vlastnického práva, účinný prostředek ochrany. V případě, že hrozí poškození nevlastnitelné složky životního prostředí, chybí vlastník, který by se mohl na soud obrátit.

U tzv. složkových předpisů je z teoretického hlediska obtížné určit, co vše lze ještě označit za ustanovení týkající se prevence a jak široce tedy tento pojem vyložit. U složkových předpisů lze z jejich podstaty očekávat kromě norem týkajících se výkonu veřejné správy v dané oblasti a stanovení postupů pro situace typické pro danou složku životního prostředí¹⁷² především právní normy, které jsou určeny k předcházení vzniku ztrát na dané složce životního prostředí, avšak zejména ve vztahu k veřejnoprávní odpovědnosti¹⁷³.

¹⁶⁹ Ustanovení § 2903 odst. 2 NOZ stanoví, že „Při vážném ohrožení může ohrožený požadovat, aby soud uložil vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící újmy.“

¹⁷⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1521.

¹⁷¹ Např. strom zmohutní natolik, že při silném větru naráží do sousedního domu a poškozuje ho (Rc 3/71) nebo hrozba pádu stromů na sousední pozemek (Rc 3/88).

¹⁷² Včetně specifických případů jako např. škoda způsobená zvěří nebo vybranými zvláště chráněnými živočichy.

¹⁷³ JANČÁROVÁ, I. *Právo životního prostředí: obecná část*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno 2016, str. 677.

2.3 Ochrana životního prostředí v rámci ochrany hospodářské soutěže

Se zpracovávaným tématem souvisí také ochrana životního prostředí v rámci právních norem týkajících se nekalé soutěže. Porušování pravidel hospodářské soutěže může mít obecně mnoho podob a projevů. Jedním z těchto projevů může být ohrožení životního prostředí nekalosoutěžním jednáním soutěžitele, který se jeho prostřednictvím snaží dosáhnout výhody na daném trhu nebo se vyhnout dodržování příslušných právních předpisů.

Právní regulace nekalé soutěže je v NOZ stejně jako v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníku (dále jen „obchodní zákoník“) založena na koncepci kombinace generální klauzule nekalé soutěže a zvláštních skutkových podstat¹⁷⁴. Generální klauzule je obsažena v ustanovení § 2976 odst. 1 NOZ a stanoví, že „*Kdo se dostane v hospodářském styku do rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům, dopustí se nekalé soutěže. Nekalá soutěž se zakazuje.*“ Aby mohlo být jednání kvalifikováno jako nekalosoutěžní, je třeba, aby byla uvedena generální klauzule naplněna. Teprve splňuje-li jednání její znaky, je možné pokusit se ho subsumovat pod některou z uvedených skutkových podstat, přičemž jejich výčet je pouze demonstrativní¹⁷⁵.

Jednou ze zvláštních skutkových podstat je ohrožení zdraví nebo životního prostředí. Tato skutková podstata je vymezena

¹⁷⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1770.

¹⁷⁵ Více o nekalé soutěži např. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1770.

v ustanovení § 2987 NOZ¹⁷⁶ tak, že „*Ohrožení zdraví nebo životního prostředí je jednání, jímž soutěžitel zkresluje podmínky hospodářské soutěže tím, že provozuje výrobu, uvádí na trh výrobek nebo provádí výkon ohrožující zájem na ochraně zdraví nebo životního prostředí chráněný zákonem, aby tak získal pro sebe nebo pro jiného prospěch na úkor jiného soutěžitele nebo zákazníků.*”

Jednání soutěžitele musí tedy zkreslovat podmínky hospodářské soutěže, a to buď provozováním výroby, uváděním výrobků na trh nebo prováděním výkonu ohrožujícího zájem na ochraně životního prostředí chráněný zákonem. Jednání soutěžitele zároveň musí být vedeno úmyslem získat tímto chování určitou výhodu (např. více zákazníků nebo snížit náklady). Z hlediska životního prostředí může být takovým jednáním např. kontaminace půdy v důsledku nedovoleného ukládání odpadů nebo nedovolená těžba dřeva¹⁷⁷. Ustanovení § 2987 NOZ se vztahuje na soutěžitele v rámci určitého trhu a nelze říci, že představuje obecně významný nástroj pro dosažení náhrady škody na životním prostředí¹⁷⁸.

Spojení „ohrožení zájmu” na ochraně životního prostředí je nutno vykládat extenzivněji. Pro naplnění této skutkové podstaty postačí, aby byl tento zájem ohrožen, a k poškození tedy vůbec nemusí dojít¹⁷⁹. Ustanovení § 2987 NOZ dále předpokládá, že zájem musí být chráněný zákonem, který již obsahuje konkrétní závazné normy. Takovými zákony jsou např. zákon o životním prostředí nebo složkové zákony¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Toto ustanovení svým smyslem odpovídá ustanovení § 52 obchodního zákoníku.

¹⁷⁷ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1838.

¹⁷⁸ ČECH, P. *Náhrada škody dle nového občanského zákoníku*, Legal News:Prosinec 2013.

¹⁷⁹ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1838.

¹⁸⁰ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014, str. 1838.

Výkladem ustanovení § 2987 NOZ lze dojít k závěru, že toto nekalosoutěžní jednání chrání jak vlastnitelné, tak i nevlastnitelné složky životního prostředí. Rozhodující je v daném případě zájem na ochraně životního prostředí chráněný zákonem, který se může vztahovat na složky životní prostředí bez rozdílu právní povahy. Opačný závěr by neodpovídal formulaci předmětného ustanovení, neboť např. složkovými zákony (a tedy nikoli pouze soukromým právem) jsou chráněny i nevlastnitelné složky životního prostředí. Nadto je nepravděpodobné, že by záměrem zákonodárce bylo povolit poškozování těchto složek životního prostředí. Na základě daného ustanovení by tedy bylo možné postihnout i soutěžitele, který se výhodu snaží získat např. nepovoleným nakládáním s povrchovými vodami, protože je přesvědčen, že se bude lépe prodávat jeho balená voda (např. výrobce ušetří náklady na vstupu za potřebné vybavení a povolení a tím může prodávat na trhu za nižší cenu).

2.4 Soukromoprávní odpovědnost ve vztahu k lesu

Vedle NOZ existují i jiné právní předpisy, které obsahují ustanovení týkající se soukromoprávní odpovědnosti. Jedním z těchto předpisů je zákon č. 289/1995 Sb., o lesích (dále jen „lesní zákon“). Lesní zákon je tzv. složkovým předpisem, které lze ohledně soukromoprávní odpovědnosti ve vztahu k NOZ považovat za *lex specialis*.

V ustanovení § 2 písm. a) lesního zákona je les definován jako „lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa“. V této definici jsou zahrnuty dva základní vzájemně propojené komponenty lesa, a to lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa. Pokud se jinak typické lesní porosty nachází na jiných pozemcích, nejde

z hlediska citované definice o les¹⁸¹. Z hlediska lesního zákona tedy není každý pozemek s lesními porosty lesem. Ze soukromoprávního hlediska je les ve smyslu uvedené definice pozemkem, tedy nemovitou věcí, jehož součástí je dle ustanovení § 507 a § 1067 NOZ rostlinstvo na něm vzešlé.

Funkcí lesa jsou přínosy podmíněné existencí lesa, které se člení¹⁸² na produkční (např. produkce dřeva a lesních plodů) a mimoprodukční (např. funkce půdoochranná, vodochranná, krajinnotvorná nebo klimatická¹⁸³). Lesy jsou také významným krajinným prvkem ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 písm. b) zákona o ochraně přírody a jako takové jsou chráněny ustanovením § 4 odst. 2 téhož zákona.

Soukromoprávní odpovědnost za škody podle lesního zákona je upravena v ustanovení § 21 lesního zákona a aplikuje se přednostně před obecnými ustanoveními NOZ o náhradě škody a odpovědnosti za ni. Toto ustanovení zakotvuje ve svém odstavci 1, že *„Právnícké a fyzické osoby, které při své činnosti používají nebo produkuje látky poškozující les a les ohrozí nebo poškodí, jsou povinny provádět opatření k zabránění nebo zmírnění jejich škodlivých následků.“*

Ustanovení § 21 odst. 3 stanoví, že *„Za lesní porost smýcený v souvislosti s prováděním výstavby je investor povinen zaplatit to, čeho by vlastník lesa při řádném hospodaření dosáhl, kdyby nedošlo k předčasnému smýcení lesního porostu, a to po odečtení částky, kterou případně získal za dříví z likvidovaného lesního porostu.“* Z citovaného ustanovení tedy plyne vlastníkovi lesa v podstatě právo na náhradu ušlého zisku¹⁸⁴. K uvedenému je třeba doplnit, že právním předpisem týkajícím

¹⁸¹ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 4.

¹⁸² Ustanovení § 2 písm. b) lesního zákona.

¹⁸³ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 4.

¹⁸⁴ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 63.

se způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích, jehož vydání je předpokládáno v ustanovení § 21 odst. 4 lesního zákona je vyhláška Ministerstva zemědělství č. 55/1999 Sb., o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích.

Ustanovení § 21 odst. 2 lesního zákona stanoví, že „*Dojde-li v návaznosti na provádění výstavby k přerušení souvislosti ucelených lesních částí, lesních cest nebo jiných objektů a zařízení sloužících hospodaření v lese, je ten, kdo je způsobil, povinen osobě, které tím vznikla újma, nahradit i zvýšené provozní náklady, které jí tím vznikly. Ustanovení o ekologické újmě podle zvláštních předpisů nejsou tím dotčena.*” První větu tohoto ustanovení lze považovat za určitou zvláštní skutkovou podstatu k obecnému pravidlu o náhradě škody, která má význam pro určení rozsahu náhrady¹⁸⁵. K tomu, aby právní odpovědnost vznikla, je třeba nejen to, aby došlo k přerušení souvislosti ucelených lesních částí, lesních cest nebo jiných objektů a zařízení sloužících hospodaření v lese, nýbrž také, aby k tomuto došlo v návaznosti na provádění výstavby¹⁸⁶. Jedná se tedy o poměrně úzce vymezený případ, který lze považovat za speciální k ustanovení § 2926 NOZ, které se zabývá odpovědností za škodu na nemovité věci.

Ve větě druhé citovaného ustanovení je použit pojem „ekologická újma”. Tento pojem je však v právním řádu České republiky definován v zákoně o životním prostředí a v zákoně o ekologické újmě rozdílně¹⁸⁷ a je tedy třeba se vypořádat s tím, v jakém smyslu je tento pojem třeba vykládat. Vzhledem k tomu, že věta druhá ustanovení § 21 odst. 2 lesního zákona byla v tomto právním předpise již v podobě, v jaké byl lesní

¹⁸⁵ Více o způsobu náhrady škody podle lesního zákona viz kapitola 4.1 rigorózní práce.

¹⁸⁶ Souhlas s prováděním výstavby je vydán na základě podmínek daného případu orgánem ochrany lesa.

¹⁸⁷ Viz kapitola 1.4 rigorózní práce.

zákon dne 3. 11. 1995 přijat¹⁸⁸, lze dojít k závěru, že úmyslem zákonodárce při přijetí zákona bylo pojem „ekologická újma“ chápat ve smyslu ustanovení § 10 zákona o životním prostředí. V souvislosti s ustanovením § 21 odst. 2 lesního zákona je dále třeba zmínit, že uplatnění soukromoprávního nároku poškozeného nevyklučuje, aby byla paralelně aplikována ustanovení o ekologické újmě¹⁸⁹.

K vztahu lesního zákona a zákona o ekologické újmě lze uvést, že by bylo možné dojít k závěru, že zákon o ekologické újmě lze aplikovat na případy, kdy vzniklou faktickou ztrátu na lese lze kvalifikovat jako poškození chráněných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin nebo přírodních stanovišť nebo ekologickou újmu na půdě. Ačkoli se tedy zákon o ekologické újmě nevztahuje na les přímo, lze ho aplikovat na jednotlivé faktické součásti lesa¹⁹⁰ a tím zprostředkovaně dosáhnout nápravy i v daném případě.

2.5 Soukromoprávní odpovědnost ve vztahu k vodám

Je třeba zohlednit skutečnost, že podle ustanovení § 3 odst. 1 vodního zákona povrchové a podzemní vody nejsou předmětem vlastnictví a nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku, na němž nebo pod nímž se vyskytují. Pro svou neovladatelnost nejsou kromě vlastnického práva předmětem ani dalších soukromých práv s vlastnictvím spojených a jsou

¹⁸⁸ Ke dni přijetí lesního zákona byl zákon o životním prostředí již platný a účinný, zatímco zákon o ekologické újmě nikoli.

¹⁸⁹ Více o odpovědnosti za ekologickou újmu a o nápravných opatřeních dle lesního zákona v kapitole 3.1 a 3.3 rigorózní práce.

¹⁹⁰ Jsou-li tyto části podle zákona o ekologické újmě způsobilé k utrpění ekologické újmy.

v tomto smyslu věci bez pána¹⁹¹. Jejich vlastnictví lze nabýt až jejich ovládnutím, což v případě vody znamená odběrem¹⁹². S ohledem na tuto skutečnost je z právní povahy povrchové a podzemní vody vyloučeno, aby v případě jejich poškození byla uplatňována náhrada škody jejich vlastníkem¹⁹³. Odebraná voda již není vodou povrchovou ani podzemní. Na základě těchto závěrů lze dojít k názoru, že škoda ve smyslu ustanovení § 2894 odst. 1 NOZ v daném případě ani vzniknout nemůže, neboť jmění žádné osoby neutrpělo újmu. Naopak vody odebrané z vod podzemních a povrchových předmětem vlastnického práva jsou¹⁹⁴ a jejich vlastník je aktivně legitimován k uplatňování náhrady škody podle obecných pravidel stanovených v NOZ. V souvislosti s uvedeným lze upozornit, že předmětem vlastnického práva jsou i vody odebrané bez povolení¹⁹⁵. V souvislosti s uvedeným je dále vhodné uvést, že dle ustanovení § 3 odst. 1 písm. b) zákona o ochraně přírody jsou obdobně jako lesy významným krajinným prvkem také mj. vodní toky, rybníky a jezera¹⁹⁶.

Ačkoli povrchové a podzemní vody nejsou předmětem vlastnictví a nemají ve své přirozené podobě vlastníka, obsahuje vodní zákon v ustanovení § 29 odst. 2 pravidlo pro náhradu škody tomu, kdo má povoleno odebírat podzemní vodu z vodního zdroje, kde došlo při provozní činnosti jiné osoby ke ztrátě podzemní vody nebo k podstatnému snížení možnosti

¹⁹¹ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 19.

¹⁹² PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 162.

¹⁹³ PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 164.

¹⁹⁴ PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 163.

¹⁹⁵ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 19.

¹⁹⁶ Tedy nikoli „voda“, nýbrž uvedené krajinné prvky.

odběru ve zdroji podzemních vod nebo ke zhoršení jakosti vody ve zdroji podzemních vod. Toto ustanovení tedy nedopadá na újmu na majetku, nýbrž na ztrátu možnosti něco získat. Provozní činnost ve smyslu uvedeného ustanovení je třeba vykládat široce¹⁹⁷. Lze ji vykládat jako činnost související s předmětem činnosti (podnikatelské, obchodní nebo činnosti ryze „soukromé“), kterou fyzická nebo právnická osoba provozně vyvíjí¹⁹⁸, avšak při zohlednění ustanovení § 2924 NOZ. Za škodu způsobenou provozní činností poškozenému odpovídá škůdce bez ohledu na zavinění. Jedná se tedy o odpovědnost objektivní¹⁹⁹.

Právní vztah podle ustanovení § 29 odst. 2 vodního zákona vzniká mezi oprávněným odběratelem vody a škůdcem bez ohledu na vlastnictví nemovitosti, kde se např. daná studna nachází²⁰⁰. Ohledně důsledku jednání škůdce, které spočívá ve ztrátě podzemní vody nebo v podstatném snížení možnosti jejího odběru, lze dojít k závěru, že se musí jednat o úplné vymizení vody ve studni popřípadě o takové snížení vodního sloupce podzemní vody ve studni, že vodu již z ní nelze čerpat vůbec nebo v nezbytném množství. Zhoršení jakosti vody je třeba vyložit jako kvalitativní změnu v důsledku chemického, biologického nebo mechanického znečištění, která neumožňuje použití vody k účelu, pro který byl její odběr povolen²⁰¹. Dle ustanovení § 29 odst. 2 vodního zákona vzniká osobě, která výše uvedené způsobí, povinnost nahradit škodu, a dále provést podle místních podmínek potřebná opatření k obnovení původního

¹⁹⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 1829/2003.

¹⁹⁸ Na základě např. živnostenského oprávnění nebo zřizovací listiny.

¹⁹⁹ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013, str. 96.

²⁰⁰ PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 351.

²⁰¹ PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 351.

stavu (např. zajistit vyčištění studny, její zpevnění apod.). Náhrada spočívá v opatření náhradního zdroje vody. Není-li to možné nebo účelné, je povinna poskytnout jednorázovou náhradu odpovídající snížení hodnoty tohoto nemovitého majetku, s jehož užíváním je povolení spojeno.

Kromě náhrady škody vzniklé snížením jakosti vody může oprávněnému odběrateli vzniknout i škoda ve formě nutnosti vynaložení vyšších nákladů na odběr vody z náhradního zdroje (např. dovoz vody z cisterny). V tomto případě je třeba případný požadavek odběratele vody na náhradu této škody posoudit podle § 2894 a násl. NOZ, neboť tyto náklady již nejsou v ustanovení § 29 odst. 2 vodního zákona zahrnuty²⁰².

2.6 Soukromoprávní odpovědnost ve vztahu k půdě

Z hlediska ustanovení § 498 NOZ je pozemek věcí nemovitou a v případě jeho poškození je možné uplatňovat náhradu škody podle obecných předpisů občanského práva. Vedle NOZ jsou některé pozemky chráněny ještě dalšími předpisy. V daném případě je třeba dojít k závěru, že tím, co pozemek tvoří, je mimo jiné půda, která je dle ustanovení § 2 zákona o životním prostředí jednou ze složek životního prostředí²⁰³. Půdou lze rozumět „*samostatný přírodní útvar vzniklý z povrchových zvětralin zemské kůry a z organických zbytků za působení půdotvorných faktorů*”²⁰⁴.

Ochranou půdy se zabývají zvláštní právní předpisy, zejména zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského

²⁰² PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011, str. 352.

²⁰³ PEKÁREK, M. a kol. *Pozemkové právo*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita: Právnická fakulta, Brno 2015, str. 329.

²⁰⁴ Více k definici, významu a funkci půdy např. v materiálu Ministerstva životního prostředí zde: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/definice_pudy/\\$FILE/OOHP-Definice_pudy-20080820.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/definice_pudy/$FILE/OOHP-Definice_pudy-20080820.pdf).

půdního fondu (dále jen „zákon o ZPF“)²⁰⁵. Dojde-li k poškození půdy nebo k hrozbě jejího vzniku, je z hlediska obecného posouzení možností dalšího postupu třeba rozhodnout, zda se na poškozenou půdu vztahují ustanovení zákona o ZPF.

Dle ustanovení § 1 odst. 2 a 3 zákona o ZPF jsou součástí zemědělského půdního fondu (dále jen „ZPF“) pozemky zemědělsky obhospodařované, to je orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, trvalé travní porosty a půda, která byla a má být nadále zemědělsky obhospodařována, ale dočasně obdělávána není. Dále pak do ZPF patří rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže a nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby, jako polní cesty, pozemky se zařízením důležitým pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou, technická protierozní opatření apod. V pochybnostech o tom, zda daný pozemek do ZPF patří, rozhoduje orgán ochrany ZPF.

V případě, že daný pozemek do ZPF náleží²⁰⁶, je třeba, aby vlastník pozemku, ale i jiné osoby (např. osoby provádějící těžbu nebo stavbu) zohlednili řadu norem týkajících se prevence jeho poškození a pravidel užívání (např. § 3 nebo § 8 zákona o ZPF). Z hlediska soukromoprávní odpovědnosti za škodu a její náhradu však zákon o ZPF nedává vlastníkovu pozemku zvláštní nástroj, jak dosáhnout náhrady vzniklé škody.

²⁰⁵ Vedle uvedeného zákona o ZPF např. zákon o ochraně přírody, zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany zemědělského půdního fondu atd.

²⁰⁶ Dle ustanovení § 1 odst. 4 zákona o ZPF rozhoduje v pochybnostech orgán ochrany zemědělského půdního fondu uvedený v ustanovení § 13 a násl. zákona o ZPF.

3. Veřejnoprávní odpovědnost za ztráty na životním prostředí

Vedle výše uvedené soukromoprávní odpovědnosti je se vznikem nebo hrozbou ztráty na životním prostředí spojena i odpovědnost veřejnoprávní. V oblasti veřejnoprávní odpovědnosti je třeba upozornit na odlišnou terminologii související se způsobem řešení ztrát na životním prostředí. Zatímco v právu soukromém se škoda „nahrazuje“, v právu veřejném je používán pojem „náprava“²⁰⁷. Ačkoli se v případě obou pojmů jedná o formu odčinění²⁰⁸, existuje mezi jejich významy rozdíl. Pojem „náprava“ je použit nejen v zákonech o životním prostředí a o ekologické újmě v souvislosti s ekologickou újmou, nýbrž i v tzv. složkových zákonech (např. ustanovení § 42 vodního zákona). Ačkoli je pojem „náprava“ širší než pojem „náhrada“, neboť není zaměřen pouze na ekonomickou škodu, není toto rozlišení mezi oběma pojmy v zákonném rámci vždy důsledně dodržováno²⁰⁹.

Od odpovědnosti soukromoprávní se odpovědnost veřejnoprávní liší také tím, že v pozici subjektu, který usiluje o nápravu, je stát. Stát má na rozdíl od soukromoprávních subjektů povinnost v zákonem stanovených situacích konat. Rovněž nástroje, které jsou v oblasti veřejnoprávní odpovědnosti použitelné, se liší od těch, které připouští právo soukromé. Mezi tyto nástroje patří i normy umožňující sankcionování odpovědného subjektu za vznik nebo hrozbu ztráty. Veřejné právo se nezaměřuje pouze na odčinění ztráty,

²⁰⁷ DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma - nový pojem našeho právního řádu*, 1994, Právní Praxe.

²⁰⁸ DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma - nový pojem našeho právního řádu*, 1994, Právní Praxe.

²⁰⁹ DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma - nový pojem našeho právního řádu*, 1994, Právní Praxe.

nýbrž i na ochranu celospolečenského zájmu na dodržování právních povinností a ochrany celospolečenských hodnot²¹⁰.

3.1 Odpovědnost za ekologickou újmu

Pojem „ekologická újma” je v právním řádu České republiky definován v zákoně o životním prostředí a v zákoně o ekologické újmě, přičemž jeho definice nejsou totožné. Z hlediska vymezení tohoto pojmu a jeho aplikace není uvedený stav optimální, neboť jeden právní pojem má dvojí význam. V případě ekologické újmy je tedy vždy nezbytné zohlednit, podle jaké právní úpravy se daná situace posuzuje, neboť v určitých případech může dojít k naplnění definice ekologické újmy podle zákona o životním prostředí, zatímco podle zákona o ekologické újmě definiční znaky pojmu naplněny nebyly. Tento stav lze považovat spíše než za záměr zákonodárce za výsledek historického vývoje.²¹¹ Lze dojít k závěru, že zákon o ekologické újmě je ve vztahu k zákonu o životním prostředí zvláštním právním předpisem a účelem zákona o ekologické újmě bylo doplnit a nikoli nahradit zákon o životním prostředí resp. jeho část týkající se ekologické újmy²¹².

Kromě rozdílné definice obsahují oba uvedené zákony ještě specifika související s uplatňováním odpovědnosti za ekologickou újmu a způsobem její nápravy²¹³. V souvislosti s odpovědností za ekologickou újmu by bylo možné dojít k závěru, že nejasnosti vyplývající z právního rámce budou vyřešeny praxí příslušných orgánů veřejné správy²¹⁴, neboť tyto

²¹⁰ Oblast trestního práva a práva správního trestání není předmětem této rigorózní práce.

²¹¹ Viz kapitola 1.4 rigorózní práce.

²¹² STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 29.

²¹³ Např. ustanovení § 12 zákona o ekologické újmě.

²¹⁴ Na základě ustanovení § 16 odst. 2 a 3 zákona o ekologické újmě zejména Ministerstvo životního prostředí a Česká inspekce životního prostředí.

orgány by se při řešení konkrétních situací a aplikaci uvedených zákonů musely s výkladem pojmu „ekologická újma“ vypořádat. Rovněž postup při hodnocení konkrétních případů a jejich právního posouzení by bylo možné do jisté míry ponechat na příslušných orgánech veřejné správy²¹⁵. V souvislosti s uvedenou problematikou nejasností ohledně pojmu „ekologická újma“ a postupu podle zákona o životním prostředí nebo zákona o ekologické újmě je však třeba podotknout, že v praxi není možnost postihu odpovědného subjektu na základě těchto zákonů využívána²¹⁶, a proto nelze očekávat, že nejasnosti související s touto problematikou budou vyřešeny praxí.

Zákon o životním prostředí lze považovat za předpis, jehož hodnota spočívá zejména v definování klíčových pojmů v oblasti práva životního prostředí²¹⁷. V praxi se k dosažení nápravy využívá postupu podle tzv. složkových zákonů, které upravují jednotlivé složky životního prostředí. Zákon o životním prostředí poskytuje záruku, že v situaci, kdy v určitém případě nebude možné postupovat podle složkového zákona, bude možné (teoreticky) dosáhnout nápravy podle zákona o životním prostředí.

Obdobná je situace v případě zákona o ekologické újmě, kdy navzdory tomu, že právní rámec lze na rozdíl od zákona o životním prostředí považovat za propracovanější, nebylo zatím v České republice podle něj postupováno. Orgány veřejné správy rovněž raději volí postup podle složkových zákonů²¹⁸.

²¹⁵ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 29.

²¹⁶ Informace od vedoucí právního odboru České inspekce životního prostředí JUDr., RNDr. Jitky Jelínkové, Ph.D. na základě osobní konzultace ze dne 26. 1. 2015.

²¹⁷ PRCHALOVÁ, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a NATURA 2000, úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy*, Linde Praha a.s., Praha 2010, str. 18.

²¹⁸ Informace ze dne 30. 7. 2015 od Ing. A. Kroupy z odboru ochrany vod, agenda integrované prevence České inspekce životního prostředí.

Ohledně subjektu, který může být odpovědný za ekologickou újmu, nejsou v ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí uvedeny žádné výjimky²¹⁹. Z tohoto důvodu lze dojít k závěru, že jakákoli právnická nebo fyzická osoba může být na základě uvedeného ustanovení odpovědná za ekologickou újmu podle zákona o životním prostředí.

Oproti tomuto širokému vymezení stanoví ustanovení § 2 písm. i) zákona o ekologické újmě ve vazbě na ustanovení § 3 a násl. téhož předpisu, že odpovědným může být provozovatel a tedy „*právnická nebo fyzická osoba vykonávající nebo řídící provozní činnost zařazenou do seznamu provozních činností uvedených v příloze č. 1 k tomuto zákonu nebo další činnost, která splňuje podmínky stanovené v § 5 odst. 2, nebo osoba, na kterou byla podle insolvenčního zákona převedena rozhodující ekonomická pravomoc nad fungováním provozní činnosti, včetně držitelů povolení, souhlasu nebo jiného oprávnění k výkonu provozní činnosti nebo osob vykonávajících nebo řídících provozní činnost na základě registrace, evidence nebo ohlášení.*”. V souvislosti s pojmem „provozovatel” lze dojít k závěru, že pod tento pojem mohou být zařazeny i např. veřejné a soukromé školy, nemocnice nebo církve a náboženské společnosti²²⁰. Naopak nepodnikající fyzické osoby lze z uvedeného pojmu vyloučit²²¹.

V souvislosti s odpovědným subjektem je třeba také poukázat na ustanovení § 5 odst. 2 zákona o ekologické újmě, dle kterého má povinnost provádět preventivní nebo nápravná opatření podle uvedeného zákona rovněž provozovatel, který způsobil ekologickou újmu na chráněných druzích volně žijících

²¹⁹ Ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí stanoví, že „*Každý, kdo poškozováním životního prostředí nebo jiným protiprávním jednáním způsobil ekologickou újmu...*”.

²²⁰ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 66.

²²¹ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 66.

živočichů nebo planě rostoucích rostlin či přírodních stanovištích nebo vyvolal její bezprostřední hrozbu provozní činností neuvedenou v příloze č. 1 k zákonu o ekologické újmě. Pod pojem „provozní činnost“ ve smyslu ustanovení § 2 písm. h) zákona o ekologické újmě²²² lze podřadit i činnosti neuvedené v příloze č. 1 k zákonu o ekologické újmě, jakými jsou např. provádění staveb a terénních úprav podle zákona č. 183/2006 Sb., stavebního zákona, nebo provádění geologických prací podle zákona č. 68/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu. Lze tedy dojít k názoru, že z hlediska způsobilosti být odpovědný za ekologickou újmu podle zákona o ekologické újmě není rozhodující, zda se jedná o subjekt vykonávající činnost uvedenou v příloze č. 1 k zákonu o ekologické újmě, nýbrž zda je jeho činnost provozní činností²²³.

Z hlediska teoretického zařazení lze dospět k názoru, že odpovědnost za ekologickou újmu podle zákona o životním prostředí je odpovědností objektivní, k jejímuž vzniku je třeba protiprávní jednání, způsobení vzniku ekologické újmy jako následku tohoto jednání a příčinná souvislost mezi jednáním a následkem²²⁴. Ze znění ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí je dále zřejmé, že na rozdíl od definice ekologické újmy v ustanovení § 10 zákona o životním prostředí, které připouští vznik ekologické újmy i legální cestou, je v ustanovení § 27 odst. 1 téhož zákona vyžadováno protiprávní jednání²²⁵, a tak lze toto ustanovení aplikovat pouze na jednání

²²² Ustanovení § 2 písm. h) zákona o ekologické újmě stanoví, že „provozní činností činnost vykonávaná v rámci hospodářské činnosti, obchodu nebo podnikání, bez ohledu na její soukromou či veřejnou povahu nebo na její ziskový či neziskový charakter.“

²²³ Při zohlednění typu přírodního zdroje, kterého se ekologická újma týká.

²²⁴ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 26.

²²⁵ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 26.

protiprávní²²⁶. Odpovědnost za ekologickou újmu lze v konkrétním případě uplatnit, pokud se podaří prokázat příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním a způsobením ekologické újmy. V praxi je ovšem prokázání této příčinné souvislosti častým problémem²²⁷.

O objektivní odpovědnost se jedná i v případě odpovědnosti za ekologickou újmu podle zákona o ekologické újmě²²⁸. K tomuto závěru lze dojít, ačkoli v důvodové zprávě k zákonu o ekologické újmě je uvedeno, že „*Pouze v případě ekologické újmy na chráněných druzích a přírodních stanovištích, která byla způsobena osobami neuvedenými v příloze č. 1 k návrhu zákona, je povinnost k prevenci a nápravě ekologické újmy založena na principu subjektivní odpovědnosti (tj. za zaviněné porušení právních předpisů).*” a u ustanovení § 5 je v důvodové zprávě uvedeno, že „*Návrh zákona stanoví další předpoklady povinnosti nést náklady na prevenci a nápravu ekologické újmy na chráněných druzích nebo přírodních stanovištích. V tomto případě u jiných provozních činností než uvedených v příloze č. 1 k návrhu zákona se jedná o zvláštní případ odpovědnosti, ke které je třeba podle směrnice prokazovat i zavinění [čl. 3 odst. 1 písm. b) směrnice].*” Tyto premisy uvedené v důvodové zprávě ovšem ze zákona o ekologické újmě nevyplývají²²⁹. Z ustanovení § 4 tohoto zákona je patrné, že ke vzniku odpovědnosti postačí prokázání příčinné souvislosti mezi provozní činností uvedenou v příloze č. 1 zákona o ekologické újmě a vznikem nebo bezprostřední hrozbou vzniku ekologické

²²⁶ DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma - nový pojem našeho právního řádu*, 1994, Právní Praxe.

²²⁷ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 194.

²²⁸ BAHÝLOVÁ, L. *K odpovědnosti za ekologickou újmu ve smyslu zákona č. 167/2008 Sb.*, Časopis pro právní vědu a praxi, 2010, roč. 18, č. 3, str. 277 – 282.

²²⁹ BAHÝLOVÁ, L. *K odpovědnosti za ekologickou újmu ve smyslu zákona č. 167/2008 Sb.*, Časopis pro právní vědu a praxi, 2010, roč. 18, č. 3, str. 277 – 282.

újmou. Prokázání protiprávnosti nebo zavinění vyžadováno není²³⁰. Důvodem zavedení objektivní odpovědnosti v této oblasti je pravděpodobně pro životní prostředí nebezpečný charakter činností, které jsou v dané příloze k zákonu uvedeny²³¹.

Pro odpovědnost za ekologickou újmu způsobenou provozní činností neuvedenou v příloze č. 1 k zákonu o ekologické újmě se uplatní odlišný režim. Dle ustanovení § 5 odst. 2 uvedeného zákona je v takovém případě k vzniku odpovědnosti třeba vznik nebo bezprostřední hrozba ekologické újmy na chráněném druhu volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin nebo na přírodním stanovišti, výkon provozní činnosti neuvedené v příloze č. 1 k tomuto zákonu v rozporu s právními předpisy a příčinná souvislost mezi provozní činností provozovatele, která je vykonávána v rozporu s právními předpisy, a vznikem nebo bezprostřední hrozbou ekologické újmy. Na rozdíl od ustanovení § 4 zákona o ekologické újmě je tedy vyžadována protiprávnost a okruh přírodních zdrojů je zúžen na chráněné druhy volně žijících živočichů, planě rostoucí rostliny a přírodní stanoviště²³². Protiprávnost lze v konkrétním případě odvozovat od porušení např. složkových zákonů nebo předpisů upravujících danou činnost provozovatele (např. stavební předpisy)²³³.

Podobně jako v případě náhrady škody v soukromém právu je i s ekologickou újmou spojena zásada prevence jejího vzniku. Na základě ustanovení § 3 odst. 1 zákona o ekologické újmě jsou provozovatelé povinni jednat tak, aby ekologická újma

²³⁰ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 78.

²³¹ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 78.

²³² STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 80.

²³³ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 81.

vůbec nevznikla. Za tímto účelem jsou povinni přijímat preventivní opatření. V případě, že ekologickou újmu již vznikla, jsou povinni přijmout opatření nápravná²³⁴. Povinnost předcházet poškození životního prostředí je zakotvena i v ustanovení § 17 odst. 1 zákona o životním prostředí²³⁵. Ačkoli se v daném případě nejedná explicitně o předcházení ekologické újmě, lze dojít k závěru, že toto ustanovení má širší rozsah a předcházení vzniku ekologické újmy lze pod něj podřadit.

3.1.1 **Financování nápravy ekologické újmy**

S nápravou ekologické újmy jsou neoddělitelně spojeny vysoké náklady. Vzhledem k tomu, že otázka funkčnosti mechanismu odpovědnosti za ekologickou újmu je do vysoké míry závislá právě na tomto faktoru, obsahuje zákon o ekologické újmě zvláštní ustanovení týkající se financování opatření prováděných podle tohoto zákona.²³⁶

S ohledem na uvedené náklady je nezbytné, aby v případě, že provedení opatření nemá provést provozovatel (který nese náklady, provádí-li opatření), rozhodnutí příslušného orgánu veřejné správy²³⁷ o jejich provedení obsahovalo nebo v samostatném rozhodnutí bylo rozhodnuto o náhradě nákladů²³⁸. Otázku náhrady nákladů vynaložených na splnění povinnosti lze považovat pro provozovatele za důležitou. Ustanovení § 12 zákona o ekologické újmě, které odpovídá

²³⁴ Srovnej ustanovení § 3 odst. 1 zákona o ekologické újmě s ustanovením § 2900 NOZ.

²³⁵ Ustanovení § 17 odst. 1 zákona o životním prostředí stanoví, že „Každý je povinen, především opatřeními přímo u zdroje, předcházet znečišťování nebo poškozování životního prostředí a minimalizovat nepříznivé důsledky své činnosti na životní prostředí.“

²³⁶ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 33.

²³⁷ Dle ustanovení § 16 odst. 3 zákona o ekologické újmě vydává rozhodnutí o uložení preventivních opatření nebo nápravných opatření a rozhoduje o náhradě nákladů Česká inspekce životního prostředí.

²³⁸ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 113.

ustanovení článku 8 směrnice o odpovědnosti za ŽP, stanoví, že „Provozovatel, který způsobil ekologickou újmu nebo její bezprostřední hrozbu, je povinen nést náklady, a to i v případě, kdy preventivní opatření nebo nápravná opatření zajistí příslušný orgán. O náhradě nákladů rozhoduje příslušný orgán, který uložil preventivní nebo nápravná opatření podle tohoto zákona.”

Za jeden z prostředků, jejichž úkolem je zaručit, že provedení opatření na základě tohoto zákona splní svůj účel, je povinné finanční zajištění provozovatelů vykonávajících provozní činnost uvedenou v příloze č. 1 zákona o ekologické újmě. Dle důvodové zprávy zákona o ekologické újmě lze předpokládat, že provozovatelé nejčastěji zvolí pro splnění této povinnosti uzavření vhodné pojistné smlouvy. V souvislosti s ustanovením § 14 tohoto zákona, které upravuje podmínky pro vytvoření finančního zajištění na financování případných opatření, je vhodné upozornit na legislativní změny účinné ode dne 1. 1. 2014, neboť základní kapitál, který lze považovat za jeden z ukazatelů možnosti zajistit zdroj financí ke krytí těchto nákladů nebo za relevantní údaj při vyjednávání o podmínkách pojistné smlouvy, u společnosti s ručením omezeným, která je nejrozšířenějším druhem obchodní společnosti²³⁹ v České republice, již nemá předepsanou výši alespoň 200 000,- Kč, nýbrž pouze 1,- Kč²⁴⁰. Vzhledem k této skutečnosti lze dojít k závěru, že tvorba finančního zajištění na základě zákona o ekologické újmě je významná i proto, že obchodní společnosti teoreticky již nemusí disponovat dostatečnými prostředky²⁴¹ a je

²³⁹ Např. <http://www.e-sro.cz/>.

²⁴⁰ Srovnej ustanovení § 108 odst. 1 obchodního zákoníku a ustanovení § 142 odst. 1 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech.

²⁴¹ Ačkoli základní kapitál nevypovídá o skutečném stavu vlastního kapitálu obchodní společnosti a jeho minimální předepsanou výši obchodním zákoníkem nelze ve vztahu k případnému hrazení nákladů spojených s opatřeními podle zákona o ekologické újmě přeceňovat, jednalo se alespoň o teoretickou možnost uspokojení věřitelů v likvidaci.

tedy nutné jim tvorbu jisté rezervy resp. zajištění uložit zvláštním předpisem.

V souvislosti s přijetím zákona o ekologické újmě bylo dne 14. 9. 2011 vydáno nařízení vlády č. 295/2011 Sb., o způsobu hodnocení rizik ekologické újmy a bližších podmínkách finančního zajištění (dále jen „nařízení o hodnocení rizik“). Tento předpis souvisí především s ustanovením § 14 zákona o ekologické újmě a je jeho prováděcím předpisem. Nařízení o hodnocení rizik ukládá provozovateli v ustanovení § 3 odst. 2 povinnost hodnotit rizika ekologické újmy zvlášť pro každé provozní místo. Hodnocení rizik je v ustanoveních § 4 a 5 nařízení o hodnocení rizik rozděleno na základní a podrobné. O tom, jaký z uvedených způsobů má konkrétní provozovatel použít, rozhoduje hodnocení míry rizika pomocí bodového systému vycházejícího z přílohy č. 1 nařízení o hodnocení rizik. Princip tohoto způsobu hodnocení spočívá v tom, že se na základě součtu bodových hodnot uvedených v předmětné příloze určí, jakým způsobem má být riziko hodnoceno.

Finanční zajištění je dle ustanovení § 6 odst. 3 nařízení o hodnocení rizik posuzována podle kritérií, kterými jsou a) doklad o zabezpečení finančního zajištění, b) výše finančního zajištění s ohledem na vyhodnocené riziko ekologické újmy podle zavedeného bodového systému, c) typy ekologické újmy, které jsou finančně zajištěny a d) existence omezení ve finančním zajištění neslučitelná s vyhodnoceným rizikem. V souvislosti s hodnocením rizik je dále vhodné poukázat na přílohu č. 3 nařízení o hodnocení rizik, ve které jsou stanoveny zásady pro kontrolu splnění povinností provozovatele.

Ministerstvo životního prostředí vydalo dále s ohledem na výše uvedené právní předpisy týkající se pojmu „ekologická újma“ v roce 2012 Metodický pokyn pro provádění základního hodnocení rizika ekologické újmy. V metodickém pokynu

týkajícím se základního hodnocení rizika ekologické újmy jsou uvedeny obecné principy, způsob provádění a náležitosti základního hodnocení rizik a jedná se spíše o technický předpis. Obdobně tomu je v případě Metodického pokynu pro provádění podrobného hodnocení rizika ekologické újmy.

Ačkoli uvedené ustanovení § 12 zákona o ekologické újmě vyjadřuje zásadu „znečišťovatel platí“, obsahuje také výjimky. Podle ustanovení § 12 odst. 3 zákona o ekologické újmě „*Provozovatel činnosti uvedené v příloze č. 1 k tomuto zákonu, který provedl preventivní opatření nebo nápravná opatření, nenese náklady, pokud prokáže, že ekologická újma nebo její bezprostřední hrozba a) byla způsobena třetí osobou a došlo k ní i přesto, že byla přijata vhodná bezpečnostní opatření, nebo b) je důsledkem splnění rozhodnutí nebo jiného závazného aktu orgánu veřejné správy a nejedná se o rozhodnutí nebo akty vydané k odstranění nebo zmírnění emisí nebo událostí způsobených provozní činností provozovatele.*” Obě možnosti liberace se nazývají tzv. obligatorní liberační důvody²⁴². Pokud se provozovateli podaří prokázat existenci některého z liberačních důvodů, má možnost náhrady vynaložených nákladů buď od předmětné třetí osoby, nebo od státu²⁴³.

Kromě těchto možností liberace jsou v ustanovení § 12 odst. 4 uvedeny tzv. fakultativní liberační důvody²⁴⁴. Podle tohoto ustanovení „*Příslušný orgán rozhodne, že provozovatel činnosti uvedené v příloze č. 1 k tomuto zákonu, který provedl nápravná opatření k odstranění ekologické újmy, nebo za kterého je zajistil příslušný orgán, nenese jejich náklady, pokud prokáže, že a) neporušil právní předpisy nebo rozhodnutí*

²⁴² STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 113.

²⁴³ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 114.

²⁴⁴ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 114.

vydaná na jejich základě a ekologická újma byla způsobena emisí nebo událostí, která byla výslovně povolena podle zvláštních právních předpisů, nebo b) podle stavu vědeckých a technických znalostí v době, kdy došlo k emisím nebo k dané provozní činnosti, nebylo považováno za pravděpodobné, že by způsobily ekologickou újmu.”

V případě uplatnění některého z uvedených liberačních důvodů hradí podle ustanovení § 13 odst. 4 zákona o ekologické újmě náklady stát²⁴⁵. Stát tedy logicky nastupuje do pozice subjektu, která nese nezbytné náklady spojené s prováděním opatření, neboť i podle Ústavy České republiky resp. Listiny základních práv a svobod je odpovědný za ochranu životního prostředí a je povinen zabraňovat škodám resp. ekologické újmě na něm. I stát má však podle ustanovení § 13 odst. 5 zákona o ekologické újmě možnost vyhnout se povinnosti nést uvedené náklady, a to v případě, že zabránění nebo odstranění ekologické újmy je provedeno jiným provozovatelem v rámci doplňkových nebo vyrovnávacích opatření²⁴⁶ uložených mu příslušným úřadem v řízení podle ustanovení § 8 zákona o ekologické újmě.

3.2 Veřejnoprávní odpovědnost ve vztahu k vodám

V případě vod je třeba při posuzování odpovědnosti rozhodnout, zda byl daným poškozením naplněn pojem „ekologická újma” a zda je možné aplikovat právní odpovědnost způsobem podle kapitoly 3.1 rigorózní práce. Odpovědnost je dále kromě zákona o ekologické újmě a zákona o životním prostředí upravena ve vodním zákoně. Je vždy na posouzení konkrétního případu, podle jakého právního předpisu bude odpovědnost uplatňována, přičemž v praxi je uplatňována pouze

²⁴⁵ Tématem nákladů na provedení opatření souvisejících s ekologickou újmou se zabývá i např. ustanovení § 42 odst. 5 vodního zákona.

²⁴⁶ Ve smyslu přílohy č. 4 zákona o ekologické újmě.

odpovědnost podle vodního zákona a nikoli podle zákona o ekologické újmě nebo zákona o životním prostředí²⁴⁷. Tuto skutečnost lze odůvodnit existencí dostatečně podrobné právní úpravy uplatňování odpovědnosti za ve vodním zákoně, kterou příslušné orgány veřejné správy²⁴⁸ začaly aplikovat ještě předtím, než byl přijat zákon o ekologické újmě.

Vzhledem k tomu, že postup při uplatňování odpovědnosti podle vodního zákona se do určité míry překrývá s postupem podle zákona o ekologické újmě, je nezbytné, aby byl vzájemný vztah těchto právních předpisů vyřešen²⁴⁹. Přijetí zákona o ekologické újmě se promítlo do vodního zákona v ustanovení § 126 odst. 7, které stanoví, že v případě, že byla na základě zákona o ekologické újmě uložena povinnost provedení nápravného opatření, nelze uložit opatření k nápravě podle vybraných ustanovení vodního zákona²⁵⁰. Již zahájené řízení o opatřeních k nápravě podle vodního zákona se přeruší, bylo-li zahájeno řízení o uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě. V souvislosti s tím je však nezbytné poukázat na skutečnost, že se opatření k nápravě podle vodního zákona neuloží pouze v případě, že je vedeno řízení resp. již rozhodnuto příslušným orgánem veřejné správy na základě vzniku ekologické újmy ve smyslu ustanovení § 2 písm. a) zákona o ekologické újmě. V případech, kdy se v daném případě o ekologickou újmu nejedná, není třeba posuzovat, který zákon aplikovat.

V dané souvislosti lze podotknout, že vodní zákon neobsahuje obdobné pravidlo, které by se zabývalo vztahem k

²⁴⁷ Informace od vedoucí právního odboru České inspekce životního prostředí JUDr., RNDr. Jitky Jelínkové, Ph.D. na základě osobní konzultace ze dne 26. 1. 2015.

²⁴⁸ Orgány státní správy jsou uvedeny v ustanovení § 104 vodního zákona.

²⁴⁹ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 136.

²⁵⁰ Ustanovení § 42, § 110 odst. 1, § 111 odst. 2 nebo § 112 odst. 1 písm. b) vodního zákona.

ekologické újmě podle zákona o životním prostředí a opatření k nápravě podle ustanovení § 27 tohoto zákona. Lze však dojít k názoru, že v době přijímání vodního zákona již bylo zřejmé, že v praxi se postup podle ustanovení § 27 zákona o životním prostředí nevyužívá²⁵¹, a proto nevznikla potřeba zakotvit kolizní pravidlo přímo do vodního zákona.

Veřejnoprávní odpovědnost za nedovolené vypouštění odpadních vod²⁵², nedovolené nakládání se závadnými látkami²⁵³ nebo havárii²⁵⁴ lze uplatňovat podle vodního zákona na základě ustanovení § 42 odst. 1. Dle tohoto ustanovení lze k odstranění následků v uvedených případech uložit tomu, kdo porušil povinnost k ochraně vod, povinnost provést opatření k nápravě závadného stavu²⁵⁵, popř. též opatření k zajištění náhradního odběru vod, pokud to vyžaduje povaha věci. Ke vzniku odpovědnosti na základě ustanovení § 42 odst. 1 vodního zákona je třeba, aby došlo k porušení povinnosti k ochraně vod a zároveň ke vzniku závadného stavu. Vznik odpovědnosti je vázán na splnění obou podmínek²⁵⁶.

V případech, kdy dojde k nedovolenému vypouštění odpadních vod nebo nedovolenému nakládání se závadnými látkami, lze předpokládat, že prokázání porušení povinnosti k ochraně vod nebude problematické, neboť porušení povinnosti je již průvodním znakem zákonné podmínky vzniku

²⁵¹ I s ohledem na povahu zákona o životním prostředí, který je v daném ohledu spíše základem terminologie.

²⁵² Tedy vypouštění odpadních vod bez povolení vodoprávního úřadu nebo v rozporu s tímto povolením.

²⁵³ Ve smyslu ustanovení § 39 vodního zákona.

²⁵⁴ Ve smyslu ustanovení § 40 vodního zákona.

²⁵⁵ Pojem „závadný stav“ je z hlediska vodního zákona velmi významný. Nelze ho ovšem zaměnit s ekologickou újmu; tento pojem v podstatě zastřešuje porušení norem vodního zákona v rozsahu definovaném v ustanovení § 42 odst. 1. Závadný stav může vést k ekologické újmě, jsou-li naplněny její definiční znaky, avšak není to podmínkou pro uložení opatření k nápravě podle vodního zákona. Pro případy, kdy závadným stavem je způsobena i ekologická újma, je postup stanoven v ustanovení § 126 odst. 7.

²⁵⁶ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 135.

odpovědnosti²⁵⁷. Z hlediska odpovědné osoby lze v případě nedovoleného vypouštění odpadních vod nebo nedovoleného nakládání se závadnými látkami dojít k závěru, že je jí ten, kdo porušil danou povinnost týkající se ochrany vod. V případě havárie může být problematičtější v čase jejího vzniku určit, kdo je původcem. Podle ustanovení § 42 odst. 1 vodního zákona ten, jemuž bylo opatření uloženo, nese náklady na jeho provedení.

Odpovědnost může být uplatňována i proti jiným osobám, než jsou uvedeny v ustanovení § 42 odst. 1 vodního zákona. Opatření k nápravě může být na základě ustanovení § 42 odst. 2 vodního zákona uloženo i nabyvateli majetku podle zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, který není původcem závadného stavu, tzn. nedovoleného vypouštění odpadních vod, nedovoleného nakládání se závadnými látkami nebo havárie. Uložení opatření je možné nabyvateli takového majetku, pokud jej získal s vědomím ekologické zátěže a byla-li s ním o tom uzavřena zvláštní smlouva nebo byla-li mu poskytnuta sleva z kupní ceny z důvodu závadného stavu, jenž je předmětem opatření k nápravě. Odpovědnost je uplatňována proti novému nabyvateli i v případech, že původce závadného stavu dosud existuje, a to přednostně. S ohledem na závěry, ke kterým došel Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 23. 7. 2009 ve věci po sp. zn. 2 As 84/2008, je třeba konstatovat, že ustanovení § 42 odst. 2 vodního zákona má před § 42 odst. 1 téhož předpisu aplikační přednost. V případě zhoršení již existujícího závadného stavu však za toto zhoršení odpovídá jeho původce bez ohledu na původce závadného stavu, k jehož zhoršení došlo²⁵⁸.

²⁵⁷ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 135.

²⁵⁸ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 135.

Z formulace ustanovení vodního zákona je patrné, že stěžejní zásadou je předcházení vzniku poškození. Prevence poškození je patrná např. z ustanovení § 5 vodního zákona, které stanoví základní zásady nakládání s vodami nebo ustanovení § 27 téhož předpisu, kde jsou stanoveny povinnosti vlastníků pozemků vzhledem k ochraně vodních poměrů. Zásadu prevence lze považovat za velmi významnou v oblasti práva životního prostředí, a tak není její zdůraznění v rámci složkového přepisu překvapivé.

3.3 Veřejnoprávní odpovědnost ve vztahu k lesu

V případě poškození lesa je třeba obdobně jako v případě vody nejprve zvážit, zda se v daném případě nejedná o ekologickou újmu. Z definice ekologické újmy podle zákona o ekologické újmě však nevyplývá, že by bylo možné tento pojem aplikovat na les²⁵⁹. Lze tedy dojít k závěru, že pokud je objektem poškození skutečně les jako takový²⁶⁰, lze zvažovat vznik odpovědnosti za ekologickou újmu pouze podle zákona o životním prostředí, který les nevyklučuje ze své působnosti. Na základě ustanovení § 1 lesního zákona, který stanoví, že les je nenahraditelná složka životního prostředí lze ve spojení s ustanovením § 10 zákona o životním prostředí obsahujícím definici ekologické újmy dojít k závěru, že při naplnění ostatních znaků ekologické újmy je možné v konkrétním případě uplatňovat odpovědnost za ekologickou újmu podle uvedeného předpisu. Případná možnost aplikace zákona o ekologické újmě i na poškození lesa je naznačena v kapitole 2.4 rigorózní práce. V uvedené souvislosti je vhodné poukázat na ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního

²⁵⁹ Viz ustanovení § 2 písm. a) zákona o ekologické újmě.

²⁶⁰ Ve smyslu ustanovení § 2 písm. a) lesního zákona.

prostředí a její působnosti v ochraně lesa (dále jen „zákon o ČIŽP“), podle kterého ČIŽP zjišťuje nedostatky a škody na funkcích lesa jako složce životního prostředí, jejich příčiny a osoby zodpovědné za jejich vznik nebo trvání; tedy faktory mající význam mj. pro kvalifikaci ekologické újmy²⁶¹.

Obdobně jako vodní zákon byl i lesní zákon novelizován v důsledku přijetí zákona o ekologické újmě, a to i přesto, že v ustanovení § 2 písm. a) zákona o ekologické újmě les explicitně uveden není. Z této skutečnosti lze usuzovat, že postup při uplatňování odpovědnosti podle zákona o ekologické újmě za způsobení ztráty na lese uvedený v kapitole 2.4 rigorózní práce je možný.

Uvedená novelizace upravovala situaci, kdy je třeba postupovat podle zákona o ekologické újmě a kdy se opatření k nápravě uloží podle lesního zákona. Ustanovení § 58 odst. 4 lesního zákona obsahuje normu srovnatelnou s ustanovením § 126 odst. 7 vodního zákona o přerušení resp. neuložení opatření podle ustanovení § 51 odst. 1 lesního zákona v případě, že bylo zahájeno řízení nebo vydáno rozhodnutí o uložení nápravného opatření podle zákona o ekologické újmě. Ustanovení § 58 odst. 4 lesního zákona představuje velmi důležité ustanovení, neboť dopadá na situaci, kdy je třeba se vypořádat s kolizí dvou právních předpisů.

Vzhledem k tomu, že postup podle zákona o ekologické újmě nebo zákona o životním prostředí není praxí využíván²⁶², vzrůstá význam veřejnoprávní odpovědnosti uplatňované na základě lesního zákona. V dané souvislosti je významné zejména již výše uvedené ustanovení § 51 lesního zákona. Dle tohoto ustanovení je možné ukládat opatření k odstranění

²⁶¹ Dle uvedeného předpisu má ČIŽP v oblasti veřejnoprávní odpovědnosti za poškození lesa dále kromě pravomocí kontrolních (§ 2 nebo § 3 odst. 3) i pravomoci donucující (§ 3 odst. 2 nebo § 4).

²⁶² <http://www.cizp.cz/Evidence-pripadu-ekologicke-ujmy>.

zjištěných nedostatků, popř. i opatření ke zlepšení stavu lesů a plnění jejich funkce. V případě hrozící škody²⁶³ jsou orgány státní správy lesů²⁶⁴ oprávněny rozhodnout o omezení nebo zastavení výroby nebo jiné činnosti v lese až do doby odstranění nedostatků nebo jejich příčin. Jedná se tedy o oprávnění předmětných orgánů vykonávat dozor nad dodržováním předpisů a vydaných rozhodnutí a způsobem hospodaření v lesích²⁶⁵. Vzhledem k obecné formulaci tohoto ustanovení se lze domnívat, že forma odpovědnosti i subjekt, vůči kterému je uplatňována, se liší případ od případu podle povinnosti, k jejímuž porušení došlo (typicky rozlišení, kdy určitou povinnost porušil vlastník lesa a kdy ji mohl porušit kdokoli²⁶⁶). Dále lze zmínit ustanovení § 32 odst. 2 lesního zákona, které ukládá vlastníku lesa povinnost při vzniku mimořádných okolností a nepředvídaných škod v lese (větrné a sněhové kalamity, přemnožení škůdců, nebezpečí vzniku požárů v období sucha apod.) činit bezodkladná opatření k jejich odstranění a pro zmírnění jejich následků, přičemž provedení opatření uvedených taxativním výčtem v tomto ustanovení mu může být nařízeno. Dle odstavce 3 mohou být předmětná opatření uložena i vyhláškou resp. nařízením obce²⁶⁷ a jde-li o opatření v zájmu jiného než vlastníka lesa, rozhodne orgán státní správy lesů i o tom, kdo ponese náklady s tím spojené. Jelikož je povinnost ochrany lesa v podstatě vždy v zájmu jeho vlastníka,

²⁶³ V zákoně je užit pojem „škoda“, avšak na základě smyslu tohoto ustanovení lze dojít k závěru, že se nejedná pouze o újmu na jmění dle ustanovení § 2894 NOZ a ustanovení je třeba vyložit širěji.

²⁶⁴ Orgány státní správy lesů jsou uvedeny v ustanovení § 47 lesního zákona.

²⁶⁵ DROBNÍK, J., DVORÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 171.

²⁶⁶ Viz např. ustanovení § 11 lesního zákona.

²⁶⁷ V daném ohledu je znění lesního zákona nepřesné, neboť uvedená opatření lze uložit nikoli vyhláškou, nýbrž nařízením obce vydaným v přenesené působnosti podle § 58a lesního zákona a zákona č. 128/2000 Sb., o obcích.

není v praxi znám případ, že by k vydání takového rozhodnutí došlo²⁶⁸.

Lesní zákon obsahuje dále určitou pojistku pro případy, kdy je nedodržením předepsaných povinností akutně ohrožen les a běžnými donucovacími prostředky se nedaří dosáhnout zlepšení stavu. Ustanovení § 57 lesního zákona stanoví, že „*V případech, kdy vlastník lesa neplní podstatné povinnosti stanovené tímto zákonem a ohrožuje tím existenci lesa a lesy sousední, přičemž sankce podle § 55²⁶⁹ jsou neúčinné, rozhodne orgán státní správy lesů o nezbytných opatřeních k odvrácení hrozícího nebezpečí.*” Podmínkou aplikace tohoto ustanovení je, aby již byla uložena pokuta, na jejímž základě však nedošlo ke změně ohledně nedodržení podstatné povinnosti a tímto je ohrožena existence lesa.

3.4 Veřejnoprávní odpovědnost ve vztahu k půdě

Obdobně jako u výše uvedených složek životního prostředí je i v případě půdy třeba posoudit, zda jejím poškozením došlo k ekologické újmě. Pokud nebude na základě okolností konkrétního případu rozhodnuto a postupu podle zákona o ekologické újmě²⁷⁰, je i v případě půdy počítáno s možností uložení opatření k nápravě příslušným orgánem veřejné moci na základě složkového zákona²⁷¹. Dle zákona o ZPF²⁷² původci závadného stavu (kterým může a nemusí být vlastník pozemku) je možné uložit provedení opatření k nápravě v případě porušení zásad ochrany zemědělské půdy uvedených v ustanovení § 3

²⁶⁸ DROBNÍK, J., DVORÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 113.

²⁶⁹ Tedy ukládání peněžních pokut.

²⁷⁰ Uložení opatření podle zákona o ekologické újmě a současně podle zákona o ZPF není dle ustanovení § 3c odst. 5 zákona o ZPF možné.

²⁷¹ V případě půdy tvořící ZPF tedy zákon o ZPF.

²⁷² Postup podle zákona o ochraně přírody je naznačen v kapitole 4.3 rigorózní práce.

zákona o ZPF²⁷³. Tato opatření²⁷⁴ mohou být speciální osevňovací postupy, agrotechnická a meliorační opatření sledující zlepšení půdních vlastností, snížení přístupnosti nebo odčerpání rizikových prvků a rizikových látek, popřípadě změnu druhu pozemku²⁷⁵.

Dle ustanovení § 22 zákona o ZPF Ministerstvo životního prostředí stanoví vyhláškou²⁷⁶ konkrétní postupy a hodnoty k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu, mj. také způsob hodnocení erozního ohrožení zemědělské půdy, přípustnou míru erozního ohrožení zemědělské půdy a opatření k jeho snížení.

²⁷³ S výjimkou ustanovení § 3 odst. 1 písm. b) zákona o ZPF.

²⁷⁴ V souvislosti s ukládanými opatřeními je třeba zohlednit mimo jiné i vyhlášku Ministerstva životního prostředí č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany zemědělského půdního fondu.

²⁷⁵ Ustanovení § 3c odst. 2 zákona o ZPF.

²⁷⁶ Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 48/2011 Sb. stanoví třídy ochrany, vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 13/1994 Sb. upravuje další podrobnosti a týkající se ochrany ZPF, mj. v § 1 stanovuje kritéria rozhodná pro uložení změny kultury zemědělské půdy.

4. Způsob uplatňování odpovědnosti

Skutečnost, jak snadné nebo obtížné je odpovědnost uplatňovat, lze považovat za významný prvek ovlivňující aplikaci daných právních předpisů. Srovnatelně důležitý je i způsob, který je právním rámcem určen k odčinění ztráty, neboť vhodnost zvoleného způsobu je vzhledem ke specifickým vlastnostem životního prostředí zásadní.

4.1 Uplatňování soukromoprávní odpovědnosti

V případě poškození věci, která je složkou životního prostředí resp. souboru věcí tuto složku tvořící, a která je někým vlastněna, je třeba dojít k závěru, že škoda se uplatňuje žalobou na náhradu škody u soudu²⁷⁷. Způsob náhrady škody však není v NOZ upraven stejným způsobem jako v SOZ²⁷⁸. Ustanovení § 2951 NOZ stanoví, že „*Škoda se nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích.*” Zjevně tedy došlo k tomu, že naturální restituce, která byla do dne 31. 12. 2013 pouze alternativní možností, se stala preferovaným způsobem nahrazování škody. K této změně vedla především snaha o zlepšení postavení poškozeného, pro kterého byla úprava obsažená v SOZ nevýhodná²⁷⁹. Na základě NOZ se škoda nahrazuje uvedením do předešlého stavu a teprve není-li toto možné nebo požádá-li o to poškozený, hradí se v penězích²⁸⁰.

²⁷⁷ V případě, že nedojde k dobrovolnému plnění.

²⁷⁸ Ustanovení § 442 odst. 2 SOZ stanoví, že „*Škoda se hradí v penězích; požádá-li však o to poškozený a je-li to možné a účelné, hradí se škoda uvedením do předešlého stavu*”.

²⁷⁹ Viz. Důvodová zpráva k NOZ, § 2951 – 2971.

²⁸⁰ Podle ustanovení § 2952 NOZ se hradí skutečná škoda a ušlý zisk.

Uvedení v předešlý stav lze chápat jako podstatu a smysl institutu náhrady škody²⁸¹.

Tuto změnu přístupu ke způsobu náhrady škody lze hodnotit jako pozitivní jak pro poškozeného, tak pro obecný společenský zájem. I podle NOZ však platí, že uvedení do předešlého stavu musí být možné. Po škůdci tedy nelze tento způsob náhrady škody požadovat v situaci, kdy je objektivně vyloučen nebo by souvisel s nepřiměřenými obtížemi.

Z citovaného ustanovení dále vyplývá, že poškozený může sám požádat o náhradu škody v penězích, pokud nemá zájem o uvedení do předešlého stavu. Volba náhrady škody v penězích je právem poškozeného a poškozeného proto nelze nutit, aby přijal náhradu spočívající v uvedení do původního stavu, požádá-li o náhradu v penězích²⁸². V souvislosti s uvedeným je vhodné upozornit, že za tutéž škodu nelze žádat uvedení do původního stavu a zároveň náhradu škody v penězích²⁸³. Pro žádost o náhradu škody v penězích není v zákoně předepsána žádná zvláštní forma, a tak lze předpokládat, že srozumitelné vyjádření vůle poškozeného ve výzvě k plnění nebo v žalobě na náhradu škody je dostatečné.

Lze však očekávat, že v praxi i nadále bude více využívána možnost náhrady škody v penězích než naturální restituce²⁸⁴. S ohledem na obecnou povahu institutu náhrady škody a častou nevratnost způsobeného poškození však tuto tendenci lze považovat za logickou.

Zákonné upřednostnění naturální restituce představuje usnadnění dosažení náhrady škody způsobem, který je

²⁸¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 1084.

²⁸² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 1085.

²⁸³ Tento závěr vyplývá z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 376/2006.

²⁸⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 1085.

z hlediska životního prostředí výhodnější, avšak pouze v případě, že poškozený má zájem na tomto způsobu náhrady. Lze si rovněž představit situaci, kdy se poškozený např. na základě velkého rozsahu škody nebo ztráty motivace obnovovat poškozenou složku životního prostředí rozhodne raději pro náhradu škody v penězích, které potom může vložit do jiné činnosti a rozhodne se nevyužít tyto peníze na obnovu poškozené složky životního prostředí resp. věci jí tvořící.

Lze tedy dojít k závěru, že poškozený není podle NOZ, stejně jako podle SOZ, povinen použít peněžní náhradu škody k obnově poškozené věci a získaná náhrada škody není účelově vázána²⁸⁵. V daném případě se jedná o důsledné uplatnění zásad soukromého práva²⁸⁶, kterými se NOZ řídí. Zákonodárce se rozhodl nevyužít možnosti veřejnoprávního zásahu do autonomie vůle poškozeného např. tím, že by mu předepsal, jak naložit s náhradou škody na složce životního prostředí v podobě peněz. Poškozený není ani nucen se způsobené škody domáhat. Neporuší-li tedy škůdce svým jednáním, na základě kterého vznikla škoda, žádný jiný předpis²⁸⁷, bude pro něho možný negativní následek představován hrozbou v podobě žaloby na náhradu škody. Tuto žalobu může poškozený úspěšně uplatnit pouze v rámci promlčecí doby stanovené v ustanovení § 636 NOZ.

Soukromoprávní odpovědnost (např. ustanovení § 29 odst. 2 vodního zákona nebo ustanovení § 21 odst. 2 a 3 lesního zákona) na základě složkových zákonů se uplatňuje obdobně jako obecná náhrada škody u obecného soudu. Od složkových zákonů lze vzhledem k jejich funkci očekávat, že se budou více zabývat i způsobem, jakým má být náhrada poskytnuta a

²⁸⁵ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2010, str. 85.

²⁸⁶ Zejména zásady autonomie vůle vyplývající z ustanovení § 1 odst. 2 NOZ.

²⁸⁷ Např. složkové předpisy týkající se dané složky životního prostředí nebo trestní zákoník.

zohlední tak specifickou povahu složek životního prostředí, která je odlišuje od náhrady škody na věcech jiné povahy. V této souvislosti lze poukázat např. na ustanovení 29 odst. 2 vodního zákona, které stanoví, že „...je povinna nahradit škodu, která tím vznikla tomu, kdo má povoleno odebírat podzemní vodu z tohoto vodního zdroje, a dále provést podle místních podmínek potřebná opatření k obnovení původního stavu. Náhrada spočívá v opatření náhradního zdroje vody. Není-li to možné nebo účelné, je povinna poskytnout jednorázovou náhradu odpovídající snížení hodnoty tohoto nemovitého majetku, s jehož užíváním je povolení spojeno. Ve sporech o náhradu škody nebo o její výši rozhoduje soud. Tím nejsou dotčeny obecné předpisy o náhradě škody.” Tato úprava náhrady škody je v poměru *lex specialis* k obecné úpravě obsažené v NOZ²⁸⁸. Z uvedeného vyplývá, že upřednostňovaným způsobem náhrady je opatření náhradního zdroje a poskytnutí peněžní náhrady je pouze subsidiární²⁸⁹. Skutečnost, že peněžní náhrada je pouze subsidiární, lze hodnotit pozitivně, neboť vodní zdroj kromě majetkové hodnoty představuje i hodnotu významnou pro své okolí a jeho fungování. Na druhé straně výše uvedené ustanovení § 21 odst. 2 a 3 lesního zákona úpravu způsobu náhrady škody neobsahuje a uvádí toliko, že se kromě škody nahrazuje i ušlý zisk²⁹⁰.

Kromě uvedeného způsobu lze na základě NOZ zvažovat aplikaci ustanovení § 81 odst. 2²⁹¹. Právo na život v příznivém životním prostředí lze považovat za realizaci ústavně

²⁸⁸ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 96.

²⁸⁹ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 96.

²⁹⁰ DROBNÍK, J., DVORÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 62.

²⁹¹ Ustanovení § 81 odst. 2 NOZ stanoví, že „Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.”

zakotveného práva²⁹². Z hlediska praktické aplikace za účelem odčiňování ztrát na životním prostředí lze spíše dojít k závěru, že uvedené ustanovení nelze vykládat příliš široce a k soukromoprávnímu vypořádání se se ztrátami na životním prostředí je vhodnější využít výše uvedený způsob náhrady.

4.2 Uplatňování odpovědnosti za ekologickou újmu

Vzhledem k tomu, že je pojem „ekologická újma“ zakotven v právním řádu České republiky ve dvou různých právních prepisech, vzniká obdobně jako při naplnění definice v konkrétní situaci i v případě způsobu uplatňování odpovědnosti určitý rozdíl. Zároveň je třeba se vypořádat se vztahem nápravy ekologické újmy a náhrady škody podle soukromoprávních předpisů.

Nabytím účinnosti zákona o životním prostředí začal platit nový režim právní odpovědnosti za ztráty na životním prostředí. Na jedné straně je i nadále možné usilovat o náhradu škody cestou občanského práva. V takové situaci je na vlastníkově (ať už je vlastníkem veřejnoprávní nebo soukromoprávní subjekt), aby náhradu vzniklé škody požadoval způsobem uvedeným v kapitole 4.1 rigorózní práce. Na straně druhé, pokud je poškození kvalifikovatelné jako ekologická újma, je na základě ustanovení § 10 ve vazbě na ustanovení § 27 a § 28 zákona o životním prostředí možné dosáhnout nápravy ekologické újmy bez ohledu na to, o jakou složku životního prostředí se jedná²⁹³.

Právní odpovědnost za ekologickou újmu na vlastnitelné složce životního prostředí založenou na základě zákona o životním prostředí lze uplatnit nezávisle na tom, zda je zároveň vlastníkem uplatňována náhrada škody soukromoprávní cestou.

²⁹² Viz čl. 35 Listiny základních práv a svobod.

²⁹³ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 191.

Jedná se tedy o paralelní režimy²⁹⁴. Stát uplatňuje nápravu ekologické újmy prostřednictvím orgánů veřejné správy²⁹⁵. Ekologická újma vznikla jako doplnění institutu náhrady škody a existuje vedle něj a nikoli místo něj. Z pohledu vlastníka poškozené věci je tento závěr vycházející z ustanovení § 27 odst. 5 zákona o životním prostředí velice důležitý, protože mu ponechává možnost domáhat se náhrady škody na svém majetku. Z hlediska jeho postavení se tak jedná o výhodnější pozici, než kdyby byl odkázán na výsledek činnosti příslušných orgánů veřejné správy, které by v dané věci za něj jednaly. Poškozenému je ponechána možnost volby, zda se náhrady škody domáhat a především volby způsobu vedení řízení (volba právního zástupce, způsob formulování petitu žaloby atd.). Stejně tak je i z pohledu státu²⁹⁶ výhodnější, že uplatňování odpovědnosti za ekologickou újmu není závislé na skutečnosti, zda se poškozený domáhá náhrady škody soukromoprávní cestou, neboť smyslem odpovědnosti za ekologickou újmu je mimo jiné postihovat případy, ve kterých z různých důvodů náprava poškození v rámci soukromého práva není možná (v případech nevlastnitelné složky životního prostředí nebo pasivity poškozeného).

Na rozdíl od náhrady škody v soukromém právu je ekologická újma obtížně vyčíslitelná v penězích²⁹⁷. V případě ekologické újmy se zohledňuje na rozdíl od náhrady škody i stav ekosystémů, který je velice složité právně charakterizovat. Stejně tak i přesnost určení rozsahu není taková jako v případě

²⁹⁴ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 193.

²⁹⁵ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 25, ve vazbě na ustanovení § 16 odst. 3 zákona o ekologické újmě.

²⁹⁶ Viz ustanovení § 27 odst. 2 a 3 zákona o životním prostředí.

²⁹⁷ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2001 ve věci pod sp. zn. 5 Tz 247/2001.

škody podle SOZ resp. NOZ²⁹⁸. Tuto skutečnost je zejména třeba zohlednit při rozhodování o způsobu nápravy ekologické újmy, neboť tradiční způsob náhrady škody v penězích podle SOZ a za určitých okolností²⁹⁹ i podle NOZ nemusí být při zohlednění účelnosti a celospolečenského zájmu tím nejvhodnějším. Prokazování příčinné souvislosti v konkrétních případech je rovněž problematické, a to zejména z toho důvodu, že ekologická újma může vzniknout i trvalou činností, jejíž následky se projeví až po určité době. Pokud se během této doby několikrát změní vlastník zařízení, kterým byla ekologická újma způsobena, stává se aplikace zásady „znečišťovatel platí“ ještě složitější³⁰⁰.

Otázkou odpovědnosti za ekologickou újmu se zabývá ustanovení § 27 zákona o životním prostředí. Ustanovení odstavce 1 stanoví, že *„Každý, kdo poškozováním životního prostředí nebo jiným protiprávním jednáním způsobil ekologickou újmu, je povinen obnovit přirozené funkce narušeného ekosystému nebo jeho části. Není-li to možné nebo z vážných důvodů účelné, je povinen ekologickou újmu nahradit jiným způsobem (náhradní plnění); není-li to možné, je povinen nahradit tuto újmu v penězích. Souběh těchto náhrad se nevylučuje. Způsob výpočtu ekologické újmy a další podrobnosti stanoví zvláštní předpis.“* Toto ustanovení je však spíše určitou obecnou zásadou, kterou se náprava řídí. V praxi se postupuje většinou podle složkových zákonů, které obsahují vlastní úpravu. Tyto složkové předpisy však již vycházejí ze zákona o životním prostředí a způsoby dosažení nápravy podle těchto

²⁹⁸ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 24.

²⁹⁹ Viz kapitola 4.1 rigorózní práce.

³⁰⁰ Informace ze dne 14. 6. 2016 od Ing. A. Kroupy z odboru ochrany vod, agenda integrované prevence České inspekce životního prostředí.

předpisů zohledňují citované ustanovení § 27 zákona o životním prostředí³⁰¹.

Z citovaného vyplývá, že upřednostňovaným způsobem nápravy ekologické újmy je naturální restituce³⁰². V období účinnosti SOZ se jednalo o ustanovení, které představovalo odlišnou úpravu od obecného soukromého práva, podle kterého měla být škoda nahrazována primárně penězi³⁰³. Toto lze považovat za významné zejména s ohledem na ustanovení § 27 odst. 4 zákona o životním prostředí, podle kterého se pro ekologickou újmu použijí obecné předpisy o odpovědnosti za škodu a o náhradě škody, není-li v zákoně stanoveno jinak.

Vzhledem k tomu, že podle ustanovení § 2951 NOZ je upřednostňovaným způsobem náhrady škody v soukromém právu též uvedení do původního stavu, není již první z možností nápravy podle zákona o životním prostředí v poměru k soukromému právu odlišná. Zvláštností ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí v poměru k NOZ i SOZ je však možnost náhradního plnění v případě, že naturální restituce není možná nebo účelná. Tento způsob lze považovat za vhodný vzhledem k účelu zákona a v praxi pod něj lze zařadit např. náhradní výsadbu dřevin³⁰⁴. Není-li ani náhradní plnění možné (jeho účelnost lze předpokládat), nahrazuje se ekologická újma v penězích. Náhrada ve formě peněz, která byla v době přijetí zákona o životním prostředí primárním způsobem náhrady škody v soukromém právu, tak byla pro účely ekologické újmy pouze subsidiárním způsobem nápravy. I v případě této formy nápravy ekologické újmy se však stále jedná a kompenzaci a

³⁰¹ Informace od vedoucí právního odboru České inspekce životního prostředí JUDr., RNDr. Jitky Jelínkové, Ph.D. na základě osobní konzultace ze dne 26. 1. 2015.

³⁰² DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma - nový pojem našeho právního řádu*, 1994, Právní Praxe.

³⁰³ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 192.

³⁰⁴ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 192.

nikoli o sankci³⁰⁵. Náprava v penězích představuje částku, která odpovídá nákladům na provedení potřebných nápravných opatření, které však již neprovádí odpovědný subjekt³⁰⁶.

Předposlední věta ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí umožňuje, aby byly kombinovány jednotlivé výše uvedené způsoby. Z hlediska maximální možné efektivity nápravy představuje nejvhodnější legislativní řešení. Ne vždy je totiž z faktických důvodů možné např. úspěšně uvést do původního stavu celý poškozený pozemek. Nebylo by proto ideálním řešením, kdyby kvůli tomu neměla být uvedena do původního stavu ani ta část předmětného pozemku, u které je naturální restituce možná. Ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí umožňuje postupovat stupňovitě tak, že u toho, kde je možné dosáhnout nápravu uvedením do původního stavu, lze zvolit tento způsob, a ve zbytku zvolit způsob jiný. O uložení povinnosti k nápravě ekologické újmy a o způsobu, kterým jí má být dosaženo, rozhoduje orgán státní správy³⁰⁷. Podle ustanovení § 27 odst. 3 zákona o životním prostředí je oprávněným ze způsobené ekologické újmy stát.

Za ekologickou újmu je odpovědný její původce³⁰⁸. Na rozdíl od škody v soukromoprávním smyslu může být původcem i vlastník věci, pokud se jedná o složku životního prostředí, která může být předmětem vlastnického práva³⁰⁹. Způsobení ekologické újmy samotným vlastníkem je poměrně

³⁰⁵ Sankce za způsobení ekologické újmy jsou uvedeny v ustanovení § 28 zákona o životním prostředí.

³⁰⁶ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 27.

³⁰⁷ Zákon o životním prostředí neobsahuje určení konkrétních orgánů veřejné správy, avšak v praxi se aplikují složkové předpisy a zákon o životním prostředí není k řešení konkrétních případů v tomto smyslu užíván. Složkové předpisy již vymezují pravomoci a působnost daných orgánů, např. ustanovení § 104 a násl. vodního zákona, § 13 zákona o ZPF nebo § 47 a násl. lesního zákona.

³⁰⁸ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 192.

³⁰⁹ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 25.

častým jevem³¹⁰. V takových případech je možné, že vlastník např. poškodí svůj les tím, že pokácí všechny stromy za účelem prodeje dřeva. V takové situaci není logicky možné, aby vlastník požadoval náhradu škody soukromoprávní cestou.

Podle ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí je vznik odpovědnosti za ekologickou újmu vázán na poškození životního prostředí nebo jiné protiprávní jednání. V souvislosti s tímto ustanovením je nutné poukázat na ustanovení § 10 zákona o životním prostředí obsahující definici pojmu „ekologická újma“, podle kterého není protiprávnost jedním z nezbytných znaků ekologické újmy³¹¹. Pro vznik právní odpovědnosti musí však být již být naplněn i tento prvek.

Z uvedeného vyplývá, že k vzniku odpovědnosti za ekologickou újmu je třeba, aby daný subjekt překračoval a tedy porušoval limity stanovené zvláštním předpisem v takové míře, která není těmito předpisy tolerována nebo aby porušoval povinnosti vyplývající ze zákona, správního aktu nebo veřejnoprávní smlouvy³¹². Právní odpovědnost za ekologickou újmu je druhem objektivní odpovědnosti a lze ji v konkrétním případě uplatnit, pokud se podaří prokázat příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním a způsobením ekologické újmy. Prokázání této příčinné souvislosti je ovšem složité³¹³.

Výše uvedený postup uplatňování odpovědnosti za ekologickou újmu však praxí není využíván. Přijetím zákona o ekologické újmě vyvstala otázka, jaký je vztah tohoto zákona a úpravy ekologické újmy v zákoně o životním prostředí.

³¹⁰ Informace od vedoucí právního odboru České inspekce životního prostředí JUDr., RNDr. Jitky Jelínkové, Ph.D. na základě osobní konzultace ze dne 26. 1. 2015.

³¹¹ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 191.

³¹² STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 191.

³¹³ STEJSKAL, V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006, str. 194.

Oba zákony používají pojem „ekologická újma“ a odpovědnost za ekologickou újmu lze v obou případech charakterizovat jako veřejnoprávní. Ze znění směrnice o odpovědnosti za ŽP a po posouzení jejího smyslu lze dojít k závěru, že zákon o ekologické újmě nenahrazuje ustanovení zákona o životním prostředí týkající se odpovědnosti za ekologickou újmu³¹⁴. Zákon o ekologické újmě je zvláštním zákonem k zákonu o životním prostředí a režim odpovědnosti za ekologickou újmu podle zákona o životním prostředí tak byl zákonem o ekologické újmě doplněn. Oba zákony existují vedle sebe. Stejně tak je zvláštním předpisem i v poměru k jednotlivým tzv. složkovým zákonům.

Podobně jako v případě náhrady škody v soukromém právu je v zákoně o ekologické újmě zakotven princip prevence³¹⁵. Na základě ustanovení § 3 odst. 1 zákona o ekologické újmě jsou provozovatelé ve smyslu ustanovení § 2 písm. i) zákona o ekologické újmě povinni jednat tak, aby ekologická újma vůbec nevznikla. Za tímto účelem jsou povinni přijímat preventivní opatření. V případě, že ekologickou újmu již způsobili, jsou povinni přijmout opatření nápravná. Uvedená preventivní opatření jsou zákonem vymezena v ustanovení § 6, nápravná opatření v ustanovení § 7.

Preventivní opatření lze teoreticky rozdělit do dvou skupin na opatření všeobecné povahy, které je provozovatel povinen přijmout v době, kdy ještě neexistuje bezprostřední hrozba vzniku ekologické újmy³¹⁶, a na speciální preventivní opatření, které je třeba přijmout v okamžiku, kdy je tato hrozba zjištěna³¹⁷. Za preventivní opatření lze považovat rovněž omezení nebo

³¹⁴ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 29.

³¹⁵ Srovnej ustanovení § 3 odst. 1 zákona o ekologické újmě s ustanovením § 2900 NOZ.

³¹⁶ Např. havarijní plán podle ustanovení § 39 odst. 2 vodního zákona.

³¹⁷ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 83.

zastavení provozu provozní činnost na základě oprávnění příslušných orgánů veřejné správy podle zvláštních předpisů (např. zákon o ČIŽP nebo vodní zákon)³¹⁸.

Společné pro oba druhy opatření je, že stejně jako podle směrnice o odpovědnosti za ŽP má příslušný orgán i podle české právní úpravy oprávnění vyžádat si potřebné informace týkající se hrozícího vzniku ekologické újmy resp. již vzniklé ekologické újmy, čímž je zaručeno, že i v případě pasivity provozovatele může z vlastní iniciativy postupovat v dané věci. V souvislosti s ustanovením § 6 odst. 5 a § 7 odst. 6 zákona o ekologické újmě je třeba uvést, že provedení nezbytných opatření příslušným orgánem podléhá zákonu č. 134/2016 Sb., o veřejných zakázkách³¹⁹.

Příslušný orgán je podle ustanovení § 6 odst. 3 a § 7 odst. 2 zákona o ekologické újmě oprávněn požadovat po provozovateli informace, avšak ze zákona nevyplývá, v jaké podobě je provozovatel povinen tyto informace poskytnout. Z tohoto důvodu lze dojít k závěru, že informace mohou být poskytnuty ústně i písemně na libovolném nosiči nebo prostřednictvím jakéhokoli technického prostředku³²⁰. Důvodem pro to, že není předepsána konkrétní forma, v jaké musí být informace poskytnuta, může být pravděpodobně snaha o co nejrychlejší možnou reakci na vzniklou situaci. Jistě by nebylo možné považovat za pozitivní, kdyby muselo sdělení poskytovatele splňovat i formální náležitosti, jejichž splnění by bylo příslušným orgánem přezkoumáváno. Z hlediska obsahového je již však na příslušném orgánu, aby učiněné podání zhodnotil

³¹⁸ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 82. Lze dodat, že ustanovení § 112 odst. 1 písm. c) tuto pravomoc svěřuje rovněž České inspekci životního prostředí.

³¹⁹ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 87.

³²⁰ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 85.

z hlediska jeho úplnosti a pravdivosti a je-li to nezbytné, aby vyzval provozovatele k doplnění.

Provozovatel je dále povinen podle ustanovení § 7 odst. 3 zákona o ekologické újmě vypracovat návrh nápravných opatření a předložit ho příslušnému orgánu ke schválení. Tato povinnost se týká pouze opatření nápravných, nikoli opatření preventivních. O tomto návrhu provozovatele se správní řízení nevede, pokud navrhovaná opatření vyhodnotí jako dostatečná³²¹. Teprve v případě, že navrhovaná opatření nejsou dle názoru příslušného orgánu dostatečná, zahájí s provozovatelem řízení podle ustanovení § 8 zákona o ekologické újmě.

Podmínky provádění preventivních a nápravných opatření a pokyny k jejich provádění je příslušný orgán oprávněn provozovateli udílet na základě ustanovení § 6 odst. 4 resp. § 7 odst. 4 zákona o ekologické újmě. V daném případě je třeba z procesního hlediska rozlišovat faktické pokyny, které nejsou výsledkem žádného formálního řízení³²² a rozhodnutí příslušného orgánu o provedení opatření, které výsledkem správního řízení je. Právní oporou pokynů udílených příslušným orgánem je v případě, že zvláštní zákon nestanoví jinak, kromě výše uvedených ustanovení také ustanovení § 143 správního řádu, které se týká zvláštního způsobu řízení tzv. řízení na místě³²³.

Zákon o ekologické újmě obsahuje ve výše zmíněném ustanovení § 8 normy týkající se zahájení řízení o uložení provedení preventivních a nápravných opatření. V řízení zahájeném podle tohoto ustanovení se již na rozdíl od

³²¹ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 93.

³²² HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo, Obecná část*, 7. vydání, C. H. Beck, Praha 2009, str. 279.

³²³ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 86.

uvedených pokynů uplatní procesní ustanovení pro správní řízení a jeho výsledkem může být rozhodnutí, ve kterém je provozovateli uloženo provedení konkrétně vymezených opatření a lhůty ke splnění této povinnosti.

Řízení o uložení preventivních nebo nápravných opatření může být zahájeno podle ustanovení § 8 zákona o ekologické újmě z moci úřední nebo na základě žádosti, která je doložena relevantními informacemi a údaji, ze kterých je patrné, že došlo k ekologické újmě nebo taková újma bezprostředně hrozí. Žádost mohou podat fyzické a právnické osoby, které jsou ekologickou újmou dotčeny nebo u nichž je takové dotčení pravděpodobné. Možnost zahájit řízení i na základě žádosti představuje odchylku od postupu na základě složkových zákonů, kde lze řízení zahájit pouze z moci úřední. V případě, že podání předmětné osoby nespĺňuje náležitosti žádosti podle ustanovení § 8 zákona o ekologické újmě resp. § 45 správního řádu, lze toto podání posoudit jako podnět k zahájení správního řízení z moci úřední podle ustanovení § 42 správního řádu. Stejně tak v případě, že podání učiní osoba, která není ekologickou újmou dotčena, a to ani pravděpodobně, přičemž toto „dotčení“ je vždy třeba individuálně posoudit. V těchto případech by záleželo na příslušném orgánu, který by se s daným podáním musel vypořádat. Z hlediska rychlosti přijetí nezbytných opatření a efektivity uložených opatření lze považovat za vhodné, aby příslušný orgán posoudil případné podání, které nespĺňuje náležitosti žádosti, jako podnět k zahájení řízení z moci úřední a nevyžýval k doplnění podání, neboť je vzhledem ke specifčnosti dané problematiky a časové náročnosti faktického provedení nezbytných opatření (např. koupě určitého zařízení nebo stavební a povrchové úpravy) třeba, aby správní řízení postupovalo co nejrychleji.

Zákon o ekologické újmě neobsahuje zvláštní ustanovení týkající se účastenství v řízení, a proto se na uvedené řízení použijí obecná ustanovení § 27 a § 28 správního řádu v případě, že zvláštní zákon nestanoví jinak³²⁴. Zvláštním zákonem, který je v tomto ohledu třeba považovat za významný, je především zákon o ochraně přírody, na jehož základě mohou být účastníkem řízení též občanská sdružení, jejichž hlavním posláním je ochrana přírody a krajiny. S jejich zapojením se dle důvodové zprávy k zákonu o ekologické újmě při přijímání zákona přímo počítalo a ze soudní praxe vyplývá, že je na ochranu jejich oprávnění stát se účastníkem řízení kladen velký důraz³²⁵. V souvislosti s vedeným řízením je dále třeba poukázat na ustanovení § 17 zákona o ekologické újmě, které vymezuje dotčené orgány ve smyslu ustanovení § 136 správního řádu.

Při rozhodování o nápravných opatřeních je příslušný orgán povinen se řídit obecně zásadou³²⁶ stanovenou v ustanovení § 7 odst. 7 zákona o ekologické újmě. Dále již je třeba při rozhodování o nápravných opatřeních postupovat podle různých ustanovení zákona podle toho, co bylo ekologickou újmu postiženo. Ustanovení § 11 obsahuje ustanovení o nápravě ekologické újmy na půdě a příloha č. 4 zákona se týká nápravy ekologické újmy na chráněných druzích volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin, přírodních stanovišť a na vodách. Uvedená příloha resp. ustanovení § 11 určuje, čím se má příslušný orgán při volbě nápravného opatření řídit a jaké mají být cíle takového opatření, přičemž nápravu ekologické újmy,

³²⁴ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 97.

³²⁵ Viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 2 As 45/2011 – 64 ze dne 15. 2. 2012.

³²⁶ Ustanovení § 7 odst. 7 zákona o ekologické újmě stanoví, že „Došlo-li k více případům ekologické újmy takovým způsobem, že příslušný orgán nemůže zajistit, aby všechna potřebná nápravná opatření byla přijata současně, může určit pořadí prováděných nápravných opatření. Příslušný orgán přitom bere v úvahu zejména povahu, rozsah a závažnost jednotlivých případů ekologické újmy, rizika pro lidské zdraví a možnost přirozené nápravy.”

kteřá nevznikla na půdě, lze podle dané přílohy rozdělit na tři druhy, a to nápravu primární, doplňkovou a vyrovnávací³²⁷.

Z hlediska funkčnosti zákona o ekologické újmě je důležité, že ustanovení § 3 odst. 3 zákona o ekologické újmě stanoví, že povinnosti uložené nebo vzniklé podle tohoto zákona přecházejí na právní nástupce. Je tedy vyloučeno, aby byl zákon o ekologické újmě obcházen tím, že právnická osoba, která svým jednáním způsobila ekologickou újmu, poté prodělala přeměnu, při které zanikne a její jmění přejde na právního nástupce, čímž subjekt, kterému byla uložena povinnost, přestane existovat, aniž by byla provedena likvidace. Stejně tak je vyloučeno, aby se konkrétní provozovatel zbavil odpovědnosti za splnění uložených povinností uzavřením soukromoprávní smlouvy s třetí stranou. Toto však nevylučuje, aby uzavřel soukromoprávní smlouvu s vhodným subjektem, který má prostředky k tomu, aby preventivní nebo nápravná opatření provedl místo něj³²⁸. Odpovědným subjektem však v tomto případě zůstává původní provozovatel, který pouze využívá v rámci obchodních vztahů služeb jiného subjektu ke splnění vlastní povinnosti. V případě, že provozovatel zemřel nebo zanikl bez právního nástupce nebo nelze-li ho zjistit, hradí náklady opatření stát³²⁹.

Existence ustanovení § 3 odst. 3 a § 14 zákona o ekologické újmě je odůvodněna poznatky z praxe příslušných orgánů veřejné správy, ze kterých vyplývá, že právnická osoba, která je provozovatelem, je často pouze osobou založenou za určitým účelem³³⁰, při jehož dosahování dojde k porušení práva. Po dosažení účelu pak obvykle dochází k zániku této právnické

³²⁷ Srovnej s ustanovením § 7 a násl. zákona 359/2007 Z. z., o prevenci a nápravě environmentálních škód, kde slovenský zákonodárce vtělil obsah příloh přímo do textu zákona.

³²⁸ STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009, str. 77.

³²⁹ Ustanovení § 13 odst. 4 zákona o ekologické újmě.

³³⁰ Např. developer založí společnost za účelem výstavby konkrétního stavby.

osoby nebo k převodu jejího jmění na jiné osoby. V těchto případech je pak obtížné ukládat takovýmto osobám povinnost k provedení preventivních nebo nápravných opatření resp. sankcí, neboť je zřejmé, že nemají finanční prostředky ke splnění uložené povinnosti. Existuje sice oprávnění k provedení opatření a k následnému vymáhání potřebných nákladů po provozovateli, avšak z uvedených důvodů hrozí nebezpečí, že nárok na náhradu vynaložených nákladů je nevymahatelný. Zároveň je důležité zohlednit, zda příslušný orgán vůbec disponuje dostatečnými finančními prostředky k tomu, aby mohl sám nezbytná opatření provést³³¹.

4.2.1 Uplatňování odpovědnosti za ekologickou újmu v ČR a ve vybraných státech EU

Ze zjištěných případů bylo ke dni vypracování rigorózní práce použití zákona o ekologické újmě resp. konstatování vzniku ekologické újmy pouze zvažováno. V nedávné době např. v případě vedeném Českou inspekcí životního prostředí pod sp. zn. ČIŽP/44/OOV/1304878.002/13/UPS. Toto řízení bylo zahájeno na základě podnětu fyzické osoby, která uvedla, že v okolí blíže určeného vodního díla sloužícího jako odkaliště popílků z elektrárny, které bylo již v roce 2000 zrušeno individuálním správním aktem, došlo dle oznamovatele ke vzniku ekologické újmy podle zákona o ekologické újmě tím, že unikají „zasolené vody“ do blízkého vodního toku a prosakují na okolní pozemky. Oznamovatel uvedl, že v okolí se nachází zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů. Po důkladném prověřování na místě a šetření, do kterého se zapojilo kromě České inspekce životního prostředí také Ministerstvo životního prostředí, obecní úřad a aktivním přístupem i vlastník

³³¹ Informace od vedoucí právního odboru České inspekce životního prostředí JUDr., RNDr. Jitky Jelínkové, Ph.D. na základě osobní konzultace ze dne 26. 1. 2015.

předmětného vodního díla však nebyl konstatován vznik ekologické újmy a případ byl vyřešen dílčími opatřeními.

Obdobná situace ohledně aplikace pojmu ekologické újmy jako v České republice je v sousedním Rakousku, kde ke dni 31. 1. 2013 rovněž ekologická újma ani její bezprostřední hrozba ve smyslu směrnice o odpovědnosti za ŽP zjištěna nebyla³³². Zákon č. 55/2009, Bundes-Umwelthaftungsgesetz, kterým byla do rakouského právního řádu implementována směrnice o odpovědnosti za ŽP na celostátní úrovni³³³, tak zatím nebyl aplikován. I rakouské orgány veřejné správy již však musely zvažovat, zda tento zákon v určitých případech neaplikovat. Z rakouské zprávy pro Komisi Evropské unie týkající se aplikace směrnice o odpovědnosti za ŽP vyplývá, že kvalifikovaný podnět k zahájení řízení³³⁴ o ekologické újmě podle článku 12 směrnice o odpovědnosti za ŽP³³⁵ byl podán ve dvou spolkových zemích – v Dolních Rakousích a ve Štýrsku – a to dohromady čtyřikrát.

Žádný případ ekologické újmy ve smyslu směrnice o odpovědnosti za ŽP neevidovaly ke dni 1. 1. 2013 ani např. v Belgii³³⁶ nebo ke dni 23. 4. 2013 ve Slovinsku³³⁷. Oba tyto státy však aplikují ve spojení s ostatními právními předpisy týkajícími se ochrany životního prostředí alespoň principy zakotvené v předmětné směrnici. Např. v Belgii je ve smyslu směrnice o

³³² Viz zpráva pro Komisi Evropské unie týkající se aplikace směrnice o odpovědnosti za ŽP dostupná např. zde: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/eld_ms_reports/AT.pdf.

³³³ Spolkové státy v souvislosti se směrnicí o odpovědnosti za ŽP v dané oblasti přijaly různá opatření a právní předpisy nižší právní síly.

³³⁴ V německé verzi „*Aufforderung zum Tätigwerden*“.

³³⁵ Tomuto článku odpovídá v právním řádu České republiky ustanovení § 8 zákona o ekologické újmě.

³³⁶ Viz zpráva pro Komisi Evropské unie týkající se aplikace směrnice o odpovědnosti za ŽP dostupná např. zde: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/eld_ms_reports/BE%20-%20Federal%20government%20report.pdf.

³³⁷ Viz zpráva pro Komisi Evropské unie týkající se aplikace směrnice o odpovědnosti za ŽP dostupná např. zde: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/eld_ms_reports/SV.pdf.

odpovědnosti za ŽP vykládán zákon z 20. 1. 1999 o ochraně životního prostředí v moři („Loi du 20 janvier 1999 visant la protection du milieu marin dans les espaces marins sous juridiction de la Belgique”³³⁸), který již je v praxi relativně často aplikován. Ačkoli tedy ekologická újma jako taková konstatována není, slouží v těchto zemích alespoň jako určité výkladové vodítko.

Naopak např. v Portugalsku, kde byla směrnice o odpovědnosti za ŽP implementována do národního právního řádu nařízením vlády č. 147/2008 ze dne 29 července 2008, Diploma da Responsabilidade Ambiental, již ekologická újma zjištěna byla³³⁹, a to ve dvou případech (únik pohonných hmot z podzemního zásobníku čerpací stanice, kdy uniklé palivo prosáklo do půdy a kontaminovalo ji).

4.3 Uplatňování veřejnoprávní odpovědnosti podle složkových zákonů

Pro tzv. složkové zákony je společným rysem, že převážně obsahují ustanovení týkající se odpovědnosti veřejnoprávní³⁴⁰. Struktura těchto zákonů a opatření, která je možné na jejich základě uložit, je rovněž srovnatelná. Ve složkových zákonech jsou jak uvedené normy týkající se nápravy ztrát, tak mimo jiné i normy sankční, jejichž cílem není odčinění ztrát, nýbrž sankce

³³⁸ Viz zpráva pro Komisi Evropské unie týkající se aplikace směrnice o odpovědnosti za ŽP dostupná např. zde: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/eld_ms_reports/BE%20-%20Federal%20government%20report.pdf.

³³⁹ Viz zpráva pro Komisi Evropské unie týkající se aplikace směrnice o odpovědnosti za ŽP dostupná např. zde: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/eld_ms_reports/PT%20Report%20En.pdf.

³⁴⁰ Soukromoprávní odpovědnost ve složkových zákonech viz kapitola 4.1 rigorózní práce.

za jejich způsobení³⁴¹. Vzhledem k zaměření rigorózní práce se tato kapitola soustředí na opatření k odčinění způsobených ztrát.

V rámci ochrany lesů je v praxi využíváno³⁴² ustanovení § 51 odst. 1 lesního zákona, na základě kterého může příslušný orgán státní správy³⁴³ uložit opatření k odstranění zjištěných nedostatků a opatření ke zlepšení stavu lesů³⁴⁴. Jelikož se jedná o správní řízení, postupuje se v dané věci dle správního řádu a výsledkem řízení je vydání individuálního správního aktu³⁴⁵. V případě opatření uložených na základě uvedeného ustanovení lze na rozdíl od úpravy uvedené v ustanovení § 3 odst. 3 zákona o ekologické újmě dojít k závěru, že nezavazují právního nástupce vlastníka pozemku, kterého se správní rozhodnutí týká³⁴⁶. Důvodem k tomuto závěru je absence ustanovení lesního zákona, které by přechod na právního nástupce zakotvovalo, a skutečnost, že správní rozhodnutí, kterým je opatření uloženo, se týká konkrétní osoby, ke které se váže, a nikoli pozemku³⁴⁷. Dále je vhodné dodat, že o omezení nebo zastavení výroby je ve smyslu ustanovení § 51 odst. 1 lesního zákona oprávněna rozhodnout osoba, které je k tomuto svěřena kompetence vnitřním organizačním řádem příslušného orgánu veřejné správy³⁴⁸.

³⁴¹ Např. ustanovení § 20a zákona o ZPF nebo § 125a vodního zákona.

³⁴² Informace od vedoucí právního odboru České inspekce životního prostředí JUDr., RNDr. Jitky Jelínkové, Ph.D. na základě osobní konzultace ze dne 26. 1. 2015.

³⁴³ Dle ustanovení § 48 odst. 1 písm. o) lesního zákona jsou k tomuto příslušné obecní úřady s rozšířenou působností. Přesahuje-li rozsah jejich správního obvodu, je dle ustanovení § 48a odst. 1 písm. i) lesního zákona příslušný Krajský úřad.

³⁴⁴ Více o ukládaných opatřeních v kapitole 2.4 rigorózní práce.

³⁴⁵ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 171.

³⁴⁶ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 171.

³⁴⁷ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 172.

³⁴⁸ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář*. 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010, str. 171.

Odpovědnost může být uplatňována rovněž na základě ustanovení § 86 zákona o ochraně přírody, neboť les je podle ustanovení § 3 odst. 1 písm. b) zákona o ochraně přírody významným krajinným prvkem. Ustanovení § 86 odst. 1 zákona o ochraně přírody v první větě stanoví, že „*Kdo poškodí, zničí nebo nedovoleně změní části přírody a krajiny chráněné podle tohoto zákona, je povinen navrátit ji do původního stavu, pokud je to možné a účelné.*” Citované ustanovení se týká jednání protiprávního a není možné ho aplikovat na poškození vzniklé z jednání po právu³⁴⁹.

Z formulace citovaného ustanovení vyplývá, že upřednostňovaným způsobem vypořádání se se ztrátami, je naturální restituce, pokud je možná a účelná. O tom, zda jsou tyto dvě podmínky splněny, rozhoduje podle věty druhé uvedeného ustanovení orgán ochrany přírody³⁵⁰. Ve svém správním obvodu je jím obecní úřad s rozšířenou působností, pokud se nejedná o zvláště chráněná území nebo jejich ochranná pásma³⁵¹. Nejde-li o národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, národní přírodní památky a ochranná pásma těchto zvláště chráněných území anebo o vojenské újezdy, rozhodují ve svém obvodu krajské úřady³⁵². Ustanovení § 80 odst. 1 zákona o ochraně přírody dále stanoví, že rozhodovat o možnosti a podmínkách uvedení do původního stavu má Česká inspekce životního prostředí. V daném případě se tedy nejedná o rozhodnutí, zda povinnost k navrácení do

³⁴⁹ PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 216.

³⁵⁰ Orgány ochrany přírody jsou uvedeny v ustanovení § 75 zákona o ochraně přírody.

³⁵¹ Viz ustanovení § 77 odst. 1 písm. p) zákona o ochraně přírody.

³⁵² Viz ustanovení § 77a odst. 4 písm. v) zákona o ochraně přírody.

původního stavu vznikla, nýbrž o tom, zda je navrácení do původního stavu možné a účelné³⁵³.

Vzhledem k tomu, že možnost uvedení do původního stavu je mnohdy v případě životního prostředí obtížná³⁵⁴, obsahuje zákon o ochraně přírody ustanovení § 86 odst. 2, na základě kterého je v případech, kdy není naturální restituce možná a účelná, možné původci poškození uložit povinnost provedení náhradních opatření k nápravě. Z uvedeného ustanovení je zřejmé, že náhradní opatření má za účel kompenzovat způsobené ztráty, a to i v případě, že kompenzace je pouze částečná. Tato kompenzační povinnost vzniká na základě rozhodnutí příslušného orgánu ochrany přírody, ve kterém je stanovena i lhůta a způsob provedení konkrétního opatření³⁵⁵. Může se jednat o samostatné správní rozhodnutí nebo může být opatření uloženo v rozhodnutí, které obsahuje zároveň i sankci³⁵⁶. Postupem podle ustanovení § 86 zákona o ochraně přírody není dle jeho odstavce 3 dotčena odpovědnost za přestupek, trestný čin nebo protiprávní jednání ani odpovědnost za škodu podle NOZ. Vztah zákona o ochraně přírody a zákona o ekologické újmě je upraven v ustanovení § 90 odst. 4 zákona o ochraně přírody obdobně, jako ve výše uvedených složkových zákonech. Podle tohoto ustanovení se opatření podle ustanovení § 86 téhož zákona neukládá, resp. řízení se přerušuje, pokud je v předmětné věci postupováno i podle zákona o ekologické újmě.

³⁵³ PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 216.

³⁵⁴ PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 216.

³⁵⁵ PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 216.

³⁵⁶ PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 216.

Dalším postupem, který lze na základě složkových zákonů využít, je ustanovení § 9 zákona o ochraně přírody, v jehož odstavci 1 je uvedeno, že „*Orgán ochrany přírody může ve svém rozhodnutí o povolení kácení dřevin uložit žadateli přiměřenou náhradní výsadbu ke kompenzaci ekologické újmy vzniklé pokácením dřevin.*” Pojem „ekologická újma” je na rozdíl od ustanovení § 90 odst. 4 zákona o ochraně přírody třeba na tomto místě vykládat ve smyslu zákona o životním prostředí³⁵⁷. Uložení uvedené kompenzační povinnosti nebo zaplacení odvodu do veřejného rozpočtu se považuje dle ustanovení § 9 odst. 4 zákona o ochraně přírody za splnění povinnosti náhradního opatření podle výše uvedeného ustanovení § 86 téhož zákona i náhrady ekologické újmy ve smyslu zákona o životním prostředí³⁵⁸.

Pro uplatňování odpovědnosti ve vztahu k vodám je významná možnost uložit opatření k nápravě podle ustanovení § 42 vodního zákona³⁵⁹. V daném případě je vodoprávní úřad³⁶⁰ nebo Česká inspekce životního prostředí může dle odst. 1 uvedeného ustanovení uložit k odstranění následků nedovoleného vypouštění odpadních vod, nedovoleného nakládání se závadnými látkami nebo havárií tomu, kdo porušil

³⁵⁷ PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000, str. 53.

³⁵⁸ Ustanovení § 9 odst. 3 zákona o ochraně přírody stanoví, že „*Pokud orgán ochrany přírody neuloží provedení náhradní výsadby podle odstavce 1, je ten, kdo kácí dřeviny z důvodů výstavby a s povolením orgánu ochrany přírody povinen zaplatit odvod do rozpočtu obce, která jej použije na zlepšení životního prostředí. Ten, kdo kácel dřeviny protiprávně, je povinen zaplatit odvod do Státního fondu životního prostředí České republiky. Výši odvodů, podmínky pro jejich ukládání i případné prominutí stanoví zvláštní zákon.*” V daném případě je tedy třeba rozlišovat, zda se jedná o kácení dřevin protiprávní nebo povolené. Dále je třeba uvést, že předpis předvídaný poslední větou citovaného ustanovení nebyl vydán.

³⁵⁹ Více v kapitole 3.2 rigorózní práce.

³⁶⁰ Výčet vodoprávních úřadů je uveden v ustanovení § 104 odst. 2 vodního zákona.

povinnost k ochraně povrchových nebo podzemních vod³⁶¹ opatření k nápravě závadného stavu, popřípadě též opatření k zajištění náhradního odběru vod, pokud to vyžaduje povaha věci. Tato opatření se ukládají rozhodnutím vydaným ve správním řízení vedeném podle správního řádu³⁶², přičemž vodní zákon v ustanovení § 110, § 111 a § 112 upravuje i způsob kontroly provedení takových opatření. Podle ustanovení § 42 odst. 3 vodního zákona přechází povinnosti k provedení opatření na právního nástupce povinné osoby.

Vodní zákon v ustanovení § 42 odst. 4 řeší situaci, kdy nelze výše uvedená opatření uložit nebo hrozí-li závažné ohrožení nebo znečištění povrchových nebo podzemních vod, zabezpečí nezbytná opatření k nápravě příslušný vodoprávní úřad z vlastního podnětu nebo z podnětu České inspekce životního prostředí. V takovém případě může být provedením opatření pověřen odborně způsobilý subjekt. Ačkoli podnět k takovému rozhodnutí může vycházet jak z vodoprávního úřadu, tak z České inspekce životního prostředí, zadání zakázky danému subjektu zabezpečuje již pouze vodoprávní úřad³⁶³.

V případě půdy je třeba zohlednit možnost naplnění definice „krajiny“, neboť krajinou je podle § 3 odst. 1 písm. m) uvedeného zákona „část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“³⁶⁴. V takovém případě lze obdobně jako na

³⁶¹ Osobu původce závadného stavu není možné vždy ztotožnit s osobou původce havárie. Více viz. HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 135.

³⁶² HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 135.

³⁶³ HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z., VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013. str. 137.

³⁶⁴ V případě, že nepřichází v úvahu aplikace jiných ustanovení, např. pokud se jedná o zvláště chráněné území apod. nebo naopak pokud se nejedná o případ, kdy uvedená definice není naplněna (např. zatravněný úsek pozemku v zastavěné oblasti ve městě).

výše uvedené složky životního prostředí aplikovat ustanovení § 86 zákona o ochraně životního prostředí.

Kromě uvedeného je vhodné poukázat na ustanovení § 3c zákona o ZPF. Podle odstavce 1 tohoto ustanovení může orgán ochrany ZPF³⁶⁵ uložit původci závadného stavu opatření k nápravě k odstranění závad vzniklých porušením povinností uvedených v ustanovení § 3 téhož zákona (s výjimkou odst. 1 písm. b)) a opatření k nápravě závadného stavu vzniklého neplněním podmínek jimi vydaných souhlasů, přičemž původce závadného stavu nese náklady na provedení těchto opatření. Obdobně jako v případě vodního zákona i v případě půdy povinnost provedení uložených opatření přechází na právního nástupce povinného subjektu.

Ohledně obsahu ukládaných opatření je ponecháno na daném orgánu ochrany ZPF, aby uložil to nejvhodnější pro konkrétní případ. Více o ukládaných opatřeních je uvedeno v kapitole 3.4 rigorózní práce.

³⁶⁵ Orgán ochrany ZPF je blíže definován v ustanovení § 13 zákona o ZPF.

Závěr

V předkládané rigorózní práci jsem se zaměřil především na identifikaci právních předpisů a postupů, kterými lze v případě vzniku nebo hrozby ztráty na životním prostředí tuto ztrátu odčinit. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o rozsáhlou problematiku, rozhodl jsem se zabývat se z hlediska přehlednosti kapitol rigorózní práce tématem podle toho, zda se jedná o odpovědnost veřejnoprávní nebo soukromoprávní, neboť toto rozdělení je dle mého názoru z pohledu otázek položených již v úvodu práce i) kdo může odpovědnost uplatňovat, ii) na jakém základě a v jaké situaci, iii) jaká je forma odčinění způsobené ztráty, nejvhodnější.

Z hlediska soukromého práva jsem se především zabýval tím, do jaké míry bylo nabytí účinnosti NOZ významné z hlediska předmětného tématu. NOZ přinesl určité změny týkající se náhrady újmy, avšak nelze dojít k závěru, že by náhrada újmy obecně prošla nějakou výraznou změnou. Změny obecné soukromoprávní úpravy, které souvisí s NOZ a které se týkají např. terminologie nebo rozdělení odpovědnosti za porušení zákona a smlouvy, neznamenaají pro oblast odpovědnosti za ztráty na životním prostředí praktický rozdíl oproti stavu před nabytím účinnosti NOZ. Na druhé straně NOZ přinesl dvě změny, kterými bylo nutné se v rigorózní práci zabývat více, a to z důvodu přímého významu pro zpracovávané téma. Těmito změnami je upřednostňovaný způsob náhrady škody a nová formulace obecné zásady prevence.

Dle NOZ je upřednostňovaným způsobem náhrady škody uvedení do předešlého stavu. Z hlediska životního prostředí lze tuto změnu považovat za pozitivní, neboť by poškození mělo být odstraňováno přímo na poškozené složce životního prostředí a nikoli zaplacením finanční částky, kterou může poškozený

vynaložit jiným způsobem, než zpětnou investicí do složky životního prostředí. Dle mého názoru však nedojde k výraznějšímu nárůstu případů naturální restituce v dané oblasti, neboť i sama právní úprava stanoví, že takové uvedení v předešlý stav by muselo být „dobře možné“, což může vzhledem k charakteru životního prostředí představovat problém. Nadto je ponecháno na vůli poškozeného, zda bude mít o naturální restituci vůbec zájem nebo zda požádá o náhradu škody v penězích. Z tohoto hlediska tedy dle mého názoru nepřinesl NOZ do praxe výraznou změnu.

Na první pohled výraznou změnu oproti stavu dle SOZ přinesl NOZ v oblasti obecné prevence vzniku újmy. Vedle toho, že povinnost prevence je spojena s „okolnostmi případu a zvyklostmi soukromého života“, v ustanovení § 2900 NOZ není výslovně stanoveno, že se povinnost prevence vztahuje i na životní prostředí. Z faktického hlediska se ovšem dle mého názoru nejedná o tak výraznou změnu, jak se na první pohled zdá. Po posouzení právní povahy složek životního prostředí z hlediska soukromého práva³⁶⁶ jsem došel k závěru, že povinnost prevence vzniku újmy resp. škody na životním prostředí je zachována i po nabytí účinnosti NOZ. Vypuštění výslovného uvedení životního prostředí nelze tedy hodnotit jako snížení úrovně ochrany životního prostředí v rámci soukromého práva. Naopak lze říci, že i přes neuvedení životního prostředí ve výčtu v ustanovení § 2900 NOZ byl rozsah povinnosti prevence zachován ohledně chráněných hodnot.

Kromě NOZ, který problematiku soukromoprávní odpovědnosti upravuje obecně, jsem se v rigorózní práci zabýval i úpravou soukromoprávní odpovědnosti obsaženou v některých složkových předpisech. Ve složkových předpisech se zpravidla nachází právní úprava případů vzniku odpovědnosti

³⁶⁶ Viz kapitola 1.2.2 rigorózní práce.

specifických pro danou složku životního prostředí. Skutečnost, že vlastník nebo jiná oprávněná osoba má možnost postupovat v rámci uplatňování odpovědnosti na základě těchto předpisů, hodnotím pozitivně, neboť by pouze na základě obecných předpisů obsažených v NOZ bylo v určitých případech specifických pro danou složku životního prostředí složité dovozovat právní odpovědnost. Je však třeba dodat, že složkové zákony obsahují úpravu právě pouze pro omezené spektrum situací, a tak lze dojít k závěru, že ve většině případů bude třeba postupovat podle NOZ a tedy cestou obecné náhrady škody.

Veřejnoprávní odpovědnost, a zejména odpovědnost za vznik ekologické újmy, které jsem v rigorózní práci věnoval zvýšenou pozornost, je v právním řádu České republiky upravena ve více právních předpisech. V případě ustanovení týkajících se veřejnoprávní odpovědnosti ve složkových zákonech je to pochopitelný jev, který vychází ze smyslu složkového zákona. Naopak v případě ekologické újmy nelze dojít k závěru, že by úprava tohoto institutu v zákoně o ekologické újmě a současně v zákoně o životním prostředí přispívala k přehlednosti právního rámce v dané oblasti. Ačkoli lze vztah těchto dvou zákonů při využití výkladových metod vymežit, nepovažuji z hlediska aplikační praxe za bezproblémové, pokud existuje jeden právní pojem, který je definován různými způsoby a je vždy třeba určit, dle jakého zákona je v daném případě tento pojem vykládán.

S pojmem „ekologická újma“ souvisí i další skutečnost, která dle mého názoru významně ovlivňuje možnosti zkoumání právní úpravy v dané oblasti, a to, že v praxi není tento pojem resp. nástroje s ním související používán. V průběhu vypracovávání rigorózní práce jsem se vícekrát obrátil na Českou inspekci životního prostředí s žádostí o informace, která

mi sdělila, že zákon o ekologické újmě aplikován není³⁶⁷. Je na místě pokusit se zdůvodnit, proč tomu tak je.

Kromě již zmíněné složitější orientace v právním rámci, tedy zda pojem „ekologická újma“ aplikovat ve smyslu zákona o ekologické újmě nebo zákona o životním prostředí, se domnívám, že orgány veřejné správy působící v dané oblasti dávají přednost uplatňování veřejnoprávní odpovědnosti na základě složkových zákonů částečně i z důvodu z jejich pohledu jednoduššího řízení. Pokud je zvažována aplikace zákona o ekologické újmě³⁶⁸, je vždy třeba zkoumat, zda byly naplněny všechny znaky ekologické újmy, což představuje pro orgán veřejné správy zátěž administrativní i časovou, přičemž není jisté, že nakonec bude aplikace pojmu v konkrétním případě vůbec možná. V praxi má tato skutečnost logický následek v podobě snahy se aplikaci tohoto předpisu vyhnout a používat raději méně náročné postupy dle složkových zákonů. Vzhledem k tomu, že řízení podle zákona o ekologické újmě lze však zahájit i na základě žádosti a nejen z moci úřední, nepovažuji neaplikaci pojmu čistě za důsledek upřednostnění řízení podle složkových předpisů, jak je uvedeno výše.

Dále dle mého názoru hraje významnou roli i skutečnost, že pojem „ekologická újma“ je stále pro příslušné orgány veřejné správy poněkud nejasný a chybí dostatečná zkušenost s jeho výkladem. Tento pojem se nestal předmětem nějakého významnějšího soudního rozhodnutí nebo většího množství případů ve správních řízeních. Když už by v nějakém případě byla tedy zvažována možnost použití zákona o ekologické újmě, může dle mého názoru zapůsobit ve prospěch jeho neaplikace

³⁶⁷ Informace ze dne 14. 6. 2016 od Ing. A. Kroupy z odboru ochrany vod, agenda integrované prevence České inspekce životního prostředí a <http://www.cizp.cz/Evidence-pripadu-ekologicke-ujmy>.

³⁶⁸ K tomu již vícekrát došlo. Informace ze dne 14. 6. 2016 od Ing. A. Kroupy z odboru ochrany vod, agenda integrované prevence České inspekce životního prostředí.

obava příslušného orgánu veřejné správy, že by vydané rozhodnutí bylo napadeno a zrušeno, neboť daný orgán nemá vlastní zkušenost nebo argumentační základnu v podobě již vydaných rozhodnutí.

Současně je třeba poukázat na úpravu veřejnoprávní odpovědnosti za ztráty na životním prostředí ve složkových zákonech. Výše uvedené důvody, pro které se domnívám, že zákon o ekologické újmě není používán, by nebyly relevantní v případě, kdyby neexistovala jiná právní úprava, kterou by bylo možné v konkrétních případech aplikovat bez toho, aby její aplikace znamenala postup *in fraudem legis*. Ačkoli složkové zákony byly v souvislosti s přijetím zákona o ekologické újmě novelizovány a obsahují ustanovení, která mají zabránit dvojímu vedení řízení pro totéž, formulace ustanovení týkající se vzniku odpovědnosti zůstala formulovaná relativně široce. Díky tomu je možné podle nich postupovat i v případech, kdy by bylo možné uvažovat o aplikaci zákona o ekologické újmě. Pro orgán veřejné správy však odpadá nejistota, že daný skutkový stav nesprávně vyhodnotí a zákon o ekologické újmě použije v případě, kdy podmínky pro jeho aplikaci nejsou splněny. Rovněž v oblasti aplikace složkových zákonů mají příslušné orgány veřejné správy již rozsáhlé zkušenosti a k dispozici jsou i rozhodnutí s názory vyšších instancí.

Vzhledem k tomu, že zákon o ekologické újmě vznikl na základě směrnice o odpovědnosti za ŽP, považoval jsem za vhodné zjistit, zda je pojem „ekologická újma” v ostatních státech Evropské unie používán více než v České republice, a tedy dojít k závěru, zda je neaplikace tohoto zákona způsobena právní úpravou a podmínkami v České republice nebo celkovým konceptem ekologické újmy.

Z kapitoly 4.2.1 je patrné, že ani v ostatních státech Evropské unie nezpůsobila směrnice o odpovědnosti za ŽP

významnou změnu v praxi příslušných orgánů veřejné správy. Vzhledem k tomu jsem toho názoru, že upřednostňování aplikace složkových zákonů před zákonem o ekologické újmě v České republice není způsobena pouhou neochotou příslušných orgánů veřejné správy tuto právní úpravu používat nebo jejím nesprávným výkladem. S ohledem na obdobnou situaci v jiných členských státech Evropské unie lze položit otázku, zda je příčinou, že (i) samotný pojem je definován natolik obtížně, že se ve většině případů nepodaří splnit podmínky pro kvalifikaci konkrétního případu jako ekologické újmy nebo zda (ii) je pojem definován optimálně, ale není třeba ho využívat, neboť ztráty na životním prostředí, které vznikají, jsou jiného charakteru a ze své podstaty nespĺňují znaky ekologické újmy nebo zda (iii) pojem „ekologická újma” vznikl v době, kdy právní řády členských států Evropské unie již obsahovaly právní normy, prostřednictvím kterých bylo možné se účinně vypořádat se vzniklými ztrátami na životním prostředí.

Pojem „ekologická újma” dle směrnice o odpovědnosti za ŽP je dle mého názoru spíše složitě definován, neboť u vzniku směrnice o odpovědnosti za ŽP stála právě potřeba vypořádat se se vzniklými ztrátami na životním prostředí, které přesahují rámec majetkové škody. Nelze tedy dojít k závěru, že členské státy Evropské unie právní úpravu neaplikují z důvodu, že by ještě nenastal vhodný případ.

Ani dle zákona o životním prostředí není pojem „ekologická újma” aplikován, ačkoli je definován širěji. Ustanovení složkových zákonů však lze považovat za dostatečná k tomu, aby za pomoci jejich výkladu dopadaly na obvyklé případy ekologické újmy. Přednostní aplikace složkových zákonů před postupem podle zákona o životním prostředí vychází z přílišné obecnosti zákona o životním prostředí, který v porovnání se složkovými zákony nevymezuje nápravná opatření

dostatečně určitě a z podstaty věci neodpovídá specifickým vlastnostem dané složky životního prostředí. Lze tedy dojít k závěru, že obecně neaplikace předmětného pojmu souvisí s kombinací výše uvedených bodů (i) a (iii).

Celkově lze dojít k názoru, že právní řád České republiky obsahuje množství právních norem, které lze v konkrétních případech poškození životního prostředí aplikovat. Je vždy otázkou u každého případu, jaká složka životního prostředí byla poškozena, neboť na této skutečnosti závisí možnost daného subjektu jednat i rozsah nástrojů, které jsou k dispozici. V práci jsem se zabýval případy, kdy buď hrozí vznik poškození nebo již nastalo. Především ze složkových zákonů však vyplývá řada povinností pro různě vymezené skupiny subjektů, jejichž cílem je v podstatě prevence vzniku poškození. Jedná se o např. ustanovení § 16 vodního zákona nebo ustanovení § 20 lesního zákona. Tyto právní normy, ať se již zabývají podmínkami vydání individuálního správního aktu nebo způsobu užívání, dle mého názoru nelze zařadit přímo do kategorie právních norem, které se zabývají odpovědností za ztráty v oblasti dané složky životního prostředí, avšak pro danou složku mají velký význam, neboť se zabývají právním rámcem, který představuje chtěný stav. Teprve v případě porušení těchto norem a tedy chtěného stavu, je třeba aplikovat normy týkající se právní odpovědnosti a na základě v rigorózní práci uvedených postupů provést vyhodnocení konkrétního případu a právní odpovědnost uplatnit.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy (včetně pozdějších novelizací)

- Ústava České republiky
- Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí
- Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
- Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)
- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon)
- Zákon č. 334/1992, o ochraně zemědělského půdního fondu
- Zákon č. 125/1965 Sb., o ochraně volně žijících živočichů
- Zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody
- Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)
- Zákon č. 68/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu
- Zákon č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby
- Zákon č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
- Zákon č. 500/2004 Sb., správního řádu
- Nařízení vlády č. 28/1949 Sb., o zdravotních referátech krajských národních výborů

- Nařízení vlády č. 295/2011 Sb., o způsobu hodnocení rizik ekologické újmy a bližších podmínkách finančního zajištění
- Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 55/1999 Sb., o způsobu výpočtu výše újmy nebo škody způsobené na lesích
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany zemědělského půdního fondu
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 48/2011 Sb., o stanovení tříd ochrany
- Metodický pokyn Ministerstva životního prostředí pro provádění základního hodnocení rizika ekologické újmy
- Metodický pokyn Ministerstva životního prostředí pro provádění podrobného hodnocení rizika ekologické újmy
- Zákon č. 359/2007 Z. z., o prevenci a nápravě environmentálních škod

Mezinárodní smlouvy

- Smlouva o fungování Evropské Unie
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1109/2009
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES, o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí
- Usnesení konference UNESCO v Paříži 1966
- Úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené ropným znečištěním z roku 1969
- Tbiliská deklarace z roku 1977
- Úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené činnostmi nebezpečnými pro životní prostředí z Lugana z roku 1993
- Deklarace o životním prostředí a vývoji z Ria z roku 1992

Literatura

- GERLOCH, A. *Teorie Práva*, 4. upravené vydání, Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2007
- KNAPPOVÁ M., ŠVESTKA J., DVOŘÁK J. *Občanské právo hmotné I*, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI, a.s., Praha 2005

- PSUTKA, J. *Odpovědnost za ekologické škody v občanském právu*, Wolters Kluwer, Praha 2011
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné* 2, 5. vydání, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha 2009
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*, Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014
- DAMOHORSKÝ, M. a kol.: *Právo životního prostředí*, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2010
- PEKÁREK, M., DAMOHORSKÝ, M., PRŮCHOVÁ, I., PÁLENSKÁ, D. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a předpisy související. Komentované znění*, Masarykova univerzita, Brno 2000
- HORÁČEK, Z., KRÁL, M., STRNAD, Z. VYTEJČKOVÁ, V. *Vodní zákon s podrobným komentářem po velké novele stavebního zákona k 1. 1. 2013*, SONDY, s.r.o., Praha 2013
- ZEMÁNEK, J. *Divočina - příroda, duše, jazyk*, KANT 2004
- BEDNÁŘ, V., BEZOUŠKA, P., DÁVID, O., FIALA, J., HANDLAR, J., HOCHMANN, V., HURDÍK, J., KINDL, M., KINDL, T., KOVÁŘ, O., KOZÁK, L., LAŠÁK, J., LAVICKÝ, P., MATEJKA, J., PSUTKA, J., RONOVSÁ, K., SELUCKÁ, M., ŠÍMA, A., ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Občanský zákoník: Komentář*, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha 2009
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.*, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2014
- DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. *Lesní zákon. Komentář.* 1. vydání, Wolters Kluwer ČR, Praha 2010
- SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976 – 1474). Komentář.*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2013
- ŽÁK, M. a kol. *Velká ekonomická encyklopedie*, 2. rozšířené vydání, Linde Praha a.s., Příbram 2002
- STEJSKAL, V., VÍCHA, O. *Zákon o předcházení ekologické újmě a o její nápravě s komentářem*, Leges, s.r.o., Příbram 2009
- JANČÁROVÁ, I. *Právo životního prostředí: obecná část*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno 2016
- PEKÁREK, M. a kol. *Pozemkové právo*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita: Právnická fakulta, Brno 2015
- STEJSKAL V. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, Eva Rozkotová – IFEC, Beroun 2006

- BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, Aleš Čeněk, Plzeň 2012
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*, 1. vydání, C.H. Beck, Praha 2014
- DAMOHORSKÝ, M. *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*, Karolinum, Praha, 1999
- PRCHALOVÁ, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a NATURA 2000, úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy*, Linde Praha a.s., Praha 2010
- HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo, Obecná část*, 7. vydání, C. H. Beck, Praha 2009
- DAMOHORSKÝ, M. *Ekologická újma – nový pojem našeho právního řádu*, Právní Praxe, 1994
- BAHÝLOVÁ, L. *K odpovědnosti za ekologickou újmu ve smyslu zákona č. 167/2008 Sb.*
- ČECH, P. *Náhrada škody dle nového občanského zákoníku*, Legal News:Prosinec 2013
- Časopis pro právní vědu a praxi, 2010, roč. 18, č. 3
- The American Heritage Science Dictionary, Houghton Mifflin, 2002

Judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2008 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 1417/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 1829/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 1661/2012
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2008 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 769/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007 ve věci pod sp. zn. 25 Cdo 376/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2001 ve věci pod sp. zn. 5 Tz 247/2001

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 2. 2012 ve věci pod sp. zn. 2 As 45/2011
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 7. 2009 ve věci pod sp. zn. 2 As 84/2008

Ostatní

- <http://de.thefreedictionary.com>
- <http://www.cenia.cz>
- <http://www.scielo.br>
- <http://legal.un.org>
- <http://www.e-sro.cz>
- <http://www.cizp.cz>
- <http://www.mzp.cz>
- <http://ec.europa.eu>

Shrnutí / Abstract

The thesis is concerned with the topic of liability for environmental losses. It is focused especially on orientation in relevant legal regulation and legal framework of liability regarding redress of losses. The topic itself is generally an extensive topic hence the thesis deals particularly with redress of losses itself. On the other hand the thesis does not deal with criminal law or regulation of administrative penalizing where the goal is to inflict sanction upon the liable subject. The goal of the thesis is to contribute to orientation in the regulation of the given topic, to evaluate current status of the regulation and its application and to render answers on present questions.

The thesis is divided into chapters based on subject matter connection. The first chapter of the thesis is focused on terminology and definition of the topic of the thesis. The meaning of e.g. the terms of „liability” or „environment” is extensive, therefore it was necessary to define relevant terms from the point of view of the given topic at the beginning of the thesis.

After defining the key terms and specifying the topic the thesis is divided into chapters with regard to kinds of liability (private or public law) and components of environment. Respective chapters contain also theoretical analysis of the legal relationship of liability. With regard to significant changes of private law in the Czech Republic the thesis deals with comparison of relevant regulation pursuant to act no. 89/2012 Coll. and no. 40/1964 Coll. Relevant parts of the thesis contain also description of changes caused by the change of legal framework.

Due to the extent of the thesis it was not possible to deal with greater amount of components of environment. The thesis therefore focuses only on some of them. The described components of environment represent examples on which differences in their legal nature and in methods of redressing losses can be shown. Especially the difference in capacity to be

owned is emphasized. Impact of this fact on possibilities of redress of losses is described in relevant parts of the thesis.

The thesis focuses on the term of „environmental damage”. Regarding that this term represents result of common interest of member states of the European Union on improving possibilities of redress of environmental losses it is necessary to undertake thorough analysis of its legal framework in the law of the Czech Republic. The thesis deals with the term of „environmental damage” with regard to certain components of environment and applicability of the term to them as well as with general ability of the term and the relevant regulation to function. Because the term has never been applied in the Czech Republic in a particular case, it was not possible to use the interpretation of the competent public body as a source for the thesis. It belongs to the goals of the thesis to identify reasons why the term is not used more often, even if it was introduced due to general need.

The last chapter is focused on execution of liability. The thesis particularly deals with ways of redress and entitled subjects. The aim of the last chapter is to show differences as well as common elements of certain components of environment. Execution of liability is described from the point of view of private and public law. There is also execution of liability for „environmental damage” described in this chapter. As a source of information regarding application of the legislation on „environmental damage” it was necessary to use some cases from other members states of the European union even though the cases are not numerous either. Certain cases of application of the given term from other member states of the European Union are mentioned in the thesis.

Předkládaná práce se zabývá tématem odpovědnosti za ztráty na životním prostředí. Práce se zaměřuje zejména na orientaci v relevantních právních předpisech a právní rámec odpovědnosti z hlediska odčinění těchto ztrát. Jedná se obecně o široké téma, přičemž předkládaná práce se zabývá

zejména otázkou odčinění ztrát. Práce naopak není zaměřena na normy trestního práva a správního trestání, jejichž účelem je především sankce odpovědného subjektu. Cílem práce je přispět k orientaci v problematice, zhodnotit současný stav právní úpravy a její aplikace a přinést odpovědi na aktuální otázky.

Práce je rozdělena do kapitol na základě věcné souvislosti. V první části se práce zabývá terminologií a vymezením tématu z hlediska zařazení v rámci právního řádu. Vzhledem k tomu, že pojmy jako „odpovědnost“ nebo „životní prostředí“ mají široký význam, je v úvodní části práci definováno, jak je třeba relevantní pojmy chápat z hlediska zpracovávaného tématu.

Po provedení definování klíčových pojmů a vymezení tématu práce je právní rámec uspořádán do kapitol na základě druhu odpovědnosti (veřejnoprávní nebo soukromoprávní) a složky životního prostředí. V jednotlivých kapitolách je obsažen rovněž teoretický výklad týkající se prvků daného odpovědnostního vztahu a jeho druhu. Vzhledem k tomu, že v České republice došlo k významným legislativním změnám v soukromém právu, obsahuje předkládaná práce i srovnání relevantní právní úpravy dle zákona č. 89/2012 Sb., a č. 40/1964 Sb. Na různých místech práce je uvedeno, zda v rámci tématu dané kapitoly přinesl zákon č. 89/2012 Sb. nějaké změny nebo zda nová právní úprava dosavadní stav nezměnila.

Vzhledem k rozsahu předkládané práce nebylo možné podrobně rozpracovat právní rámec většího množství složek životního prostředí. Práce se konkrétněji zabývá jen některými z nich. Uvedené složky životního prostředí jsou zvoleny tak, aby byly dostatečným příkladem pro poukázání na rozdíly v jejich právní povaze a ve způsobu odčinění jejich poškození. Zejména je v práci poukázáno na rozdíly v povaze složek životního prostředí z hlediska toho, zda mohou být vlastněny či nikoli. Význam této skutečnosti z pohledu odčinění ztrát je popsán na příslušných místech práce.

Práce se dále soustřeďuje na pojem „ekologická újma“. Vzhledem k tomu, že tento pojem představuje výsledek společného zájmu zemí Evropské unie na zlepšení možnosti odčinění ztrát na životním prostředí, je třeba provést podrobné zkoumání jeho právního rámce v právním řádu České republiky. Předmětným pojmem se práce zabývá jak z pohledu některých složek životního prostředí a aplikovatelnosti tohoto pojmu na ně, tak z obecného pohledu funkčnosti právní úpravy. S ohledem na skutečnost, že pojem „ekologická újma“ nebyl v České republice ke dni dokončení této práce v praxi aplikován, nelze při jeho rozboru využít výklad provedený příslušnými orgány veřejné správy. Zamyšlení se nad důvody, proč není pojem „ekologická újma“ aplikován ve větší míře, ačkoli byl vytvořen právě z důvodu obecné potřeby, představuje jeden z cílů práce.

Poslední kapitola práce je zaměřena na způsob uplatňování odpovědnosti. Práce se zejména soustřeďuje způsoby, jakými lze ztráty odčinit a subjekty, které mohou odčinění požadovat. Cílem této kapitoly je ukázat rozdíly a společné prvky právní úpravy jednotlivých složek životního prostředí. Uplatňování odpovědnosti je popsáno jak z pohledu práva soukromého, tak z pohledu práva veřejného. V rámci této kapitoly je také uveden způsob aplikace pojmu „ekologická újma“. Ohledně aplikace pojmu v praxi bylo třeba čerpat ze zahraničních zdrojů, které rovněž nejsou rozsáhlé. V souvislosti s tímto pojmem jsou zde uvedeny i příklady aplikace a významu pojmu v některých státech Evropské unie.

Klíčová slova / Key words

Ekologická újma

Právní odpovědnost

Životní prostředí

Složky životního prostředí

Environmental damage

Legal liability

Environment

Components of environment